

ΝΙΟΧΩΡΙΤΙΚΗ ΦΩΝΗ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΝΕΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΚΥΘΡΕΑΣ

ΝΙΟΧΩΡΙΤΙΚΗ ΦΩΝΗ

ΕΞΑΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΥ
ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΝΕΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΚΥΘΡΕΑΣ

Σύμβουλος Έκδοσης: Απόστολος Γ. Κουρουπάκης

Συνεργάτες τεύχους: Χρίστος Λαμπρίας, Ρεβέκκα Νικολαΐδου Πιερί, Απόστολος Γ. Κουρουπάκης, Μαρία Τσαγκάρη, Λούκας Τσαγκάρης, Γιώτα Χριστούδια Τζιάμμου, Μύρια Θράσου, Ευανθία Χαραλάμπους, Σώτος Σοφοκλέους Καβαλιέρος.

Σελίδωση: Χρυσόστομος Δημητρόπουλος

Διεύθυνση: Μαγνησίας 3, 1056 Λευκωσία, Τηλ. 99 330981

Ηλεκτρονική επικοινωνία: lambriasc@yahoo.com

Ιστοσελίδα: <http://www.niochorio.org.cy>

Facebook: https://www.facebook.com/Κοινοτικό_Συμβούλιο_Νέου_Χωρίου_Κυθρέας

Εκτύπωση: Τυπογραφεία «ΚΩΝΟΣ Λτδ»

Αμαζόνων 3, 2150 Στρόβολος, Τ.Κ. 20287

Τηλ. 22 491419, Φαξ : 22 491443

Email : info@konospress.com

Website: www.konospress.com

ISSN 2547-9156 (print) / ISSN 2547-9164 (online)

Στα κείμενα εκφράζονται προσωπικές απόψεις των συνεργατών που τα υπογράφουν και δεν εκφράζουν ούτε δεσμεύουν με κανένα τρόπο το Κοινοτικό Συμβούλιο.

**ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ
ΝΕΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΚΥΘΡΕΑΣ**

Κοινοτάρχης: Χρίστος Λαμπρίας

Μαγνησίας 3, 1056, Λευκωσία

Τηλ. 99 330981, Email: lambriasc@yahoo.com

Αν. Κοινοτάρχης: Ανδρούλα Φιλιππίδου-Αθανασιάδου

Ολύμπου 37, 2322 Κ. Λακατάμια

Τηλ. 99311290, Email: aphilippidou@gmail.com

Μέλη

Κώστας Κοκονής

Αβραάμ 4, 2049, Στρόβολος

Τηλ. 99222635, Email: kokonc@cytanet.com.cy

Σοφοκλής Χατζηανδρέου

Ιωάννη Καποδίστρια, 2236, Λατσιά

Τηλ 99244212, Email: sofos@hotmail.com

Χαράλαμπος Κυριακίδης

Αγίας Τριάδας 5, 2548, Δάλι

Τηλ. 99592158, Email: p.kyriakides@cytanet.com.cy

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- 8 Η φωτογραφία είχε τη δική της ιστορία...
- 10 Δωρεά βιβλίων για την Κοινοτική Βιβλιοθήκη του χωριού μας
- 12 Τα πρώτα βήματα στη ζωγραφική της Λίτσας Σοφοκλέους
- 14 Ο Χρίστος Τρίκας μιλά για το βιβλίο του «Ζωή γεμάτη απουσίες»
- 18 Ο Νίκος Μιχαήλ, αιχμάλωτος πολέμου σε ηλικία μόλις 17 χρονών αφηγείται την περιπέτειά του
- 28 Ο Χαράλαμπος Κ. Ταλατίνης (Πάμπης) μιλάει για τα χρόνια της ΕΟΚΑ και την αιχμαλωσία του στα Άδανα
- 38 Δύο συγχωριανοί, ένας Τ/κ και ένας Ε/κ, που έχασαν συγγενείς το τυφλό καλοκαίρι του 1974 συναντιούνται για πρώτη φορά
- 42 Ο Χαράλαμπος Γιώρκας ξετυλίγει το κουβάρι της μνήμης του
- 50 Η Παρασκευή Μάτσα μιλάει για όσα θυμάται από το αγαπημένο της χωριό
- 58 Επίγειος παράδεισος η γη ετούτη
- 59 Τζι εμείς με μιαν βαλίτσαν εφύαμεν...
- 60 Από τον στάβλο του Τσαγκάρη στους τζιαμπάζηδες της Περιστερωνοπηγής
- 66 Γεύσεις του Νιοχώρκου
- 68 Το ζήτημα των μερράων: Ξεριζώμα δενδρυλλίων, μόλωμα λάκκων και προσφυγή κατά της κυβέρνησης
- 76 Το Νέο Χωριό Κυθρέας στον Τύπο
- 78 Φωτογραφήματα
- 82 Γνωρίζετε ότι...

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ:

Αριστερά, η συγχωριανή μας Αναστασία Νικολάου (Αναστού, σύζυγος του Νικολή του Μίχαλου). Συμμετέχει σε εκδήλωση διαμαρτυρίας, το 1974, αναζητώντας την τύχη των αγαπημένων της συζύγου Νικολή και γαμπρού Γιώργου Χατζηγιάννη, οι οποίοι συμπεριλαμβάνονταν τότε στον κατάλογο των αγνοουμένων. (Πηγή: *The Attila «Peacemakers»*, Cyprus July 20 - Oct. 1. 1974).

ΕΙΣΦΟΡΕΣ

Αντρέας και Μαρία Καϊάφα-Τσιάρρη εις μνήμη του γιου τους Χρίστου	€200
Αντρέας Κυριακίδης εις μνήμη του πατέρα του Πέτρου Κυριακίδη	€200
Ουρανία Κυριακίδου και παιδιά εις μνήμη του συζύγου της Πέτρου Κυριακίδη	€150
Σωτήρης Μιχαήλ εις μνήμη του πατέρα του Γεώργιου Μιχαήλ και της μητέρας του Χρυσάνθης Χατζηχριστοδούλου	€150
Αυγή Αλεξάνδρου Αποστολίδη εις μνήμη των γονιών της Ευτυχή και Μαρίτσας	€110
Πατήρ Αντώνης Αντωνιάδης εις μνήμη των γονέων του Γιαννακού και Μαρίτσας και του αδελφού του Νικάνδρου	€100
Παύλος Στέκας εις μνήμη του πατέρα του Γεωργίου Στέκα, θύματος της τουρκικής εισβολής	€100
Δώρα Μιχαήλ Ανδρέου εις μνήμη του συζύγου της Λοίζου και των γονιών της Πέτρου και Μαρίτσας	€100
Ιωάννης Πίτσιλλος εις μνήμη των γονιών του	€100
Σωτήρης Μεσαρίτης εις μνήμη των γονέων του Αντρέα και Καλλιόπης	€100
Μάριος Νικολαΐδης και Έρα Μιχαηλίδου-Νικολαΐδου εις μνήμη του πατέρα τους Τάκη Νικολαΐδη	€100
Αντρέας Κελεπέσιης εις μνήμη των γονέων του Γιάννη και Χριστίνας	€60
Χρίστος Κ. Λαμπρίας εις μνήμη του αδελφού του Κώστα, πεσόντος κατά την τουρκική εισβολή	€50
Ρένα Μιχαηλίδου Λαμπρία εις μνήμη του αδελφού της Κώστα, πεσόντος κατά την τουρκική εισβολή	€50
Χρίστος Μελη Λαμπρία εις μνήμη του πατέρα του Μελη Λαμπρία	€50
Χρίστος και Μαρία Χρυσοστόμου-Κίτσιου εις μνήμη του πατέρα της Μαρίας, Χρίστου Γζωρτζή, θύματος της τουρκικής εισβολής	€50

Όσοι επιθυμούν να κάνουν εισφορά μπορούν να επικοινωνούν με τον κοινοτάρχη και τα μέλη του Κοινοτικού Συμβουλίου. Επίσης, για διευκόλυνση παρατίθεται ο αριθμός λογαριασμού του Κοινοτικού Συμβουλίου στην **Τράπεζα Κύπρου**.

Αρ. λογαριασμού: 357025125741 **Iban:** CY60002001950000357025125741 **SWIFT/BIC:** BCYPCY2N

Προλόγισμα

ΑΠΟ ΤΟΝ ΧΡΙΣΤΟ ΛΑΜΠΡΙΑ
ΚΟΙΝΟΤΑΡΧΗ ΝΕΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΚΥΘΡΕΑΣ

Αγαπητοί συγχωριανοί και συγχωριανές,

Φτάσαμε αισίως στο ένατο τεύχος της *Νιοχωρίτικης Φωνής*, του περιοδικού του χωριού μας, του δικού σας περιοδικού, κλείνοντας τέσσερα χρόνια ζωής. Η εκδοτική αυτή προσπάθεια θα συνεχιστεί, παρά τις όποιες δυσκολίες συναντούμε στη συλλογή του υλικού, στην καταγραφή της μικροϊστορίας του χωριού μας, στην ανάδειξη νέων Νιοχωριτών που διαπρέπουν είτε στην Κύπρο είτε στο εξωτερικό στους τομείς της επιστήμης και του πολιτισμού. Γιατί είναι υποχρέωσή μας, έναντι των προγόνων μας και όλων εκείνων που θυσιάστηκαν στους αγώνες για ελευθερία και δικαιοσύνη, έναντι εκείνων που αγωνίστηκαν για τα δίκαια των αγροτών, των εργατών και γενικά των εργαζομένων. Είναι γι' αυτόν τον λόγο που, όπως θα προσέξατε, σε κάθε τεύχος, δημοσιεύουμε συνεντεύξεις από συγχωριανούς μας, άντρες και γυναίκες, με σκοπό να καταγράψουμε τα βιώματα και τις εμπειρίες τους, όταν ζούσαν πριν από μερικές δεκαετίες στο χωριό μας.

Παρά την ανάπτυξη της τεχνολογίας της πληροφορικής και του διαδικτύου, με αποτέλεσμα πολύς κόσμος να ενημερώνεται διαδικτυακά, ο γραπτός λόγος έχει τη δική του χάρη και τη δική του ιδιομορφία. Άλλο να πάρεις την εφημερίδα, το περιοδικό, το βιβλίο και να απολαύσεις το διάβασμα με ένα φλιτζάνι καφέ κι άλλο να κρατάς το κινητό και να σερφάρεις στο διαδίκτυο. Γι' αυτό κι εμείς δίνουμε ιδιαίτερη σημασία στο έντυπο που εκδίδουμε, γιατί αυτό θα παραμείνει για πάντα στα ράφια των βιβλιοθηκών. Άλλωστε, η αγάπη, το ενδιαφέρον και τα θετικά σας σχόλια μάς ενθαρρύνουν να συνεχίσουμε την προσπάθειά μας. Το περιοδικό αποτελεί τον συνδετικό κρίκο των όπου γης Νιοχωριτών. Πολλοί, κυρίως απόδημοι Νιοχωρίτες, επικοινωνούν μαζί μου και εκφράζουν τη χαρά τους που έχουν στα χέρια τους το περιοδικό και περιμένουν με αγωνία και λαχτάρα το επόμενο τεύχος. Το περιοδικό το βλέπουν ως έναν αδιάσπαστο κρίκο που τους δένει με τη γενέθλια γη.

Η κυκλοφορία του τεύχους αυτού, Ιούλιο μήνα, μας φέρνει στον νου τον μαύρο Ιούλη του '74 με τις πικρές μνήμες της βάρβαρης εισβολής των Τούρκων που εκμεταλλευόμενοι το προδοτικό πραξικόπημα της χούντας των Αθηνών και των εδώ πρακτόρων της, διέπραξαν το φοβερό τούτο έγκλημα, σκορπίζοντας τον θάνατο και την καταστροφή. Προκειμένου να καταγράψουμε ένα κομμάτι της πτυχής αυτής δημοσιεύουμε δύο συ-

νεντεύξεις συγχωριανών μας που πιάστηκαν αιχμάλωτοι, ο ένας έφηβος τότε, έζησε για δύο μήνες τη φρίκη της αιχμαλωσίας στην Κύπρο, ενώ ο άλλος, παντρεμένος οικογενειάρχης, μεταφέρθηκε στην Τουρκία. Πρόκειται για τον Νίκο Μιχαήλ, γιο του Αντρέα Χαράλαμπος και της Αγγελικής Χαίρεπέτη, και τον Χαράλαμπο Κ. Ταλατίνη (Πάμπη).

Επίσης, προσεγγίζοντας το θέμα των αιματηρών γεγονότων του '74 από την πλευρά του ανθρώπινου πόνου, ένθεν κακειθεν της πράσινης γραμμής, ο επιστημονικός συνεργάτης του κοινοτικού συμβουλίου και υπεύθυνος ύλης του περιοδικού δρ Απόστολος Γ. Κουρουπάκης καταγράφει τα συναισθήματα δύο συγχωριανών θυμάτων της εισβολής, του κοινοτάρχη Χρίστου Λαμπρία, που έχασε τον αδελφό του, και του Χαλίλ Ταχίρογλου, συγχωριανού μας, που έχασε τον πατέρα του Ταχίρ και τη θεία του Ναζίφη τον Αύγουστο του '74.

Σε αυτό το τεύχος θα ενημερωθείτε για τους μερράες του χωριού μας και τους δικαστικούς αγώνες των προγόνων μας να διαφυλάξουν τα αποκλειστικά δικαιώματά χρήσης τους, που στέφθηκαν με επιτυχία. Επίσης, δημοσιεύουμε συνεντεύξεις του Χαράλαμπου Γιώργα και της Παρασκευής Μάτσα και αναδημοσιεύουμε από την εφημερίδα *Αλήθεια* συνέντευξη του συγχωριανού μας Χρίστου Τρίχα για το βιβλίο του *Ζωή γεμάτη απουσίες*. Παρουσιάζουμε μια νέα Νιοχωρίτισσα που διαπρέπει στη ζωγραφική, τη Λίτσα Σοφοκλέους, καθώς και την ιστορία κάποιων παλιών φωτογραφιών, που κατέληξαν μετά από 48 χρόνια στους ιδιοκτήτες τους, χάρις στην ευαισθησία κάποιου άγνωστου σε εμάς συμπατριώτη μας, του Κώστα Ιωάννου, από την Αμμόχωστο, τον οποίο ευχαριστώ θερμά.

Οι θύμψεις αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του περιοδικού μας. Αξιοσημείωτη η συμβολή του Λούκα Τσαγκάρη που θα συγκινήσει με το κείμενό του. Ωστόσο, όταν έχουμε συνεργασία από τη νέα γενιά των Νιοχωριτών, αυτό μας δίνει ιδιαίτερη χαρά γιατί πιστεύουμε ότι σίγουρα θα υπάρχουν εκείνοι οι άνθρωποι που θα παραλάβουν τη σκυτάλη και θα συνεχίσουν. Αναφέρομαι στη Ρεβέκκα Νικολαΐδου Πιερή, στη Μαρία Τσαγκάρη και στη Μύρια Θράσου. Φυσικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά όλους όσοι με το δικό τους πόνημα συμμετέχουν στην εκδοτική μας προσπάθεια.

Με αυτές τις σκέψεις, λοιπόν, χαιρετίζω την έκδοση του ένατου τεύχους του περιοδικού μας, εκφράζοντας ταυτόχρονα θερμές ευχαριστίες σε όσους έκαναν χρηματική εισφορά για κάλυψη των εξόδων έκδοσής του. Θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα τον συγχωριανό μας Άκη Κελεπέση για την καταχώρηση για τρίτη φορά διαφήμισης του ταξιδιωτικού γραφείου «TOPKINISIS», με την παρότρυνση, όταν ταξιδεύετε, να αποτείνεστε στο «TOPKINISIS», που κάνει ειδικές εκπτώσεις στους Νιοχωρίτες.

Καλό καλοκαίρι και καλή ανάγνωση.

Συνεντεύξεις μαθήματα ζωής

ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ Γ. ΚΟΥΡΟΥΠΑΚΗ

Συνεχίζοντας με τον κοινοτάρχη Χρίστο Λαμπρία τις συνεντεύξεις ηλικιωμένων Νιοχωριτών και Νιοχωριτιστών νιώθω ότι ολοένα και συμπληρώνονται κομμάτια του παζλ της νιοχωριτικής ιστορίας, μιας ιστορίας που γράφεται μαζί με τα επίσημα έγγραφα, με τις φωτογραφίες, αλλά και με τις διηγήσεις αυτών των ανθρώπων που έζησαν ανθρώπους, πράγματα και καταστάσεις. Είδαν το χωριό τους να αναπτύσσεται, τα λιοχώραφά τους να καρπίζουν, τους μερράες να είναι γεμάτα κοπάδια και τις βρύσες να τρέχουν νερό από τον κεφαλόβρυσο της Κυθρέας και πόσα άλλα. Πολλές από τις ερωτήσεις μας

Η ενόπιος ενωπίω συζήτηση που κάνουμε κατά τη διάρκεια αυτών των συνεντεύξεων πάει ποδύ περισσότερο από όσα γράφουμε στο περιοδικό μας, δέγονται ποδδά περισσότερα, που προσωπικά τα φυδάω μέσα μου, και ποδδά από αυτά δεν είναι δόγια.

είναι επαναλαμβανόμενες, διότι θέλουμε να διασταυρώνουμε και να εμπλουτίζουμε κάθε πληροφορία που μας δίνουν. Τόσο εγώ όσο και ο κ. Χρίστος πάμε στις συνεντεύξεις μας χωρίς να γνωρίζουμε τίποτε. Ο κ. Χρίστος κάποιες φορές παρεμβαίνει, όπου χρειάζεται, ρωτώντας σαν να μην ξέρει, εγώ ακολουθώ την αφήγηση και προσπαθώ να εντοπίσω νέα μικροϊστορικά διαμάντια... Είναι ένα παιχνίδι αυτές οι συνεντεύξεις, ένα κυνήγι κρυμμένου θησαυρού, και κάθε φορά αμφοτέρω φεύγουμε πλουσιότεροι.

Είναι σημαντικό, επίσης, ότι μας εμπιστεύονται και άνθρωποι που έζησαν την κόλαση του πολέμου, την αιχμαλωσία, τον πόνο και τον φόβο, που προκαλεί το τανκ, η οβίδα, η ανασφάλεια της μάχης...

Μας τιμάει που δεν ντρέπονται να κλάψουν μπροστά μας, μας τιμάει που μας ανοίγουν τις ψυχές τους και μας επιτρέπουν να πάρουμε έστω και με αυτόν τον τρόπο μια γεύση από τις πικρές στιγμές τους. Είναι για εμένα προσωπικά σπουδαίο μάθημα η συνάντηση με αυτούς τους ανθρώπους, με αυτές τις ιστορίες, που διαφορετικά θα τις μάθαινα από δεύτερο χέρι, ίσως διαθλασμένες. Η ενώπιος ενωπίω συζήτηση που κάνουμε κατά τη

διάρκεια αυτών των συνεντεύξεων πάει πολύ περισσότερο από όσα γράφουμε στο περιοδικό μας, λέγονται πολλά περισσότερα, που προσωπικά τα φυλάω μέσα μου, και πολλά από αυτά δεν είναι λόγια, συμβάντα ή καταστάσεις, αλλά ματιές, η σιωπή, η παύση κατά την αφήγηση. Διαβάζω τις κινήσεις των χειρών ή της κεφαλής του συνεντευξιζόμενου ή της συνεντευξιαζόμενης, πολλές φορές αυτές οι ανεπαίσθητες κινήσεις λένε πολλά περισσότερα από τα λόγια τους.

Κάθε φορά που συναντάμε μια Νιοχωριτίσση ή έναν Νιοχωρίτη, που έζησε το Νέο Χωριό πριν από τον πόλεμο είναι ωσάν να έχω μπροστά μου ένα έγγραφο, ένα σπάνιο έγγραφο που χρειάζεται προσοχή στον χειρισμό του, που είναι γραμμένο σε μίαν άλλη γλώσσα, που έχει κενά, που μπορεί να είναι και σκισμένο... και η προσπάθειά μου είναι ακριβώς να το μεταχειριστώ όπως πρέπει, με επιστημονικό τρόπο, να μην το νοθεύσω με τα δικά μου πιστεύω, να μην προσπαθήσω να το διαβάσω άτσαλα ή βιαστικά, να μπορέσω να επιβεβαιώσω τις πληροφορίες που μου δίνει από άλλες πηγές... καλά και άγια όλα αυτά, όμως οι φιλόξενοι αυτοί άνθρωποι δεν είναι άψυχα έγγραφα, είναι άνθρωποι που ένα πράγμα που τους έχει μείνει αλώβητο είναι οι μνήμες τους, οι καλές και οι κακές, οι άσχημες και οι όμορφες, και όταν ακριβώς μάς τις αφηγούνται συχνά-πυκνά παραμερίζεται η «επιστημονική» προσέγγιση και επικαλύπτεται από το συναίσθημα, τη συμπάθεια και η σιωπή μπορεί να διαρκέσει λεπτά ολόκληρα.

Όλες αυτές οι συνεντεύξεις και θέλω να πιστεύω ότι θα ακολουθήσουν και άλλες είναι σημαντικές λοιπόν, όχι μόνο γιατί φωτίζουν την ιστορία του χωριού μας, αλλά και γιατί γίνονται αφορμή για προσωπικό αναστοχασμό, για περίσκεψη. Για ακόμη μία φορά ευχαριστώ όλες και όλους που μας άνοιξαν όχι μόνο τα σπίτια τους, αλλά και τις καρδιές τους. Τους ευχαριστώ, γιατί η ψυχική ανοιχτωσιά τους με κάνει πλουσιότερο και ενίοτε σοφότερο και είμαστε στη διάθεση, με πολλή χαρά, όλων εκείνων των Νιοχωριτών και των Νιοχωριτιστών που θέλουν να μοιραστούν μαζί μας τις νιοχωριτικές εμπειρίες και ιστορίες τους.

ΕΥΑΝΘΙΑ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ

Όταν τελειώσει ο πόλεμος

Όταν τελειώσει ο πόλεμος, άσε κλειστά τα μάτια των ανθρώπων, θα τους πονέσουν τα συντρίμια, θα τους αδειάσουν οι νεκρές ψυχές. Και όταν τα χέρια αναζητούν κορμιά που χάθηκαν να αγκαλιαστούν, θα γίνονται ορφανές οι αγκαλιές και θα ραγίζουν.

Όταν τελειώσει ο πόλεμος τίποτα να μην ξεναξεχάσεις, να μην ξεχάσεις τους λαούς που ρήμαξε, τα σύνορα με τα συρματοπλέγματά του. Μην ξεχάσεις τις σειρήνες του και τα ουρλιαχτά του. Μην ξεχάσεις τα παιδικά μάτια στο φόβο, στο κλάμα. Να μην ξεχάσεις να μετρήσεις τους νεκρούς, τα νεανικά άψυχα όνειρα στη γη και τις κοπέλες με τις φωτογραφίες στο χέρι.

Όταν τελειώσει ο πόλεμος θα σε φωνάζω στις πλατείες, να έρθεις όπως παλιά, με αστέρια μες στα μάτια. Όταν τελειώσει ο πόλεμος θα αγαπηθούμε ξανά, εκεί στο ολοκαύτωμα της γης, εκεί που πριν τα στάχια λιάζονταν στο ήλιο. Να έρθεις να σπείρουμε στάρι στη γη, να τραγουδήσουμε στον τρύγο, να ανθίσουμε ξανά στο φως.

Ναι, αγαπημένε μου, γι' αυτό γίνονται οι πόλεμοι, για τα χαμόγελά μας, τα γελαστά, χαρούμενά μας μάτια, αφού κάποιιοι δεν τα συνάντησαν ποτέ και δεν αγάπησαν.

Όταν τελειώσει ο πόλεμος να μετρήσουμε, ψυχή μου, πόση αγάπη χωράει κάτω στα καταφύγια και πόσα σκοτάδια νίκησε εκεί η ελπίδα.

Όταν τελειώσει ο πόλεμος, κόρη μου, γιε μου, εμείς που μείναμε θα ξαναζωντανέψουμε τη γη.

Η φωτογραφία είχε τη δική της ιστορία...

ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΛΑΜΠΡΙΑ

Πριν από δυο-τρεις μήνες χτύπησε το τηλέφωνό μου. Άγνωστη η φωνή που με καλούσε. «Είμαι ο Κώστας Ιωάννου, αρχιτέκτονας, πρόσφυγας από την Αμμόχωστο, με καταγωγή από το Ριζοκάρπασο. Σ' ένα παλαιοπωλείο στη Βατυλή βρήκα μερικές παλιές φωτογραφίες που έγραφαν στην πίσω πλευρά: Νέο Χωρίο Κυθρέας, τις αγόρασα και θα ήθελα να σας τις δώσω προκειμένου να βρείτε τους ιδιοκτήτες τους». Ευχαρίστησα θερμά τον φίλτατο Κώστα και κανονίσαμε συνάντηση για να μου παραδώσει τις φωτογραφίες. Το μόνο που ζήτησε είναι να του στέλνουμε φωτογραφίες με τους ιδιοκτήτες να κρα-

τούν τις φωτογραφίες-ενθύμια, πράγμα που φυσικά έγινε.

Οι φωτογραφίες που μας παρέδωσε ο κ. Ιωάννου είναι: πορτρέτο του Ανδρέα Μιχαήλ (ράφτη, συζύγου της Γιωρκουλλούς), του Θεορή Τιάττη, που κρατά το βαφτιστήρι του (γιου της Παρασιευκούς και του Κουτσόγιαννου), γαμήλια φωτογραφία του Κώστα Τιάττη (γιου του Σιανηλή του Κουτσόγιαννου και της Ξανθούλας), του Πέτρου Καννάουρου και της συζύγου του Μαριτσούς, του Μιχάλη Αναστασίου (εγγονού του Κατσούρη) και μία ομαδική, πιθανόν με δασκάλους, στην οποία ίσως να υπάρχουν και ένας-δυο Νιοχωρίτες δάσκαλοι.

Με την πρώτη ευκαιρία παραδώσαμε τις φωτογραφίες στους κατόχους τους ή σε στενούς συγγενείς των εικονιζομένων προσώπων, και η χαρά αλλά και η συγκίνηση που ένιωσαν δεν περιγράφεται, σε μερικές περιπτώσεις ένα δάκρυ κύλησε στο μάγουλο, κρατώντας τη φωτογραφία. Ακόμη ένα ευχαριστώ στον αγαπητό Κώστα που μας έφερε τις φωτογραφίες.

Ο Μιχάλης Αναστασίου (εγγονός του Κατσούρη) δυσκολεύτηκε να καταλάβει τον εαυτό του όταν πρωτοείδε την φωτογραφία. Μετά θυμήθηκε ότι υπάλληλος του «ΦΩΤΟΑΣΤΗΡ» επισκέφθηκε το χωριό μας το 1973 και τον φωτογράφησε και μετά μεγέθυνε τη φωτογραφία. Τις μικρές φωτογραφίες-πορτρέτο ο Μιχάλης θα τις χρησιμοποιούσε για να βγάλει διαβατήριο για να σπουδάσει στη Γερμανία με υποτροφία που του έδωσε η γερμανική πρεσβεία για σημαντική για την εποχή της και για την ηλικία του μελέτη στο χώρο της τυπογραφίας και των γραφικών τεχνών που τότε ήταν στα σπάργανα. Όμως, τον πρόλαβε ο πόλεμος...

Η Βούλα Γιάττι παρέλαβε τη γαμήλια φωτογραφία των συγγενών της.

Η κυρία Γεωργία Μιχαήλ κρατά συγκινημένη τη φωτογραφία του συζύγου της Αντρέα, τραβηγμένη το 1956.

Ο Κυριάκος Καννάουρος, καθηλωμένος τα τελευταία χρόνια στο κρεβάτι, εξαιτίας σπάνιας ασθένειας, βούρκωσε μόλις είδε τη φωτογραφία των γονιών του Πέτρου και Μαρίτσας.

Η ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΔΑΣΚΑΛΩΝ: Αν κανείς καταλάβει κάποιον από τους δασκάλους, παρακαλώ να επικοινωνήσει με τον κοινοτάρχη Χρίστο Λαμπρία. Με την ευκαιρία απευθύνουμε έκκληση σε όσους έχουν παλιές φωτογραφίες του χωριού να επικοινωνήσουν μαζί μας προκειμένου να εμπλουτίσουμε το υπό δημιουργία ψηφιακό αρχείο, την επιμέλεια του οποίου ανέλαβε ο επιστημονικός μας συνεργάτης, δρ Απόστολος Γ. Κουρουπάκης.

Δωρεά βιβλίων για την Κοινοτική Βιβλιοθήκη του χωριού μας

Η προσπάθεια εντοπισμού κι άλλων βιβλίων της επανασυσταθείσας κοινοτικής βιβλιοθήκης συνεχίζεται, χωρίς φυσικά να παραγνωρίζονται οι μεγάλες δυσκολίες. Ωστόσο, ήταν με ιδιαίτερη χαρά που ο κοινοτάρχη δέχθηκε τηλεφώνημα από τον συγχωριανό μας Σωτήρη Μιχαήλ, γιο του Γεώργιου Μιχαήλ και της Χρυσάνθης Χατζηχριστοδούλου, ο οποίος πρόσφερε στη βιβλιοθήκη της κοινότητάς μας 150 βιβλία, ποικίλου ενδιαφέροντος, από την προσωπική του βιβλιοθήκη. Τα βιβλία παρέλαβε ο επιστημονικός συνεργάτης του Κοινοτικού Συμβουλίου δρ Απόστο-

λος Γ. Κουρουπάκης, ο οποίος έχει τη γενική ευθύνη της βιβλιοθήκης.

Τα βιβλία που δώρισε ο κ. Μιχαήλ θα καταγραφούν και θα καταλογογραφηθούν, παράλληλα, με τις ενέργειες που γίνονται για την ηλεκτρονική καταλογογράφηση όλων των βιβλίων, που μέχρι σήμερα έχουν ενταχθεί στην Κοινοτική Βιβλιοθήκη του Νέου Χωριού.

Αν και ο Σωτήρης Μιχαήλ, ο οποίος διέπρεψε ως δημοσιογράφος για δεκαετίες στον *Φιλελεύθερο*, έφυγε από το χωριό μας σε ηλικία 12 ετών και διέμενε με την οικογένειά του στο Καϊμακλί, δηλώνει βέρος Νιοχωρίτης, επιδεικνύοντας έντονο ενδιαφέρον για τη γενέθλια γη. Εκφράζουμε τις θερμές ευχαριστίες μας στον φίλτατο Σωτήρη.

Σημειώνουμε πως στην Κοινοτική Βιβλιοθήκη του χωριού μας έχουν ενταχθεί 61 βιβλία από την προ του 1974 Βιβλιοθήκη, τα οποία επεστράφησαν στον πρώην κοινοτάρχη Κώστα Ζερβό και στον ιερέα της κοινότητας πατέρα Διομήδη Κωνσταντίνου.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΔΙΑ ΤΖΙΑΜΠΟΥ

Η σκόνη στην ατμόσφαιρα

Η σκόνη στην ατμόσφαιρα
φέρνει μου αλλεργία
Γι' αυτό βουρώ εις τους γιατρούς
τζιαι στα νοσοκομεία.

Η τηλεόραση λαλεί
έσσω μου να μεινίσκω
ό,τι μου πούσιν κάμνω το
μα πάλε εν γιανίσκω.

Αισιοδοξία

Που τη φουρτούνα τζιαι ύστερα
έρκεται η γαλήνη
η πλάση ούλλη να χαθεί
ο κόσμος να καταστραφεί
ο ήλιος πάλε το πρωί
θα φκει τζιαι θ' ανατείλει.

Ο κορωνοϊός τζιαι η ζιβανία

Σαν εκάθουμουν την νύχτα
έπαν με ένα ριό:
Ώχχο μάνα μου αλόπως
έπα κορωνοϊό!

Εμπήκα μεσ' το κρεβάτι
τζιαι έτρεμα σαν το πουλλί.
Πίννε λλιη ζιβανία
εδώκαν μου μια συμβουλή.

Άρκεψα τη ζιβανία
τζι ωσπου να 'ρτει το πρωί
εκατάντησα να γίνω
φίλοι μου, αλκοολική!

Τώρα έτσι ζαλισμένη
τον Θεό παρακαλώ
να ξορίσει που τον κόσμο
τούντο κορωνοϊό.

Τα πρώτα βήματα στη ζωγραφική της Λίτσας Σοφοκλέους

ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΛΑΜΠΡΙΑ

Είναι μεγάλη η χαρά μας όταν μαθαίνουμε ότι νέοι του χωριού μας διακρίνονται στον χώρο της παιδείας, της τέχνης και του πολιτισμού. Πολλές φορές τυγχάνει να πληροφορηθούμε ότι κάποιοι νέοι με νιοχωρίτικες ρίζες είναι ηθοποιοί, μουσικοί, εικαστικοί, ζωγράφοι με εξαιρετικές επιδόσεις. Η *Νιοχωρίτικη Φωνή* είναι εδώ για να προβάλλει τους νέους Νιοχωρίτες που είτε σπούδασαν στον χώρο της τέχνης είτε είναι αυτοδιδάκτοι ή παρακολούθησαν κάποια μαθήματα για να καλλιεργήσουν το ταλέντο τους.

Σε αυτό το τεύχος παρουσιάζουμε τη συγχωριανή μας ερασιτέχνη ζωγράφο Λίτσα Σοφοκλέους, η οποία τα τελευταία χρόνια αφιερώνει πολύ από τον ελεύθερο της χρόνο στη ζωγραφική, παρακολουθώντας μαθήματα ζωγραφικής. Μετά από προτροπή της καθηγήτριάς της αποτόλμησε και έκανε την πρώτη της έκθεση στα Λατσιά στα μέσα Μαΐου 2022, λαμβάνοντας πολύ θετικά σχόλια, κάτι που της δίνει τη δύναμη και το κουράγιο να συνεχίσει.

Εμείς επισκεφθήκαμε την έκθεση της Λίτσας και είχαμε μια σύντομη κουβέντα μαζί της.

–Πότε ξεκίνησες να ασχολείσαι με τη ζωγραφική;

–Ξεκίνησα να ζωγραφίζω πριν από επτά χρόνια περίπου, όταν περνούσα μια περίεργη στρεσογόνα –θα έλεγα– φάση της ζωής μου. Έψαξα και βρήκα ένα χόμπι με το οποίο να οξυγονώνομαι και να βγάζω κάποια συναισθήματα, δημιουργώντας κάποια έργα τέχνης, που με εξέφραζαν. Έτσι ξεκίνησε όλη αυτή η δημιουργία.

–Παρακολούθησες κάποια μαθήματα ή είσαι αυτοδίδακτη;

–Η αλήθεια είναι ότι από μικρή μου άρεσε να ζωγραφίζω, από το δημοτικό σχολείο. Στο γυμνάσιο πήρα μέρος σε κάποιους διαγωνισμούς. Όταν ξεκίνησα πριν από επτά χρόνια, πήγα στο ανοικτό σχολείο Λατσιών, που το διοργανώνει ο δήμος Λατσιών. Συνεχίζω την παρακολούθηση μαθημάτων, είχα την τύχη να γνωρίσω μια πολύ καλή δασκάλα, τη Δήμητρα Κατσάρη, μία πολύ αξιόλογη και ταλαντούχα ζωγράφος, η οποία με βοήθησε πάρα πολύ να εξελιχθώ, χαιρέται μάλιστα βλέποντας πώς εξελίσσομαι, και μου λέει συνεχώς πόσο περήφανη νιώθει που υπήρξα μαθήτριά της.

–Με τη ζωγραφική ασχολείσαι τον ελεύθερό σου χρόνο;

–Ναι, η μόνιμη μου δουλειά είναι σε τράπεζα, η ζωγραφική είναι το χόμπι, το οποίο με εκφράζει, και με οξυγονώνει από την καθημερινότητα. Τώρα που έχουν μεγαλώσει τα παιδιά μου, βρίσκω περισσότερο χρόνο, είναι κάτι που με γεμίζει.

–Ποια υλικά χρησιμοποιείς;

–Πειραματίζομαι με όλα τα υλικά, το αγαπημένο μου υλικό είναι το κάρβουνο, τα τελευταία χρόνια πειραματίζομαι συνδυάζοντας κάρβουνο και ακρυλικά μαζί, είναι μια καινούργια τεχνοτροπία, μπορώ να πω, και βγαίνει ένα πολύ ωραίο αποτέλεσμα.

–Υπάρχει κάποια φλέβα...

–Υπάρχει η νιοχωρίτικη φλέβα, από τον πατέρα μου, τον Σώτο Σοφοκλέους, που πιστεύω ότι διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην όλη πορεία μου.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ

Η Λίτσα Σοφοκλέους είναι κόρη της Βάσως Γρηγορίου και του Σώτου Σοφοκλέους, γιου του Χατζηναντρέα Σοφοκλέους (Χατζής του Μανίταρου) και της Ευανθίας, το γένος Λαμπρία, γνωστής ως Κουκλούς.

“

Ξεκίνησα να ζωγραφίζω πριν από επτά χρόνια περίπου, όταν περνούσα μια περίεργη στρεσογόνα φάση της ζωής μου. Έψαξα και βρήκα ένα χόμπι με το οποίο να οξυγονώνομαι και να βγάζω κάποια συναισθήματα, δημιουργώντας κάποια έργα τέχνης, που με εξέφραζαν.

Ο Νιοχωρίτης συγγραφέας Χρίστος Τρίκας μιλά για το βιβλίο του «Ζωή γεμάτη απουσίες»

ΤΟΥ ΑΝΔΡΕΑ ΚΟΥΝΙΟΥ

Η συνέντευξη που δημοσιεύουμε σε αυτό το τεύχος της *Νιοχωρίτικης Φωνής* του συγχωριανού μας συγγραφέα Χρίστου Τρίκα δόθηκε στον δημοσιογράφο Ανδρέα Κούνιο και δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα *Αλήθεια* στις 14 Φεβρουαρίου 2022. Ο Χρίστος Τρίκας έγραψε το μυθιστόρημα *Ζωή γεμάτη απουσίες*, το οποίο ξεκινά στις πρώτες δεκαετίες του εικοστού αιώνα και φτάνει μέχρι τα πρώτα χρόνια της ανεξαρτησίας, στη δεκαετία του 1960.

–Πώς ήταν τα παιδικά σου χρόνια; Πλούσια με φτωχές εμπειρίες ή φτωχικά με πλούσιες εμπειρίες;

–Έζησα ως παιδί σε μια εποχή πολύ διαφορετική από τη σημερινή, όπου οι παιδικές δραστηριότητες δεν εξαντλούνταν μέσα στους τέσσερις τοίχους του σπιτιού, με τηλεοράσεις και ηλεκτρονικά παιχνίδια, αλλά στις αλάνες, στα χωράφια και στην ύπαιθρο. Ως παιδί δεν γνώρισα την αφθονία αλλά ούτε και τη στέρηση. Τα παιδικά μου χρόνια είναι γεμάτα όμορφες εικόνες, μέσα στη θαλπωρή της οικογένειας, της γειτονιάς και του χωριού μου.

–Ούτως ή άλλως ποιος είναι για σένα πλούσιος;

–Για μένα πλούσιος είναι ο άνθρωπος ο γεμάτος, ο αυτάρκης. Αυτός που δεν έχει, ούτε στον υλικό ούτε στον συναισθηματικό τομέα ανέφικτες ανάγκες, που δεν μπορεί να ικανοποιήσει. Αν εσύ ο ίδιος νιώθεις ότι δεν σου λείπει κάτι, σημαίνει ότι τα έχεις όλα.

–Κι αν σε παρακαλούσα να μου αναφέρεις μια εικόνα εκείνων των χρόνων που δεν φεύγει από το μυαλό σου;

–Όταν ήμουν πέντε με έξι χρονών είχαμε μάντρα με κασίκες. Μία από τις κασίκες γεννούσε και ο πατέρας μου με πήρε μαζί του και την ξεγέννησε. Βρι-

σκόμουν μπροστά σε ένα πρωτόγνωρο θαύμα της φύσης. Τρία κασικάκια, το ένα μετά το άλλο βγήκαν μέσα από την κασίκα και στη συνέχεια αυτή τα καθάριζε με τη γλώσσα της και τα βοήθησε να σταθούν στα πόδια τους και να θηλάσουν. Ήταν μία πολύ ρεαλιστική εικόνα που τα σημερινά παιδιά μόνο μέσα από ντοκιμαντέρ μπορούν να δουν.

–Κι αν σε παρακαλούσα να μου αναφέρεις ένα πρόσωπο εκείνων των χρόνων που δεν φεύγει από το μυαλό σου;

–Αναμφισβήτητη ο παππούς μου. Ο αγαθός κι άκακος ενήλικας με ψυχή αγνή μικρού παιδιού. Ο αγράμματος κι απλοϊκός πολυτιμότερος σύντροφος των παιδικών μου χρόνων, που χάθηκε τόσο άδικα κατά τη διάρκεια της τουρκικής εισβολής. Δεν μπορώ ούτε στιγμή να τον θυμηθώ χωρίς να με πλημμυρίζει η συγκίνηση.

–Ποια είναι η μεγαλύτερη αλήθεια στη ζωή;

–Ότι είμαστε ένας απειροελάχιστος, αμελητέος κόκκος σκόνης μέσα σε ένα σύμπαν που δεν ξέρουμε ούτε από πού ξεκίνησε ούτε και πού θα καταλήξει.

–Το μεγαλύτερο ψέμα;

–Ότι είμαστε κάτι το εξαιρετικά σημαντικό. Ότι είμαστε το κέντρο αυτού του σύμπαντος και ότι όλα περιστρέφονται γύρω μας.

–Πώς προέκυψε η *Ζωή γεμάτη απουσίες*;

–Αφόρμηση ήταν μια πραγματική ιστορία που μου διηγήτο ο πατέρας μου από τότε που ήμουν μικρό παιδί. Ένας φόνος και μια τιμωρία. Αυτή η ιστορία με στοιχειώνει. Μικρός φοβόμουν να την ακούω. Στην εφηβεία ένοιωθα θυμό και αγανάκτηση και τώρα στα ώριμά μου χρόνια προσπαθώ να κατανοήσω δράσεις και συμπεριφορές. Όχι να δικαιολογήσω, απλώς να ερμηνεύσω. Ήξερα

“

*Ως παιδί δεν γνώρισα την αφθονία αδ-
διά ούτε και
τη σιέρηση.
Τα παιδικά
μου χρόνια
είναι γεμάτα
όμορφες εικό-
νες, μέσα στη
θαλπυρή της
οικογένειας,
της γειονιάς
και του χωριού
μου.*

ότι κάποτε θα έγραφα αυτή την ιστορία. Έτσι το καλοκαίρι του 2020, κάθισα στον υπολογιστή και μέσα σε τρεις μήνες έγραψα ένα μυθιστόρημα 475 σελίδων. Οι ιστορίες ξεπηδούσαν από μέσα μου, η μία γεννούσε την άλλη. Ήταν σαν μια διαδικασία αυτόματης γραφής.

–Γιατί το χαρακτηρίζεις στο εξώφυλλο κοινωνικό δράμα;

–Το μυθιστόρημα είναι μια ιστορία εποχής. Ξεκινά στις πρώτες δεκαετίες του εικοστού αιώνα και φτάνει μέχρι τα πρώτα χρόνια της ανεξαρτησίας, στη δεκαετία του 1960 δηλαδή. Αναφέρεται στις κοινωνικές δομές και συνθήκες της τότε εποχής και θίγονται κοινωνικά φαινόμενα όπως η πατριαρχία, η θέση της γυναίκας, η τοκογλυφία, η δουλοπαροικία, η πορνεία, η αυτοδικία κ.ά. Όλα αυτά δοσμένα με δραματικό τρόπο, με πλούσια δράση και εναλλαγές συναι-

σθημάτων. Αυτά τα χαρακτηριστικά ώθησαν τους εκδότες να κατατάξουν το μυθιστόρημα στην κατηγορία των κοινωνικών δραμάτων.

–Η πλάστιγγα του μυθιστορήματος γέρνει προς την πραγματικότητα ή προς τη μυθοπλασία;

–Το πραγματικό γεγονός είναι ο φόνος που προανέφερα. Από κει και πέρα το μυθιστόρημα εμπλουτίζεται με τη μυθοπλασία και τη φαντασία του συγγραφέα. Καθώς όμως κάποιοι χαρακτήρες είναι πραγματικοί και αναφέρονται και με τα πραγματικά τους ονόματα, ακόμη και τα μυθοπλαστικά στοιχεία που τους αφορούν δεν είναι εντελώς ξεκομμένα από την πραγματικότητα. Αν έπρεπε να το αποδώσω με ποσοστά θα έλεγα ότι 60% είναι μυθοπλασία και 40% πραγματικότητα.

–Εδώ που φτάσαμε, είναι εύκολο

“

Απουσίες και παρουσίες είναι οι δύο όψεις του ιδίου νομίσματος. Δεν μπορείς να βιώσεις την απουσία, αν δε γνώρισης την παρουσία. Δεν μπορείς να στερηθείς κάτι που δεν είχες ποτέ.

να ξεχωρίσει κάποιος την πραγματικότητα από τη μυθοπλασία;

–Έχεις δίκιο. Εδώ δυσκολευόμαστε να τα ξεχωρίσουμε στην καθημερινότητα μας, πόσο μάλλον σε ένα μυθιστόρημα.

–Ανήκω σε αυτούς που πιστεύουν, συμβολικά μιλώντας, ότι οι απουσίες, συχνά, είναι καθοριστικότερες από τις παρουσίες. Θα με διαψεύσεις;

–Απουσίες και παρουσίες είναι οι δύο όψεις του ιδίου νομίσματος. Δεν μπορείς να βιώσεις την απουσία, αν δε γνώρισης την παρουσία. Δεν μπορείς να στερηθείς κάτι που δεν είχες ποτέ. Όμως σίγουρα δεν θα σε διαψεύσω. Άλλωστε αυτό επιβεβαιώνει και ο τίτλος που έδωσα στο μυθιστόρημά μου. Οι απουσίες είναι αυτές που καθορίζουν τη μοίρα των ηρώων μου. Κι όχι μόνο φυσικές/σωματικές απουσίες, όπως ο ξενιτεμός και ο θάνατος αλλά και συναισθηματικές απουσίες όπως η απόρριψη, η στέρση της αγάπης, η διακοπή μιας σχέσης ή μιας φιλίας.

–Τούτων δοθέντων, λοιπόν, ποια πρόσωπα απουσιάζουν δραματικά από τη ζωή σου;

–Νιώθω την απουσία των παππούδων και των γιαγιάδων μου. Τη θαλπωρή και την ασφάλεια που ένιωθα κοντά τους. Το άρωμα των παλιών χρόνων στο χωριό. Νιώθω την απουσία του θείου μου που αγαπούσα κι εκτιμούσα για τη σοφία και μακροθυμία του και που χάθηκε πρόωρα. Νιώθω την απουσία φίλων που απομακρυνθήκαμε αδικαιολόγητα, γιατί μας πήρε η ζωή στους ρυθμούς της.

–Ίσως να είναι αντιιδεολογικό, αλλά θα το ρωτήσω: Στην εξαιρετικά ενδιαφέρουσα ιστορία που έχεις γράψει, ποιος είναι ο αγαπημένος σου χαρακτήρας;

–Θα σου απαντήσω χωρίς περιστροφές ο Κωσταράς. Παρόλο που δεν είναι ο κύριος χαρακτήρας του έργου, κουβαλά στους ώμους του το αξιακό σύστημα και τους κώδικες τιμής της γενιάς του. Άνδρας παλιάς κοπής που μιλούσε με έργα κι όχι με λόγια. Μου θυμίζει ήρωα των ομηρικών χρόνων. Μια άλλη πολύ αγαπημένη φιγούρα είναι η Κυριακή. Μέσα σε ένα αυστηρά πατριαρχικό σύστημα, κατάφερε με τον δυναμισμό και την αφο-

σίωσή της να κερδίσει μια δεσπόζουσα θέση στη μικρή κοινωνία του χωριού της.

–Και σε ποιον χαρακτήρα θα άνοιγες την πόρτα και την αγκαλιά σου;

–Αναμφισβήτητη στην Κυριακή και στον μικρό Κωστή. Για όσα υπέμειναν και για όσα άντεξαν.

–Υπάρχει και χαρακτήρας τον οποίο θα άφηνες έξω, στο κρύο, για να τον τιμωρήσεις;

–Υπάρχουν ήρωες με έντονα αρνητικά χαρακτηριστικά στο μυθιστόρημα, οι οποίοι βρήκαν φρικτότερες τιμωρίες από του να... τους αφήσω έξω στο κρύο. Ας μην τα αποκαλύψουμε όμως όλα.

–Σε φοβίζει ο ασύλληπτος καλπασμός του χρόνου;

–Δεν με φοβίζουν τόσο τα γηρατεία, όσο ο θάνατος. Γενικά με φοβίζει στιδήποτε δεν μπορώ να ελέγξω. Ίσως το πιο τρομερό σ' αυτή την υπόθεση είναι το μυστήριο και το άγνωστο. Τι γίνεται μετά...

–Υπάρχουν συγγραφείς που ασκούν μαγνητική έλξη πάνω σου;

–Στα εφηβικά μου χρόνια ανακάλυψα τον Σαμαράκη. Η απλή και μεστή γραφή του, σε συνδυασμό με τον ιδεαλισμό του, άσκησαν μια καθοριστική επίδραση πάνω μου. Την ίδια εποχή άκουγα Κώστα Χατζή σε στίχους Σώτιας Σώτου. Ήταν το τέλειο πάντρεμα λογοτεχνίας και μουσικής. Αργότερα ανακάλυψα τον Μ. Καραγάτση. Η δυνατή του πένα, ο ρεαλισμός και το βάθος των χαρακτήρων των ηρώων του, άσκησαν πάνω μου μια σαγηνευτική επιρροή. Θα ήταν παράλειψη να μην αναφέρω τον Καζαντζάκη και τον Λουντέμη.

–Πότε λες για ένα βιβλίο ότι είναι καλό;

–Όταν δεν μπορώ να το αφήσω από τα χέρια μου πριν το τελειώσω. Όταν φτάνοντας στις τελευταίες σελίδες στενοχωριέμαι, γιατί δεν έχει άλλο. Όταν νοιώθω την ανάγκη μετά από λίγους μήνες να το ξαναδιαβάσω. Όταν οι ήρωες είναι τόσο χαρακτηριστικοί κι έντονοι που δεν χρειάζεται να γυρίζω πίσω για να τους θυμηθώ. Όταν μπορώ να ταυτιστώ μαζί τους και τέλος όταν μπορώ να πω ότι αυτό το βιβλίο θα μπορούσα να το γράψω κι εγώ.

–Γιατί ωστόσο οι περισσότεροι άνθρωποι αντὶ να διαβάσουν ένα βιβλίο, βιδώνονται μπροστά στην τηλεόραση;

–Επειδὴ τὸ προϊόν τῆς τηλεόρασης εἶναι πιο εὐπεπτό. Τὸ διάβασμα ἐνὸς βιβλίου ἀπαιτεῖ μια ἐνεργητικὴ διαδικασία. Ἀντίθετα ἡ παρακολούθηση τῆς τηλεόρασης εἶναι μια ἐντελῶς παθητικὴ διαδικασία. Στὸ διάβασμα ἐνὸς βιβλίου ψάχνεις τὴν πληροφορία, ἀλιεῦεις τὸ νόημα. Ἀντίθετα στὴν τηλεόραση οἱ πληροφορίες εἰσχωροῦν στὸν ἐγκέφαλό σου, χωρὶς τὴ δική σου συμμετοχή. Ὅσο πιο παθητικοὶ γινόμαστε τόσο ἀπομακρυνόμαστε ἀπὸ τὸ βιβλίο. Κι ὅσο ἀπομακρυνόμαστε ἀπὸ τὸ βιβλίο τόσο πιο παθητικοὶ γινόμαστε.

–Ποιοι εἶναι ο μελωδικότερος ἦχος που ἔχεις ἀκούσει;

–Τὸ γέλιο τῶν μικρῶν παιδιῶν στὴν παιδικὴ χαρὰ, ὅπου παίζουν ξεγνοιαστοὶ κι εὐτυχισμένα.

–Ὁ ἀσχημότερος ἦχος;

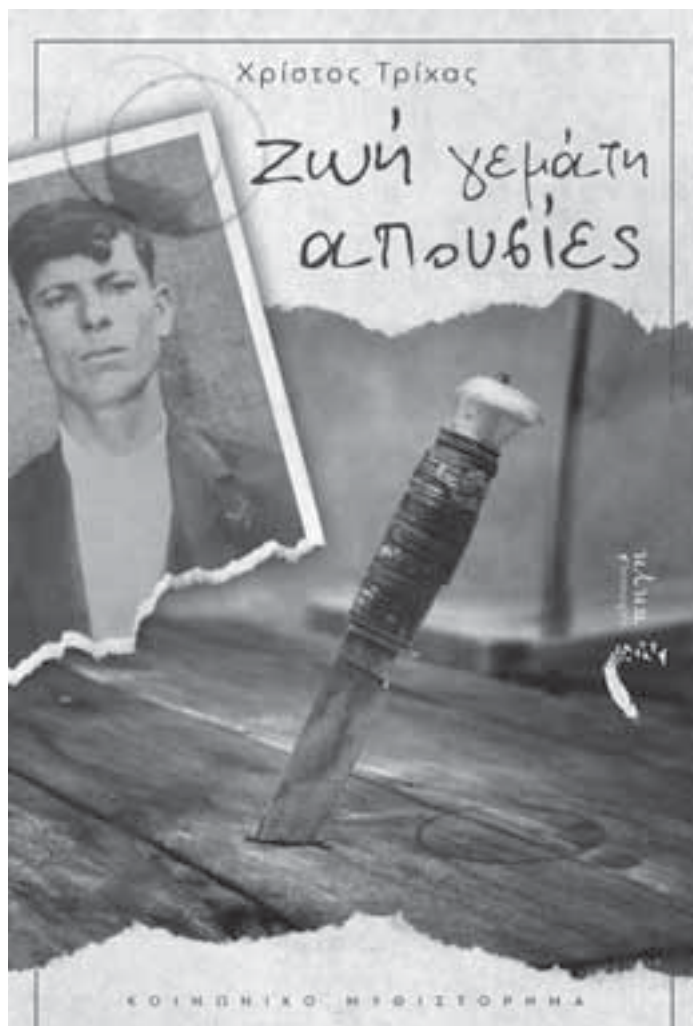
–Οἱ τσακωμοὶ πολιτικῶν στὴν τηλεόραση που ἐρίζουν γιὰ θέματα που δὲν ἀφοροῦν τὸν ἀπλὸ πολίτη.

–Ἡ σιωπὴ εἶναι ἦχος, κι ἂν ναι, τι λέμε μέσω αὐτῆς;

–Ἡ σιωπὴ μπορεῖ πολλές φορές νὰ εἶναι ἦχος. Μπορεῖ νὰ σημαίνει συγκατάθεση, συμφωνία ἢ ἀρνηση κι ἀπαξίωση. Τα ἀποσιωπητικὰ εἶναι γιὰ μένα ἀπὸ τὰ πιο δυνατὰ σημεῖα στίξης. Σημαίνουν σιωπῶ, κόβω τὴν κουβέντα, ὄχι γιὰτὶ δὲν ἔχω τι νὰ πῶ, ἀλλὰ προτιμῶ νὰ μὴν τὰ πῶ τώρα. Προτιμῶ νὰ μιλήσω με τὴ σιωπὴ μου.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ

Ὁ Χρῖστος Τρίχας γεννήθηκε στὸ Νέο Χωριό Κυθρέας τὸ 1957, καὶ ἔζησε μέχρι τὰ δεκαῆξι τοῦ χρόνια, ὅποτε καὶ ἐκτοπίστηκε μαζί με ὅλους τοὺς συγχωριανούς του, μετὰ τὴν τουρκικὴ εἰσβολή. Φοίτησε στὸ τριτάξιο, νεοσύστατο Γυμνάσιο Κυθρέας καὶ ἀκολουθῶς, με τὴν προσφυγιά, συνέχισε στὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο ἀπὸ ὅπου καὶ ἀποφοίτησε. Ἀφοῦ ολοκλήρωσε τὴ στρατιωτικὴ του θητεία, σπούδασε ἐλληνικὴ φιλολογία στὸ Πανεπιστήμιο Ἰωαννίνων. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωση τῶν σπουδῶν του, ἐργά-

στηκε γιὰ δύο χρόνια σὲ ἐκδοτικὸ οἶκο στὴν Κύπρο, ἐνῶ παράλληλα ἐργαζόταν τὴ νύχτα ὡς διορθωτὴς σὲ καθημερινὴ ἐφημερίδα. Παρόλο που εἶναι φιλόλογος, δὲν ἀσκήσε ποτέ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ. Προσελήφθη ἀπὸ μεγάλη κυπριακὴ τράπεζα, ὅπου ἐργάστηκε γιὰ τριάντα δύο χρόνια. Ἀφῆκε τὴ δουλειά του πρόωρα τὸ 2013 με τὸν βαθμὸ του περιφερειακοῦ διευθυντῆ Λεμεσοῦ. Στὴ συνέχεια δημιούργησε τὴ δική του εταιρεία, που ἔχει ὡς κύριο ἔργο τὴ διοργάνωση ἐπιχειρηματικῶν συνεδρίων καὶ ἐργασιῶν στὴν Κύπρο καὶ στὸ ἐξωτερικὸ, με διεθνούς φήμης ομιλητὴς. Τὸ 1980 νυμφεύθηκε στὴ Λεμεσό, ὅπου ζεῖ ἐκτοτε. Ἔχει δύο παιδιά. Χόμπι του εἶναι τὸ διάβασμα καὶ οἱ πιο ἀπολαυστικὲς στιγμὲς του εἶναι οἱ ὥρες που περνᾶ με τὸν ἐγγονό του.

Τὸ βιβλίο τοῦ Χρῖστου Τρίχα *Ζωὴ γεμάτη ἀπουσίες* ἀναφέρεται στὶς κοινωνικὲς δομὲς καὶ συνθήκες τῆς τότε ἐποχῆς καὶ θίγονται κοινωνικὰ φαινόμενα ὅπως ἡ πατριαρχία, ἡ τοκογλυφία, ἡ δουλοπαροικία, καὶ ἡ πορνεία.

«Πού πάεις γιέ μου, πού πάεις γιέ μου, έλα πίσω...»

Ο Νίκος Μιχαήλ, αιχμάλωτος ποδόμενος σε ηλικία μόλις 17 χρονών αφηγείται στη «Νιοχωρίτικη Φωνή» την περιπέτειά του.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΣΤΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟ ΛΑΜΠΡΙΑ,
ΑΠΟΣΤΟΛΟ Γ. ΚΟΥΡΟΥΠΑΚΗ

Συναντήσαμε τον Νίκο Μιχαήλ στο σπίτι του, με σκοπό να μας διηγηθεί την ιστορία του ως αιχμάλωτος πολέμου στην ηλικία των 17 ετών, μετά την τουρκική εισβολή και τη φυγή του, μαζί με την οικογένειά του, από το χωριό τους. Η οικογένεια του κ. Νίκου κατέφυγε στο γειτονικό Παλαϊκυθρο, όπου και συνελήφθη. Έμεινε αιχμάλωτος για μερικούς μήνες, και όσα έζησε έμειναν ανεξίτηλα στη μνήμη του... Ο Νίκος Μιχαήλ γεννήθηκε στις 19 Απριλίου 1957, πατέρας του ήταν ο Αντρέας Χαράλαμπος, από τη Σωτήρα Λεμεσού (γεννηθείς το 1920) και μητέρα του η Αγγελική Χαϊρεπέτη, κόρη του Λαόκωλου. Έχει τρεις αδελφές, τη Μαρούλα, τη Δομνίκη και την Τούλα. Νυφεύτηκε στις 3/6/1984 την Αντιγόνη Κωνσταντίνου, από τη Σκυλλούρα, και απέκτησαν τρία παιδιά, τον Αντρέα, τον Χριστόδουλο και την Ειρήνη. Ξεκινήσαμε από την ημέρα του πραξικοπήματος, γιατί τρόπον τινά οι περιπέτειές του, όπως και πολλών άλλων, ξεκινάνε από εκείνη την ημέρα.

–Την ημέρα του πραξικοπήματος που βρισκόσουν;

–Ημουν στο ξυλουργείο του μάστρου μου, του μάστρε Πετρή, στον Τακτακαλά.

–Τότε εσύ ήσουν 17 χρονών, αντιλαμβανόσουν από το κλίμα στο χωριό ότι θα γίνει κάτι, θα γίνει πραξικόπημα, η οικογένειά σου ήξερε κάτι...

–Κανένας δεν ήξερε ότι θα γίνει πόλεμος.

–Εσύ ήσουν πολιτικοποιημένος...

–Προέρχομαι από δεξιά οικογένεια,

πήγαινα στον σύλλογο και παίζαμε δράματα, αλλά ως εδώ, ούτε να πάω να γράψω συνθήματα ούτε τίποτε, ούτε ήμουν φανατικός. Ο πατέρας μου δεν ήταν ποτέ νεκατωμένος μέσα στα πράγματα. Την ημέρα του πραξικοπήματος πήγα στη δουλειά μου. Στις 8:15 π.μ. είδα ένα ταγκ να πηγαίνει προς την Αρχιεπισκοπή. «Μάστερ Πετρή, είδα ένα άρμα να πηγαίνει προς την Αρχιεπισκοπή», του είπα. «Εμάς εν μας κόφτει, μπορεί να κάμνουν άσκηση», μου απαντά. «Δκειέ Πετρή εν γίνεται να κάμνουν άσκηση, θωρώ τζιαι άλλο άρμα» του είπα και τότε ακούσαμε από το τρανζιστοράκι που είχαμε ότι έγινε πραξικόπημα. Στο μεταξύ άρχισαν να πέφτουν πυροβολισμοί, βάλαμε τα πράματα στο μαγαζί και έφυγα. Απέναντι από το μαγαζί του μάστρε Πετρή δούλευε ο Προδρομής του Φανή αλουμινιατζής, και ο Σωτήρης του Ιωνά. Μπήκαμε και οι τρεις στο αυτοκίνητο του Προδρομή ένα Woosley. Στον κυκλικό κόμβο του ΜΠΑΤΑ είχε στρατιώτες, οι οποίοι δεν μας επέτρεψαν να πάμε στο χωριό μας. Ο Προδρομής αποφάσισε να πάει από τον παλιό δρόμο της γραμμής του τρένου, να βγούμε στη Μια Μηνλιά και από κει στο χωριό μας. Μόλις ξεκινήσαμε να πάμε από τον παλιό δρόμο δεχτήκαμε καταγιστικά πυρά. «Ρε Προδρομή, σταμάτα, εν εμάς που βάλλουν» του λέω, οπότε ακούστηκε μια φωνή που μας καλούσε να γυρίσουμε πίσω διαφορετικά θα μας πυροβολούσαν. Αμέσως γυρίσαμε πίσω, ο Προδρομής αποφάσισε να πάει στον αδελφό του τον Σωτήρη, που ήταν παντρεμένος στην Παλλουριώτισσα, κι εγώ έμεινα εκεί στου ΜΠΑΤΑ. Περιπλανιόμουν, αλλά δεν κυκλοφορούσαν

οχήματα, δεν ήξερα τι να κάνω. Κάποια στιγμή είδα καταδρομείς να έρχονται προς την πολυκατοικία του «Λαϊκού Καφεκοπτείου», όπου ήταν οι Λυσσαριδικοί. Εκεί έγινε μάχη και σκοτώθηκε ο ξάδελφος του Σιακαλλή. Εγώ ήμουν δίπλα του... είχα τύχη που γλύτωσα... (βαθιά συγκινημένος ο κ. Νίκος, χρειάστηκε να διακόψουμε για λίγα λεπτά). Τελικά έτρεξα και πήγα προς το γκαράζ του ΜΕΡΣΕΝΤΕΣ όπου είχε ανοικτό χώρο και βρήκα τις συγχωριανές μας, τις κόρες του Κανάρη και του Γιώργη Αποστολίδη. Διανυκτερεύσαμε εκεί, ήμασταν καθηλωμένοι. Την Τετάρτη το πρωί πέρασε το λεωφορείο του Κώστουλλου και μας πήγε στο χωριό, το μεσημέρι της Τετάρτης, στο μεταξύ η οικογένειά μου δεν ήξερε πού ήμουνα.

Σύντομα, με τη διήγηση του κ. Νίκου περάσαμε στις πρώτες ημέρες της εισβολής...

—Ξεκίνησε η εισβολή, εμείς ήμασταν στο χωριό, μετά τις πρώτες μέρες εγκαταστάθηκε στο μινιάρ παρατηρητήριο της 197 Μοίρας Πυροβολικού και πηγαί-

ναμε εκεί στο παρατηρητήριο, γίναμε φίλοι με τους φαντάρους, ήταν ένας φίλος μου Σωτήρης από τα Γέναγρα, της 1955 σειράς, ο οποίος μου είπε να μη φοβάμαι και ότι δεν θα σπάσει η γραμμή της Μια Μηνιάς. Την παραμονή της δεύτερης εισβολής το βράδυ μου τηλεφώνησε στο κοινοτικό τηλέφωνο ο γαμπρός μου ότι μου στέλλει άνθρωπο να μας πάρει, με τους γονείς μου, στην Αγία Βαρβάρα, όπου ήταν οι αδελφές μου. Εγώ του είπα ότι δεν θα φύγουμε, γιατί ζύμωνε η μάνα μου και θα φούρνιζε ψωμιά. Ήλθε πραγματι ο φίλος του ο Γιαννακός με το αυτοκίνητό του Ζephyr να μας πάρει. Εγώ ήμουν στο φυλάκιο και ήλθε ο πατέρας μου για να φύγουμε. Εγώ αρνήθηκα και του είπα να φύγουν με τη μάνα μου. Ο πατέρας μου του είπε αφού δεν φεύγει ο γιος δεν θα φύγουμε ούτε εμείς. Η μάνα μου το πρωί ξύπνησε πολύ νωρίς, άναψε το φούρνο και στις 4:30 π.μ. είδαμε το πρώτο τουρκικό αεροπλάνο, που βομβάρδιζε τη Μια Μηνιά. Ο Σωτήρης έφυγε από το φυλάκιο και πήγε στο χωριό του τα Γέναγρα, αλλά μου είπε αν γίνει πόλεμος θα γυρίσω πίσω, να μη φοβάμαι και δεν θα σπάσει η γραμμή της Μια Μηνιάς. Όταν νεαρός, ήμουν όλο ενθουσιασμό, στο μεταξύ γύρισε ο Σωτήρης από τα Γέναγρα, πέρασε από το σπίτι μου και πήγαμε και οι δύο στο φυλάκιο, όπου είχαμε ένα πολυβόλο πενιπντάρι. Καταρρίψαμε ένα τουρκικό αεροσκάφος, αλλά μας επεσήμαναν οι Τούρκοι και μας έριξαν μια βόμβα ναπάλμ, η οποία έπεσε στην κοπριά του Καννή, αλλά ευτυχώς δεν εξερράγη. Κάποιος φαντάρος πήγε να την ποβιδώσει με ένα σκεπάρνι. Ευτυχώς τον απέτρεψε ένας αξιωματικός, γιατί αν γινόταν έκρηξη θα μας σκότωνε όλους. Στο μεταξύ ήλθε ένα στρατιωτικό Land Rover, ο στρατιώτης που επέβαινε μας είπε να φύγουμε γρήγορα, γιατί έσπασε η γραμμή της Μιας Μηνιάς και έρχονται τα τουρκικά άρματα. Εμείς επαλαβώσαμε, μάνι μάνι έσπασε η γραμμή της Μια Μηνιάς; διερωτηθήκαμε, ξηλώσαμε το πενιπντάρι και φύγαμε. Απού φύγει φύγει, ο σώσων εαυτόν σωθείτω, έχασα και τον Σωτήρη, ο οποίος απ' ό,τι έμαθα μετά είναι αγνοούμενος.

—Όταν σας είπε ο στρατιώτης ότι

έσπασε η γραμμή της Μια Μπλιάς τι κάνατε;

–Εγώ έφυγα, πήγα σπίτι μου, πήρα τη μάνα μου, τον πατέρα μου, τη Σωτηρούλα, τη Φροσούλα και τον Γιαννή, εγώ φορούσα ρούχα του κυνηγιού, που ήταν σαν στρατιωτικά, σαν να ήμουν κανονικός στρατιώτης, φύγαμε περπατητοί προς το Τραχώνι. Στο μεταξύ ήλθε ο συγχωριανός μας ο Αντρέας Κόνιου με το αυτοκίνητό του ένα Morris, έβαλε την αδελφή του και τον άντρα της. Στο νεκροταφείο τον σταμάτησε η μάνα μου και τον παρακάλεσε να βάλει τη Λουλού του Παναή του Σειλά και τα μωρά να γλυτώσουν, εμείς θα πάμε στο Παλαϊκύθρο και άμα περάσει το κακό θα γυρίσουμε πίσω. Πράγματι έβαλε τη Λουλού και τα μωρά και έφυγε. Φτάσαμε στο κέντρο του Παντελή του Τραχωνίτη και εκεί έπεφταν όλμοι. Σκοπός μας ήταν να φτάσουμε στο Παλαϊκύθρο, και από χωματόδρομο να βγούμε στην Αγλαντζιά. Αυτό σκέφτηκα, ο πατέρας μου από το σιοκ επαλάβωσε σε μερικές ώρες άσπρισαν τα μαλλιά του. Φώναζα συνεχώς για να τους μαζέψω, να μη χαθούμε μέσα στο χάος και στέγνωσε το στόμα μου και δεν έβγαине η φωνή μου. Κρατούσα το μικρό τον Γιαννή πάνω μου, της Ελενίτσας του Καγιά, ήταν 10 χρονών. Διασταυρώσαμε τον κύριο δρόμο Λευκωσίας - Αμμοχώ-

στου, τη γραμμή, και κατευθυνθήκαμε μέσω των χωραφιών προς το Παλαϊκύθρο. Βλέπουμε απέναντι μας τρία τανκ, ο πατέρας μου νόμισε ότι ήταν δικά μας, βλέπω τον στρατιώτη να γυρίζει τον πυργίσκο και τότε είδα μια σημαία με το μισοφέγγαρο. Έριξε μια οβίδα, κόπηκαν τα σύρματα της ηλεκτρικής και πήρε φωτιά το χωράφι με τις ποκαλάμες, όπου ήμασταν. Η μάνα μου άρχισε να προσεύχεται στην Παναγία να μας γλυτώσει και η φωτιά γύρισε προς την αντίθετη κατεύθυνση προς τα άρματα. Οι Τούρκοι μας είδαν, και μας πυροβολούσαν. Χτυπήθηκε η ξαδέλφη μου η Φροσούλα, η σφαίρα χτύπησε σε μικρό εικόνισμα της Παναγίας που ήταν στην τσάντα της και δεν την τραυμάτισε. Αυτή από το τράνταγμα και τη σύγχυση, νόμιζε ότι τραυματίστηκε. «Επαιξεν με Νίκο, επαίξαν με», φώναζε. Έκανα βαρελάκι και έφτασα κοντά της αλλά δεν είδα τραύμα, η σφαίρα βγήκε από το πλευρό της τσάντας. Στο μεταξύ φώναζε και ο πατέρας μου ότι τραυματίστηκε στο χέρι, ευτυχώς ήταν ξωφαλτσα στον αγκώνα. Η αλήθεια είναι πως αν ήθελαν μπορούσαν να μας σκοτώσουν, ήταν πολύ κοντά μας και εμείς μέσα σε ένα χωράφι. Τελικά γύρω στις 2 με 3 το μεσημέρι, καταφέραμε και μπήκαμε στο πρώτο σπίτι του Παλαϊκύθρου, όπου ήταν ένας γέρος και μας έβαλε στο σπίτι

“

Την παραμονή της δεύτερης εισβολής το βράδυ μου πηδερώνησε στο κοινοτικό πηδέφωνο ο γαμπρός μου ότι μου σιέδδει άνθρωπο να μας πάρει, με τους γονείς μου, στην Αγία Βαρβάρα, όπου ήταν οι αδελφές μου. Εγώ του είπα ότι δεν θα φύγουμε, γιατί ψύμωνε η μάνα μου και θα φούρνιζε ψωμιά.

“

*Εμείς επαδελ-
βύσαμε, μάνι
μάνι έσπασε
η γραμμή της
Μια Μηνιάς;
διερωτηθήκα-
με, ξηλώσαμε
το πεννηνιάρι
και φύγαμε.
Απού φύγει
φύγει, ο σύ-
σων εανιόν
σωθείν, έχασα
και τον Σω-
τήρη, ο οποίος
απ' ό,τι έμα-
θα μετά είναι
αγνοούμενος.*

του. Από την κούραση, τις φωνές και τις σκηνές που είδαμε έπαθα σαν το σοκ. Είδαμε σκοτωμένους μέσα στα χωράφια, άλλοι τραυματίες με κομμένα τα χέρια ή τα πόδια, άλλοι στρατιώτες νεκροί κάτω από τις ελιές, ήταν ένα πανδαιμόνιο, όλμοι, πυροβολισμοί από τα τανκ και τα αεροπλάνα. Δεν έβγαине η φωνή μου και ξάπλωσα για καμιά ώρα. Ήλθε η μάνα μου γύρω στις 5 το απόγευμα και μου είπε να πάω με τον πατέρα μου στο χωριό να δούμε τι γίνεται. Εκείνη την ώρα περνούσαν δύο αυτοκίνητα και είπα στο μισήν τον Γιαννή. «Πήαινε, ρε Γιαννή, εσου περκιμον τζιαι γλυτώσεις, αν μας σκοτώσουν εμάς τουλάχιστον να γλυτώσει ένα πλάσμα». Επολοήθην η μάνα μου τζιαι είπε: «Γιε μου, τζιαμέ πον να πάμεν ούλλοι, ας πάει τζιαι το μωρόν». Γυρίζει το Γιαννούι, κρατώντας με σφικτά από το παντελόνι, «εν φεύκω, ρε Νίκο, εν να μείνω μαζί σας». Τελικά εκείνα τα δύο αυτοκίνητα ξεκίνησαν να πάνε προς την Τύμπου, την ώραν που μπήκαν τα άρματα ήβραν τους τα άρματα και επαίξαν τους όπως τους σιύλλους. Τελικά μας μάζεψαν όλους στο δημοτικό σχολείο του Παλαικύθρου. Ένα αξιωματικός είπε όσοι άντρες είναι από 15 ως 50 ετών να βγουν έξω από τη γραμμή. Λέω στη μάνα μου θα βγω, η μάνα μου με προέτρεψε να μη βγω, αφού ήμουν μισής. Της λέω: «Αφού είμαι πάνω από 15 χρονών, αν με καταλάβει ο Τούρκος δεν θα με σκοτώσει, γιατί τον περίπαιξα; Η μάνα μου κλαιόντας φώναζε: «Πού πάεις γιε μου, πού πάεις γιε μου, έλα πίσω...». Σταθήκαμε στη γραμμή 150 άτομα. Δεν ήξερα αν πίσω μου ήταν ο πατέρας μου. Ήμουν μαζί με τον πατέρα μου, όταν μας επήραν, έξω από τα καμίνια του Παλαικύθρου είχε 5-6 στρατιώτες τους οποίους σκότωσαν εν ψυχρώ. Σκεφτήκαμε ότι ήλθε η σειρά μας, μας έριξαν την πρώτη ριπή, δίπλα μου ήταν ένας Τραχωνίτης, το παρατσούκλι του ήταν «Γταζέτικο». «Επαίξαν μας, επαίξαν μας», εφώναζε. Εγώ διαπίστωσα ότι δεν έφαγα καμιά σφαίρα, και τον ρώτησα αφού δεν έχεις τίποτε, γιατί φωνάζεις. «Επαίξαν μας ρε, επαίξαν μας, αλλά εν τζιαι σκοτώσαν μας» του λέω. Ο αξιωματικός ξαναδίνει παράγγελμα για να μας καθαρίσουν. Για καλή μας τύχη ερχόταν

με μεγάλη ταχύτητα ένα τζιπ από το χωριό μας προς τον κάμπο. Κατεβαίνει ένας Τούρκος αξιωματικός από το τζιπ, έβαλε τις φωνές σε εκείνους που θα μας σκότωναν, τους χτύπησε, τους πήρε τα όπλα και τους έδωξε. Έδωσε οδηγίες στον οδηγό να φέρει άλλους δικούς του στρατιώτες για να μας προσέχουν. «Είναι αιχμάλωτοι πολέμου». Εκείνοι που θα μας σκότωναν ήταν Τουρκοκύπριοι. Η αλήθεια είναι ότι οι Τούρκοι αξιωματικοί ήταν διαφορετικοί από τους Τουρκοκύπριους, τους πιο πολλούς σκοτωμούς τους έκαμαν Τουρκοκύπριοι.

Εκείνοι που μας συνέλαβαν ήταν Τουρκοκύπριοι, γιατί ο πατέρας μου κατάλαβε έναν, ο οποίος μάλιστα του πήρε και 400 λίρες που κρατούσε. Ο αξιωματικός αυτός πήγε στο Παλαίκυθρο και ήλθε πίσω με ένα φορτηγό με ψωμιά βραστά – έβαλε τις γυναίκες και φούρνισαν – γλυκά του κουταλιού, μαρμελάδες και κουβέρτες. Έδωσαν στον καθένα μισό ψωμί και μαρμελάδα και μια κουβέρτα. Το βράδυ το κρύο στον κάμπο, αν και Αύγουστος, ήταν τσουχτερό. Κοιμόμουν δίπλα από τον πατέρα μου, τελικά ήλθε και κάποιος από την Αλάμπρα, που κρύωνε πολύ και ξάπλωσε ανάμεσα μας για να ζεσταθεί. Την μέρα ο ήλιος έκαφε πέτρες, τη νύχτα ήταν σιόνι.

Η διήγηση του κ. Νίκου πραγματικά μας έχει καθηλώσει... παίρνουμε σημειώσεις για περαιτέρω ερωτήσεις ή διευκρινίσεις, κανείς μας δεν θέλει να τον διακόψει...

–Μείναμε τρεις μέρες στο Παλαίκυθρο και μετά μας μετέφεραν με λεωφορεία στο Γκαράζ Παυλίδη. Όμως, ήμασταν όλοι άγραφοι. Στο Γκαράζ του Παυλίδη βρήκα τον συγχωριανό μας, τον Σάββα Σάββα, γιο της Καλλιόπης του Σασιά και του Κώστα του Συρκανίτη και τον Τάκη του Κκόνιου. Οι Τούρκοι μάς είπαν ότι θα μας πάρουν στην Τουρκία. Μας είπαν ότι θα έλθει κάποιος του Ερυθρού Σταυρού και να μη βγάει κανένας τσιμουδιά, γιατί αλίμονό του. Ωστόσο, εμείς πατώντας ο ένας πάνω στον άλλο φτάσαμε μέχρι ψηλά στο παραθυράκι (αρσέρα) και χτυπούσαμε τα τζάμια. Μας εντόπισε ο Ερυθρός Σταυρός και ευτυχώς ήλθαν και μας έγγραφαν.

“

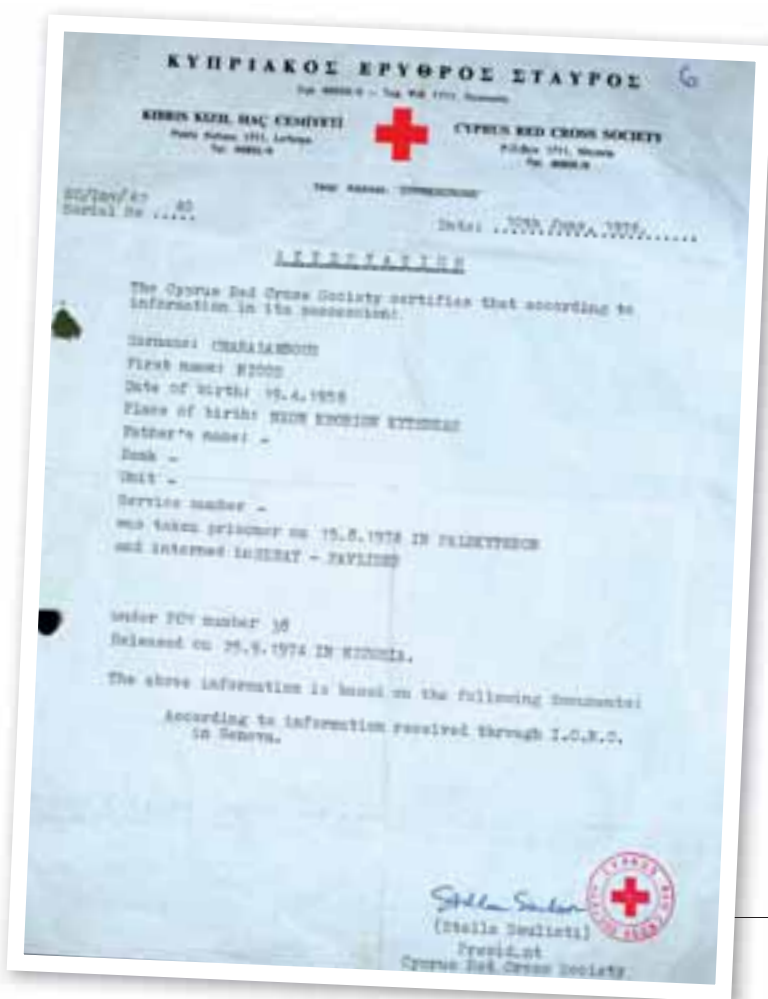
«Ρε Σιέδιο, φάε ρε, τζιαι τούτο εν ιο σικίρ πι-δάφι» του δέω. Μας έβαλαν σε δευφορεία και καιευθυνθή-καμε προς ιο Αήδρα Πάδας, νόμισα ότι ο κόσμος όδος ξαναγεννήθη-κε, ήταν Οκτώ-βρης.

Το βράδυ που θα μας μετέφεραν στην Κερύνεια για να πάμε στην Τουρκία μάς τάισαν ρεβίθια. Εγώ δεν έφαγα, γιατί μύριζαν άσχημα και υποψιάστηκα ότι ήταν χαλασμένα, έφαγα μόνο ψωμί και είπα και στους άλλους να μη φάνε. Τελικά μόνο εγώ και 2-3 άλλοι δεν φάγαμε. Το βράδυ μας έδεσαν τα μάτια μας και με κλωτσιές και κτυπήματα μάς έβαλαν στα λεωφορεία για την Κερύνεια. Ο Τουρκοκύπριος οδηγός του λεωφορείου της «ΛΑΜΠΟΥΣΑΣ» μας είπε ότι οι Τούρκοι, που ήταν έξω ήταν Τούρκοι της Τουρκίας, γι' αυτό να κάνουμε πουχία. Στη διδρομή κάποιος παρακάλεσε τον οδηγό να σταματήσει να κατεβεί, γιατί τον έπιασε κόψιμο από τα ρεβίθια. Ο οδηγός του λέει αποκλείεται να σταματήσω, είναι επικίνδυνο. Τελικά όσοι έφαγαν ρεβίθια λέρωσαν το λεωφορείο. Μας πήραν στον Άγιο Γεώργιο Κερύνειας, στις 15 Αυγούστου πιάστηκα αιχμάλωτος, έξι μέρες στο Γκαράζ Παυλίδη, 21 με 22 Αυγούστου μας πήραν Άγιο Γεώργιο Κερύνειας. Όταν ξημέρωσε και είδαμε τη θά-

λασσα της Κερύνειας με πολλά πολεμικά πλοία, είδα τους Τούρκους να φορτώνουν αυτοκίνητα, τράκτορ, ηλεκτρικά είδη, ό,τι φανταστείς, κοπάδια με ζώα. Όταν ήλθε η σειρά μας τότε κατάλαβαν τι έγινε στο λεωφορείο με τις ακαθαρσίες. Μας έριχναν πέτρες, στην παραλία κάποιος Τουρκοκύπριος μας ρωτούσε με ποιον είσατε με τον Γρίβαν ή με τον Μακάριο, και μας χτυπούσε. Λόγω του ότι τα χέρια μου ήταν δεμένα πολύ σφικτά, πρήστηκαν τα δάχτυλά μου κι έγιναν σαν τα λουκάνικα. Παρακαλέσαμε κάποιον Τούρκο λοχία να μου τα λύσει, ευτυχώς μου τα έλυσε και ανακουφίστηκα κάπως.

...Αυτός που μας ρωτούσε αν είμαστε με ο Γρίβα ή τον Μακάριο, ρώτησε το διπλανό μου από πού είναι. Αυτός του απάντησε από την Περιστερωνοπηγή. «Περιστερωνοπηγή», του λέει, βγάζει το κράνος του και τον χτύπησε στη μύτη και του έκοψε ένα κομμάτι. Δυστυχώς, δεν τον ξανάδα. Μετά την απελευθέρωση μάθαμε ότι και οι δικοί μας σκότωσαν Τουρκοκύπριους σε χωριά κοντά στην Περιστερωνοπηγή. (σ. σσ. Πρόκειται για τα χωριά Αλόα, Μάραθα και Σανταλάρης, όπου βρέθηκαν ομαδικοί τάφοι Τ/κ δολοφονηθέντων).

... Φεύγουμε τελικά από τον Άγιο Γεώργιο και μας πήραν στο Σεράι, στη Λευκωσία. Οι Τούρκοι ήθελαν να μας λιντσάρουν, τελικά μας έβαλαν σε μια γωνιά και μας έριχναν με μάνικα της Πυροσβεστικής πιεσμένο νερό, που μας εξακόντιζε μέτρα μακριά. Μετά μας έβαλαν σε κελιά, σε κάθε κελί εφτά άτομα, ο ένας πάνω στον άλλο. Κάθε μέρα έγγραφα ημερολόγιο, εκεί υπήρχε ένας χωριανός μας Τουρκοκύπριος που ήξερε τον Μένοικο, τον Τρίγγο, ήταν τζιαμπάτζης (ζωέμπορος), ρε χωρκανέ, ρε χωρκανέ, μου έλεγε και μου έφερε μια πηρουνούα κι έγγραφα πάνω στον τοίχο κάθε μέρα ημερολόγιο. Το φαγητό μας ήταν τρεις ελιές κι ένα κομμάτι ψωμί, φύλαγα τα ελιοκόκκωνα κι έκανα τρία κομπολόγια. Ο Τ/κ χωριανός μου μου είπε ότι τους άλλους θα τους πάρουν στην Τουρκία, αλλά εσάς δεν θα σας πάρουν γιατί είστε μισοί. Πράγματι, την επομένη ήλθε λεωφορείο και τους έπιασε τους άλλους. Κρατούσα μιάμιση λίρα και την έδωσα σ' ένα φίλο μου, τον

Πετράκη, που κάπνιζε και ήταν ανάμεσα σε αυτούς που τους πήραν στην Τουρκία. Έμεινα απένταρος.

—**Ο πατέρας σου...**

—Ο πατέρας μου έφυγε από τη δεύτερη μέρα, επειδή ήταν πάνω από 50 χρονών. Ξέχασα να σας πω ότι εγώ πήγα να γραφτώ πιο μισός, εγώ έλεγα στον Τούρκο πως είμαι γέννημα του 1959, για να με αφήσουν να φύγω, ο πατέρας μου πετάχτηκε και του είπε πως είμαι του '58 και ο Τούρκος κατάλαβε ότι τον περιπαίζαμε, και είπε να μη φύγω. Ηλθαν κι άλλοι αιχμάλωτοι από τη Γιαλούσα, την Αγία Τριάδα, το Ριζοκάρπασο. Ανάμεσα σε αυτούς ο Γιαννάκης the Greek, ήλθε από τη Νότια Αφρική για διακοπές και πιάστηκε αιχμάλωτος, γίναμε πολύ φίλοι και μου έλεγε άμα περάσει το κακό να με πάρει στη Νότια Αφρική, να δουλεύουμε στο εστιατόριο του θείου του. Εκείνο το βράδυ που ξάπλωσα σκέφτηκα την οικογένειά μου, έκλεισα τα μάτια μου και τελικά είδα την Παναγία να περνά από μπροστά μου, να με σταυρώνει και να μου λέει να μη φοβάμαι, δεν θα πάθω τίποτε και θα γλυτώσω. Δίπλα μου ο φίλος μου ο Στέλιος, «ξύπνα, ρε Στέλιο, ξύπνα ρε, ήρτεν η Παναγία ρε», λαλώ του. «Ρε Νίκο, θωρείς όρομα ρε», λαλεί μου. Την επομένη το πρωί έρχονται οι Τούρκοι τους παίρνουν όλους εκτός από εμένα και τον φίλο μου, τον Στέλιο, από την Κυθρέα. Δεν ήξερα ότι ήταν η Αγία Μαύρη, στις ελεύθερες περιοχές έμαθα ότι υπάρχει αγία Μαύρη στο Κοιλάνι και κάθε χρόνο πάω μια-δυο φορές τον χρόνο και προσκυνώ. Ο φίλος μου ο Γιαννής, μετά την απελευθέρωση γύρισε στην Αφρική και δυστυχώς σκοτώθηκε σε αυτοκινητικό δυστύχημα από το αεροδρόμιο προς το σπίτι του.

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΟΛΟΣ ΞΑΝΑΓΕΝΝΗΘΗΚΕ

Μετά από μερικές μέρες μας πήραν στην παλαιστρα, που ήταν ο χώρος που διεξήγοντο αγώνες πυγμαχίας και ξάπλωναμε στις κερκίδες, μείναμε εκεί γύρω στις 10 μέρες και μετά μας μετέφεραν στις αποθήκες της ΚΕΟ, στον Τράχωνα, που ήταν φτιαγμένες από τσίγγο με αποτέλεσμα να ήταν πολύ ψηλές θερμοκρασίες, κυριολεκτικά φούρνος.

Στις αποθήκες της ΚΕΟ, όπως στεκό-

μουν στο τέλος βλέπω να περνά απ' έξω ο Αλής, ο οποίος μαζί με τον Ττενγκίζ δούλευαν στον Στυλλή του Μίχαλου, που ήταν κωμοδρόμος, και κάθε μεσημέρι τρώγαμε μαζί, αφού το μαγαζί του Πετρή που δούλευα εγώ ήταν δίπλα από το μαγαζί του Στυλλή. Ο Στυλλής και ο Πετρή είναι αδελφια, γιοι του Μίχαλου. Φωνάζω του Αλή να μου φέρει κάτι να φάω, αφού πεινούσα, αρνήθηκε να μου φέρει γιατί, όπως είπε, αν τον έβλεπαν θα τον σκότωναν. Έφυγε και ούτε ξαναπέρασε, πρόσεξα ότι έφερε διακριτικά λοχία του στρατού.

Μείναμε μερικές μέρες, την τελευταία μέρα γίνονταν συνομιλίες Κληρίδη - Ντενκτάς, διακόπηκαν οι συνομιλίες και μετά από ένα μήνα ξανάρχισε η ανταλλαγή αιχμαλώτων, εμείς ήμασταν από τους τελευταίους που αφέθηκαν ελεύθεροι. Έσπασαν τα νεύρα μας, πόσο καιρό. Την τελευταία μέρα που θα μας απέλυαν, μας έφεραν καζάνια με ρύζι βρασμένο και χαμ, ήταν πολύ καλό αλλά με πολύ αλάτι, λύσσα. Εγώ το κατάλαβα ότι θα μας απέλυαν και είπα στο φίλο μου τον Στέλιο. «Ρε Στέλιο, φάε ρε, τζιαι τούτο εν το σικτίρ πιλάφι» του λέω. Μας έβαλαν σε λεωφορεία και κατευθυνθήκαμε προς το Λήδρα Πάλας, νόμισα ότι ο κόσμος όλος ξαναγεννήθηκε, ήταν Οκτώβρης. Εκεί στο Λήδρα Πάλας βλέπουμε γυναίκες, μανάδες να γυρεύουν τους γιους τους, γυναίκες να ψάχνουν τον άντρα τους, κρατούν μια φωτογραφία και να ρωτούν αν τον είδαμε. Μας πήραν στο «Φιλοξένια», κάναμε μπάνιο, φάγαμε και μας έδωσαν και δυο λίρες. Κατεβαίνω από το λεωφορείο κι εκείνη τη στιγμή έδινε συνέντευξη στο ΡΙΚ ένας αιχμάλωτος από την Άσσια, με είδε ο γαμπρός μου ο Στέλιος που έτρεξε προς εμένα και δυστυχώς τον χτύπησε ένας αστυνομικός γιατί υπήρχε κίνδυνος για αρρώστιες. Στο «Φιλοξένια» ξανάσιμξα με την οικογένειά μου και τον πρώτο καιρό μέναμε στο Κολόσσι. Ηλθε και η μάνα μου που ήταν εγκλωβισμένη στη Βόνη.

—**Θέλω να μου πείτε ένα πράγμα, κύριε Νίκο, αν θέλετε μου απαντάτε, μίσος νιώθετε;**

—Φίλε μου δεν νιώθω μίσος για κανένα, ο κόσμος ο απλός δεν φταίει σε τίποτε

“

Εκεί στο Λήδρα Πάλας βλέπουμε γυναίκες, μανάδες να γυρεύουν τους γιους τους, γυναίκες να ψάχνουν τον άντρα τους, να κρατούν μια φωτογραφία και να ρωτούν αν τον είδαμε.

–Ούτε από τους Τουρκοκύπριους..

–Δεν χρειάζεται το μίσος, το μίσος δεν είναι καλό πράμα, όταν έπεσαν τα οδοφράγματα, με ρώτησε η γυναίκα μου, που είναι από την Σκυλλούρα, αν θέλω να πάω στα Κατεχόμενα. Εγώ της είπα: «Ναι, θέλω να πάω να δω τους τόπους μας».

ΗΤΑΝ ΔΚΥΟ ΓΕΡΟΥΔΚΙΑ

–Τι ξέρετε για τους Τουρκοκύπριους χωριανούς σας, τον Ταχίρ και την αδελφή του Ναζίφν, που σκοτώθηκαν τον Αύγουστο του 1974;

–Ο Ταχίρ και η Ναζίφν έβαλαν σημαία τουρκική για να μην τους κτυπήσουν τα αεροπλάνα και οι Τούρκοι στρατιώτες που θα έμπαιναν στο χωριό. Όταν έσπασε η γραμμή της Μια Μπλιάς, δικοί μας στρατιώτες, αντί να φύγουν και να μην πειράξουν τους γέρους, δυστυχώς τους σκότωσαν, δεν ήταν χωριανοί μας. Αν είναι αλήθεια που μου είπασιν έκοψαν τα αυτιά και τις μύτες τους και τα κρέμασαν πάνω στο τέλι. Αυτό μου το είπε κάποιος που υπηρετήσαμε μαζί στο Πυροβολικό. Εγώ δεν είδα τίποτε, όταν έφυγα από το φυλάκιο πήγα σπίτι μου μονομιάς.

–Άρα και αυτοί μαρτυρήσανε χωρίς

λόγο, ήταν αμέτοχοι...

–Ναι, όπως το είπες, ήταν δκυο γερούδκια, τελείως αμέτοχοι.

Η ΓΕΙΤΟΝΙΑ ΤΩΝ ΚΑΛΑΜΑΡΑΩΝ

–Σε ποια γειτονιά μένατε;

–Μέναμε στη γειτονιά των Καλαμαράων, έτσι τη λέγαμε. Μπαίνοντας από τον δρόμο απέναντι από του Σκλάβου, αριστερά ήταν το σπίτι της Ευθυμούλας, μητέρας του Λώρη, του Γληόρη, του Ευτυχή, μετά της Ελλούς, κόρης του Ευτυχή, και μετά στρίβαμε μέσα αριστερά ήταν το δικό μας σπίτι και απέναντι του Ππαφουρή.

–Γιατί τη λέγανε γειτονιά των Καλαμαράων;

–Γιατί σε εκείνη τη γειτονιά είχε στρατοπεδεύσει μία μονάδα του ελληνικού στρατού που έστειλε ο Γεώργιος Παπανδρέου στην Κύπρο, μετά το 1964. Οι Έλληνες στρατιώτες χρησιμοποίησαν κάποια εγκαταλελειμμένα σπίτια των Τουρκοκυπρίων και διαμόρφωσαν κάποιο χώρο σε ποδοσφαιρικό γήπεδο.

–Πού πήγες σχολείο;

–Πήγα στο δημοτικό σχολείο του χωριού μου. Στην Α΄ τάξη δασκάλα μου ήταν η Αντρούλα Φωτιάδου, από το Πα-

λαϊκυθρο, στην Β΄ τάξη ο χωριανός μας Μιχάλης Κασιής. Όταν αποφοίτησα το 1970 πήγα στον Πετρή του Μιχαλου, που είχε ξυλουργείο στη Λευκωσία, στον Τακτακαλά, και έμαθα την τέχνη του ξυλουργού/επιπλοποιού. Ήμουν 13 χρονών όταν πήγα δουλειά γιατί την Β΄ τάξη την έκανα δύο χρόνια, με άφησε στην ίδια τάξη ο δάσκαλός μου Μιχάλης Κασιής, για να δυναμώσω, όπως είπε στον πατέρα μου. Τελικά άφησε συνολικά γύρω στα 8-10 άτομα στην ίδια τάξη.

–Ο πατέρας σου τι δουλειά έκανε;

–Ο πατέρας μου ήταν κουρέας, το κουρείο του ήταν δίπλα από το καφενείο του Μαρωνίτη. Το μαγαζί το νοίκιαζε από τον Κατσούρη. Όταν άνοιξαν και άλλοι κουρείο στο χωριό, για ένα διάστημα ανέλαβε το μπουφέ του σωματείου «Αυγερινός» και μετά δούλεψε αλουμινατζής στη Μια Μηλιά. Η μητέρα μου ήταν νοικοκυρά στο σπίτι, δεν είχαμε ούτε χωράφια ούτε ζώα.

–Μιλήστε μας για τον πατέρα σας, ο οποίος ήλθε από τη Λεμεσό...

–Ο πατέρας μου ήταν από τη Σωτήρα της Λεμεσού, γεννηθείς το 1920. Στη Σωτήρα είχε ένα δάσκαλο από το Βαρώσι, του οποίου ο θείος, ο Κεπερτής, δεν είχε γιο, είχε μόνο δύο κόρες. Ο δάσκαλος προέτρεψε τον Αντρέα να πάει στο Βαρώσι και να γίνει περβολάρης του Κεπερτή. Πράγματι, ο πατέρας μου αφού τέλειωσε την Δ΄ τάξη, το είπε στη μάνα του και πήγε στο Βαρώσι, σε ηλικία 9 χρονών. Όταν ήταν στο Βαρώσι, έμαθε και έπαιζε μαντολίνο και έπαιζε στο σωματείο της «Ανόρθωσης». Το 1940, σε ηλικία 20 χρονών, γύρισε πίσω στο χωριό του στη Σωτήρα. Του έστειλε γράμμα ο πατέρας του να γυρίσει πίσω λόγω του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Μπήκε στο σπίτι του, όπου καθόταν η μάνα του, η οποία όμως δεν τον αναγνώρισε. Τον ρώτησε ποιος είναι; Της είπε ότι ήλθε από το Βαρώσι και της φέρνει χαιρετίσματα, από τον γιο της Αντρέα. Η μάνα του συγκινήθηκε. «Ξέρεις τον Αντρέα μου, γιε μου, πώς είναι, πώς περνά, είναι καλά ο γιος μου;», τον ρωτά. «Όπως τον θωρεί τζιαι θωρεί σε», της λέει. Τότε αντιλήφθηκε πως είναι ο γιος της, ελούθη του κλαμάτου και τον αγκάλιασε. Δεν ξαναγύρισε πίσω στο

Βαρώσι και έμαθε την τέχνη του κουρέα στη Λεμεσό. Ο πατέρας μου ήταν ανοιχτόμυαλος, έξυπνος, πήρε μια τσεντούα και γύριζε και έβρισκε εύπορους πελάτες, τους οποίους ξύριζε ή κούρευε στο σπίτι τους, με αποτέλεσμα να βγάλει αρκετά χρήματα. Αφού το σπίτι στο χωριό μας ο πατέρας μου το έχτισε. Απλώς η μάνα μου έβαλε το οικόπεδο.

Μια μέρα ήλθε στο Τραχώνι να παντρεύσει τον συμπατέρα του, τον Φάνη και τον Χρυσάνθο. Και οι δύο στη διάρκεια του πολέμου ήταν στρατιώτες και στρατοπέδευαν στο Τραχώνι, όπου τελικά παντρεύτηκαν. Ο Χρυσάνθος ήταν πατέρας του Κωστή που ήταν ποδοσφαιριστής της «Ομόνοιας». Η πεθερά του Χρυσάνθου του είπε: «Ρε, Αντρέα, έχω μια ανιψιότεκνη, στο Νιόχωρκο, να σε πάρω να σε παντρεύσω». Ο πατέρας μου της είπε: «Άκου να σου πω, συμπεθερά, εδώ στο χωρκό που θωρώ, το Τραχώνι, εν μιτσι χωρκό, αν το Νιόχωρκο είναι πιο μεγάλο και μπορώ να ζήσω τότε να πάω». «Το Νιόχωρκο εν πολλά μεγάλο, Αντρέα μου», του είπε, τότε πήγαν στο Νιόχωρκο για την πρώτη συνάντηση με τη νύφη. Μόλις είδε τη μάνα μου, την Αγγελική, ήταν πολύ όμορφη, του άρεσε. Όταν γύρισε στη Σωτήρα, όπου ήταν δάσκαλος ο Ζαμπακκίδης από την Κυθρέα, προσπαθούσε να μάθει για την οικογένεια της Αγγελικής. Πήρε πολύ καλές πληροφορίες για την οικογένεια και τελικά διευθετήθηκε να έλθει ο πατέρας της, ο Αντρέας, επονομαζόμενος Λαόκωλος, στη Σωτήρα. Ξεκίνησε ο παππούς μου από το Νιόχωρκο να πάει με το γαϊδούρι, στη Σωτήρα. Έκανε μια ολόκληρη μέρα, στο Σούνι τον βοήθησαν κάποιοι και τον πήγαν στην Σωτήρα, βράδιασε ώσπου να πάει. «Μα τούτος ο άνθρωπος που δακάτωδα, έκοψε νάρτει στο Νιόχωρκο να βρει γενναίκα», είπε. Στο καφενείο βρήκε τον συμπατέρα του και τον αδελφό του, ο οποίος άρχισε να φωνάζει τον πατέρα μου να έλθει για να γνωρίσει τον πεθερό του. Αμέσως έκατσαν στο τραπέζι, διασκέδασαν και έκλεισε το προξενιό. Στην επιστροφή του στο Νιόχωρκο, ο Λαόκωλος έφερε και τον γαμπρό του. Τελικά ο γάμος έγινε το 1944, και από τότε άνοιξε κουρείο στο Νιόχωρκο.

“

Δεν χρειάζεται το μίσος, το μίσος δεν είναι καθό πράγμα, όταν έπεσαν τα οδοφράγματα, με ρώτησε η γυναίκα μου, που είναι από την Σκυλόδουρα, αν θέσω να πάω στα Κατεχόμενα. Εγώ της είπα: «Ναι, θέσω να πάω να δω τους τόπους μας».

Μας έδωσαν δύο λίρες και σχετικό πιστοποιητικό ότι υπήρξαμε αιχμάλωτοι πολέμου...

Ο Χαράλαμπος Κ. Ταλατίνης (Πάμπης) μιλάει στη «Νιοχωρίτικη Φωνή» για τα χρόνια της ΕΟΚΑ και την αιχμαλωσία του στα Άδανα.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΣΤΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟ ΛΑΜΠΡΙΑ,
ΑΠΟΣΤΟΛΟ Γ. ΚΟΥΡΟΥΠΑΚΗ

Ενας ακόμη Νιοχωρίτης, ο Χαράλαμπος Κ. Ταλατίνης (Πάμπης) μάς άνοιξε το σπίτι του για να μας μιλήσει για τις εμπειρίες του από το Νέο Χωρίο, τον Αγώνα της ΕΟΚΑ, αλλά και την πολύ παραγμένη περίοδο του πραξικοπήματος και της τουρκικής εισβολής, εξαιτίας της οποίας συνελήφθη και κρατήθηκε αιχμάλωτος στις τουρκικές φυλακές των Αδάνων. Με τον κ. Πάμπη είπαμε πολλά, από τα χρόνια του στην ΕΟΚΑ έως την αιχμαλωσία του και τη μεταφορά του στις φυλακές των Αδάνων.

–Κύριε Πάμπη, να ξεκινήσουμε με το πώς μπήκατε στην ΕΟΚΑ;

–Κατά τη διάρκεια του αγώνα της ΕΟΚΑ συμμετείχα ενεργά και πρωτοστατούσα στις εκδηλώσεις διαμαρτυρίας των μαθητών του Παγκυπρίου Γυμνασίου εναντίον της βρετανικής αποικιακής διοίκησης. Διαδηλώσεις, που πολλές φορές κατέληγαν σε σύγκρουση με Βρετανούς στρατιώτες, ριζιμο φυλλαδίων, αναγραφή συνθημάτων ήταν μέρος της καθημερινής μου ζωής, θυμάμαι χαρακτηριστικά που βγήκαμε στην ταράτσα της Σεβερείου Βιβλιοθήκης και ρίχναμε πέτρες στους Βρετανούς.

Τον Μάιο του 1957, ο συμμαθητής του Κυριάκος Κίκας μου είπε ότι στο χωριό μου θα με πλησίαζε κάποιος και θα μου έδινε οδηγίες. Πράγματι με προσέγγισε ο συγχωριανός μου Παναγιώτης Γ. Ζερβός, ο οποίος ήταν υπεύθυνος της ομάδας αγωνιστών της ΕΟΚΑ του Νέου Χωρίου. Μετά τη συνάντηση με όρκισε και έπαιρνα από αυτόν οδηγίες. Η ορκωμοσία έγινε σε περιβόλι πίσω από το σπίτι του Γιάγκου Ζερβού, ένα βράδυ με αναμμένο κεριά και το Ευαγγέλιο. Η δράση μου συνεχίστηκε και στο χωριό με τη ρίψη φυλλαδίων, αναγραφή συνθημάτων, ανάρτηση πανό. Χαρακτηριστικά θυμάμαι που μια μέρα που ενώ έδενα πανό σε κυπαρίσσι στο δρόμο προς την Κυθρέα με τον συναγωνιστή μου Παναγιώτη Ζερβό, πέρασε ένα Land Rover του βρετανικού στρατού χωρίς ευτυχώς να γίνουμε αντιληπτοί. Επίσης, ένα βράδυ,

“

Μόνιμη απάντησή μου στις ερωτήσεις ήταν: «Δεν ξέρω τίποτα. Δεν είμαι μέλος της ΕΟΚΑ. Δεν ξέρω πού έχει όπλα κρυμμένα στο χωριό. Δεν ξέρω κανένα χωριανό μου να είναι αγωνιστής της ΕΟΚΑ». Την ρούσα πιστά τον όρκο που έδωσα.

αφού έριξα φυλλάδια στους δρόμους του χωριού, επέστρεψα στο σπίτι μου και ξάπλωσα στον καναπέ. Σε λίγα λεπτά, Άγγλοι στρατιώτες χτυπούσαν δυνατά την πόρτα με τα κοντάκια των όπλων τους. Αμέσως κρύφτηκα κάτω από τον καναπέ και δεν με εντόπισαν οι στρατιώτες που στο μεταξύ μπήκαν στο σπίτι και κατευθύνθηκαν στο δωμάτιο των γονιών μου, ρωτώντας τους πού είναι ο γιος τους.

–Ξέρατε και άλλους χωριανούς που ήταν μέλη της ΕΟΚΑ;

–Τότε δεν γνώριζα, αν και υποψιαζόμουν μερικούς. Οι οδηγίες ήταν πλήρης εκεμύθεια και να μη γνωρίζει ο ένας τον άλλο. Εκ των υστέρων έμαθα ότι μέλη, μεταξύ άλλων, ήταν ο Κώστας Ζερβός, ο Τάσος του Βασίλη, κάποιιοι από τους γιους του Χρίστου του Κούννου, ο Τζώρτζης Φελλάς, ο Γιώργος της Σίφνας, επονομαζόμενος Γιώρκατσος, αδελφότεκνος του Αζά Τσοουλή, ο Πέτρος Κυριακίδης, ο Πολύβιος, γιος του Μάρκου και της Κατερίνας, ο Ανδρέας Χατζηχριστοδούλου (Κούρρος), ο Κοκής Ττόφας και από τις γυναίκες η Μαρία Βακανά.

–Πείτε μας για τη δράση σας στην ΕΟΚΑ;

–Ήμουν ομιλητής στους εορτασμούς των εθνικών επετείων της 25ης Μαρτίου και 28ης Οκτωβρίου που διοργανωνόταν στο σωματείο «Αυγερινός». Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να στοχοποιηθώ και ήμουν το νούμερο ένα ύποπτος στο χωριό για τη βρετανική αποικιακή διοίκηση. Συγκεκριμένα, Τούρκος επικουρικός από το χωριό μας, είπε στον πατέρα μου: «Πες στον γιο σου να σταματήσει να ανακατώνεται, γιατί θα βρει τον μπελά του». Μετά την εκφώνηση του πανηγυρικού κατά τον εορτασμό της εθνικής επετείου της 25ης Μαρτίου στον «Αυγερινό» στις 25 Μαρτίου 1958 με συνέλαβαν αρχές Απριλίου του 1958, ενώ βρισκόμουν στο σωματείο. Με μετέφεραν στις φυλακές Σεραΐου στη Λευκωσία, όπου με κράτησαν για 10 μέρες και με κακοποίησαν. Σχετικό με την σύλληψη μου είναι και ένα δημοσίευμα της εφημερίδας «Χαραυγή», ημερ. 5/4/1958.

Μεταφέρθηκα δύο φορές στο Special Branch, ειδικό ανακριτικό γραφείο του βρετανικού στρατού, όπου με ανέκρινε ο

Ιρλανδός αξιωματικός Περέρια, ο οποίος ενώ ήταν του Ιρλανδικού Απελευθερωτικού Στρατού, (IRA) προσχώρησε στις τάξεις του βρετανικού στρατού. Μόνιμη απάντησή μου στις ερωτήσεις ήταν: «Δεν ξέρω τίποτα. Δεν είμαι μέλος της ΕΟΚΑ. Δεν ξέρω πού έχει όπλα κρυμμένα στο χωριό. Δεν ξέρω κανένα χωριανό μου να είναι αγωνιστής της ΕΟΚΑ». Την ρούσα πιστά τον όρκο που έδωσα.

Ένα από τα επιχειρήματα που χρησιμοποιούσα στον ανακριτή Περέρια ήταν ότι, όντας υπάλληλος της Cable and Wireless, μιας βρετανικής εταιρείας, κοιτούσα μόνο τη δουλειά μου και τίποτα άλλο. Αφού δεν κατέστη δυνατόν να στοιχειοθετηθεί οποιαδήποτε κατηγορία εναντίον μου αφέθηκα ελεύθερος. Με ξανασυνέλαβαν τον Σεπτέμβριο του 1958. Ενώ βρισκόμουν στο σωματείο «Αυγερινός» μαζί με άλλους συγχωριανούς σταμάτησε βρετανικό στρατιωτικό όχημα με αξιωματικό και Τούρκους επικουρικούς. Με εντολή του αξιωματικού μαζεύτηκαν οι ταυτότητες των θαμώνων. Όταν αναγνώστηκε η ταυτότητά μου, με αριθ. 186697, ο αξιωματικός αναφώνησε: This man is wanted, δηλαδή αυτός ο άντρας καταζητείται. Αμέσως έδωσε οδηγίες στους Τούρκους επικουρικούς και με συνέλαβαν. Με έδεσαν πισθάγκωνα και με έσπρωξαν στον τοίχο του σπιτιού μου. Η όλη σκηνή της σύλληψης διαδραματίστηκε μπροστά στα μάτια της μάνας μου, του πατέρα μου και των αδελφιών μου.

Στη συνέχεια ο αξιωματικός έδωσε οδηγίες στους αστυνομικούς να με μεταφέρουν στον αστυνομικό σταθμό Κυθρέας και αν καθ' οδόν έκανα απόπειρα να δραπετεύσω να με πυροβολήσουν. Κατευθυνθήκαμε προς την Κυθρέα πεζοί. Στη διαδρομή με χτυπούσαν με τους υποκόπανους των όπλων τους.

Κατά την κράτησή μου στον σταθμό Κυθρέας ο αξιωματικός με άρπαξε από τα μαλλιά και με έσυρε σαν σακί και με έριξε σε στρατιωτικό τζίπ, που με μετέφερε στον Αστυνομικό Σταθμό Σεραΐου, όπου κρατήθηκα για τρεις μέρες. Ακολούθησαν και πάλι ανακρίσεις στο Special Branch. Πάλι οι ίδιες ερωτήσεις για συναγωνιστές, κρύπτες όπλων κ.λπ. Η μόνιμη επωδός από μένα: «Δεν ξέρω

τίποτε». Στη συνέχεια μεταφέρθηκα στο Kykkos Camp όπου κρατήθηκα για 28 μέρες. Αφού οι Βρετανοί δεν μπόρεσαν να στοιχειοθετήσουν και πάλι οποιαδήποτε κατηγορία εναντίον μου αφέθηκα ελεύθερος.

Μιας και δεν είχα μεταφορικό μέσο πήγα με τα πόδια στο χάνι του Πιτταρίλλη για να πάω στο χωριό μου με το λεωφορείο. Η ώρα, όμως, ήταν περασμένη και δεν υπήρχαν λεωφορεία. Αναγκαστικά πήρα τον δρόμο με τα πόδια, όπου στην Παλλουριώτισσα, κοντά στου Χειλιδι, περνούσε λεωφορείο της Κυθρέας με οδηγό τον Ικκή, στο οποίο επιβιβάστηκα και πήγα στην Κυθρέα και ακολούθως και πάλι με τα πόδια στο σπίτι μου. Κατά τη διάρκεια της κράτησής μου απαγορεύονταν οι επισκέψεις.

Τον Οκτώβριο του 1958 έγινε το μεγάλο κέρφιο στο χωριό μας. Εγώ ήμουν κρατούμενος στο Kykkos Camp. Στο μεταξύ τον Φεβρουάριο του 1958 βγήκε καταζητούμενος στο βουνό ο Παναγιώτης Ζερβός, οπότε υπεύθυνος της ομάδας του χωριού ανέλαβε ο αδελφός του Κώστας. Μετά τις συλλήψεις και την αποκάλυψη των όπλων σε χωράφι του κάμπου του Νιοχώρκου, ουσιαστικά διαλύθηκε η ομάδα.

–Τελειώνει ο αγώνας της ΕΟΚΑ και φτάνουμε στα γεγονότα του 1963, πείτε μας πώς τα ζήσατε;

–Κατά τις δικαιοδικές διαταραχές που άρχισαν τον Δεκέμβριο του 1963 και συνεχίστηκαν με αποκορύφωμα τον άναν-

δρο βομβαρδισμό της Τηλλυρίας από την τουρκική πολεμική αεροπορία, τον Αύγουστο του 1964, το μόνο σώμα που διέθετε το επίσημο κράτος για αντιμετώπιση της έκρυθμης κατάστασης ήταν η Αστυνομία. Στρατός δεν υπήρχε. Γι' αυτό κλήθηκαν οι πρώην αγωνιστές της ΕΟΚΑ να σχηματίσουν ένοπλες ομάδες για προστασία των αμάχων. Κλήθηκα κι εγώ να βοηθήσω και εντάχθηκα στις ομάδες αυτές. Εκπαιδεύθηκα μαζί με άλλους αγωνιστές στο Ελένιο Δημοτικό Σχολείο από τον Ηλιοφώτου, βετεράνο του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, ο οποίος εκπαίδευε τις ομάδες του Βάσου Λυσσαρίδη. Μετά το πέρας της εκπαίδευσης, μου δόθηκε ημιαυτόματο τυφέκιο Μ1 το οποίο μετέφερα στο σπίτι μου.

Στο μεταξύ στο χωριό βγάσαμε σκοπιές, όπως το ίδιο έκαναν και οι Τουρκοκύπριοι. Δημιουργήθηκε μια επιτροπή περιφρούρησης, τρόπον τινά, για να αποφευχθούν τυχόν επεισόδια. Στην επιτροπή συμμετείχαν, μεταξύ άλλων, εγώ, ο Παναγιώτης Ζερβός, ο Μιχάλης Χαϊρεπέτης, ο Χαρής του Φώκα, ο Γιώργος Καστελλάνος, ο Κώστας Γ. Αθανασιάδης, ο κοινοτάρχης και ο ιερέας. Μια βραδιά στη γειτονιά από τον Τσιακλαγιά προς τη βαλιάνια, όπου ήταν τα σπίτια του Καστελλάνου και του Μάτσα, ήταν ο συγχωριανός μας Μεσαρίτης, από το Στρογγυλό, που ήξερε τουρκικά, φώναξε στα τουρκικά τη λέξη: «Επιτεθείτε, επίθεση», και δημιουργήθηκε μεγάλη σύγχυση. Ήταν τότε που κάποιοι χωριανοί μας πή-

“

Εγώ και ο πατέρας μου είχαμε καδές σχέσεις με τους Τούρκους. Ήμουν ο πρώτος που τόλμησα και πέρασα από την τζαμή προς την τουρκομαχαλά. Τελικά, δεν είχαμε αιματηρά επεισόδια όπως σε άλλα μικτά χωριά. Επικράτησε και από τις δύο πλευρές σύννεση και ψυχραιμία.

ραν μια βαρέλα πετρέλαιο για να κάψουν τα σπίτια των Τούρκων. Μετά από αυτό το επεισόδιο μαζεύτηκε η επιτροπή αυτή στην εκκλησία για να δούμε τι θα γίνει. Εγώ αλλά και ο πατέρας μου είχαμε καλές σχέσεις με τους Τούρκους, και άλλοι χωριανοί. Ήμουν ο πρώτος που τόλμησα και πέρασα από την τζαμή προς τον τουρκομαχαλά, γιατί για ένα διάστημα τα λεωφορεία σταμάτησαν να περνούν από την τζαμή και πήγαιναν προς τη Λευκωσία είτε από το Τραχώνι είτε από την Κυθρέα.

Τελικά, δεν είχαμε αιματηρά επεισόδια όπως σε άλλα μικτά χωριά. Επικράτησε και από τις δύο πλευρές σύννεση και ψυχραιμία. Η αλήθεια είναι ότι μετά που έφυγαν οι Τουρκοκύπριοι βρέθηκαν κάτω από το σπίτι του δασκάλου του Κκέλη, κοντά στην τζαμή υπόγειο καταφύγιο και σφαίρες αυτομάτου όπλου, ενώ εμείς είχαμε μόνο κυνηγετικά. Η δική τους οργάνωση η ΤΜΤ τους ανάγκασε να φύγουν, θυμάμαι που οι περισσότεροι έκλαιγαν, όταν έφευγαν τον Φεβρουάριο του 1964.

–Μετά που έφυγαν τι έγινε;

–Δυστυχώς, και λυπούμαι που το λέω, άρχισε το πλιάτσικο, μέχρι και πορτοπαράθυρα αφαίρεσαν από τα σπίτια.

–Στο πλιάτσικο συμμετείχαν όλοι, αριστεροί δεξιοί;

–Όλοι, όλοι, δυστυχώς.

–Η έκρυθμη κατάσταση συνεχίστηκε; Εσείς πώς δραστηριοποιηθήκατε;

–Δημιουργήθηκε η ομάδα του Νέου Χωριού. Μια περιοχή ευθύνης για το διαιρέσιμα Κυθρέας ήταν και η δασώδης περιοχή της Χαλεύκας προς την ανατολική πλευρά όπου υπήρχαν τα τουρκικά χωριά Καλυβάκια και Κορνόκηπος. Στην περιοχή δημιουργήθηκαν φυλάκια τα οποία κληθήκαμε να επανδρώσουμε. Επικεφαλής της ομάδας ήταν ο Παναγιώτης Ζερβός, μέλη εγώ, ο Θεόδωρος Ζερβός, αδελφός του Παναγιώτη, ο Κυριάκος Αναστασίου (Καμπίτης), ο Αντρέας Μιχαήλ (Αμερικάνος), ο Παντελής Κύρκας και ο Παύλος Στέκας.

Η ομάδα αυτή παρέμεινε για 15 μέρες, επανδρώνοντας τα φυλάκια της περιοχής. Ωστόσο, ο υπεύθυνος της περιοχής

δεν φρόντισε να στείλει αντικαταστάτες. Η όλη περιοχή Κυθρέας υπαγόταν στο Λευκόνικο, με γενικό υπεύθυνο τον Νίκο Μακρίδη. Οι άντρες άρχισαν να δυσανασχετούν. Μετά από συνεννόηση με τον Παναγιώτη Ζερβό, τηλεφώνησα στον υπεύθυνο της Κυθρέας Χριστοφή Μακρή και σε πολύ έντονο ύφος του ζήτησα να στείλει άλλη ομάδα για αντικατάσταση. Του είπα ότι αν μέχρι το βράδυ δεν ερχόταν άλλη ομάδα θα κατέβαιναν από τη Χαλεύκα στο διοικητήριο στην Κυθρέα και θα το καταλάμβαναν. Αυτό που ζητάμε, του είπα, είναι να μας αντικαταστήσετε για μερικές μέρες, να πάμε στα σπίτια μας να κάνουμε μπάνιο και να ξαναγυρίσουμε. Τελικά, το βράδυ εστάλη άλλη ομάδα.

Επίσης, το καλοκαίρι του 1964 Έλληνας αξιωματικός ζήτησε από τον Πάμπη μια ομάδα για να επανδρώσει φυλάκια στην Άσπρη Μούττη, τοποθεσία στον Πενταδάκτυλο, πάνω από το Δίκωμο. Την ομάδα αποτελούσαν ο Χαράλαμπος Ταλατίνης, ο Κυριάκος Αναστασίου (Καμπίτης), ο Αντρέας Μιχαήλ (Αμερικάνος), ο Παναγιώτης Ιωάννου (Μάτσιος) και ο Σωτήρης Πετρακίδης, από το Έξω Μετόχι, καθώς ακόμη ένας συγχωριανός μας, σύνολο εφτά άτομα.

Η ομάδα επανδρώσε το πιο προκεχωρημένο φυλάκιο, που βρισκόταν σε απόσταση 300 μέτρα από το τουρκικό φυλάκιο. Στη μέση ήταν η Ειρηνευτική Δύναμη των Ηνωμένων Εθνών. Μια μέρα οι άνδρες της UNFICYP εγκατέλειψαν το φυλάκιο. Στο μεταξύ ήλθε ακόμη μια ομάδα εφέδρων από τον Άγιο Αμβρόσιο. Η διαταγή ήταν να κατευθυνθεί η ομάδα αυτή να καταλάβει το φυλάκιο της UNFICYP πριν το καταλάβουν οι Τούρκοι. Η ομάδα άρχισε να βάλλει προς το φυλάκιο για να διαπιστώσει αν στο μεταξύ είχαν προχωρήσει οι Τούρκοι. Τελικά υπήρξε σφοδρή ανταλλαγή πυρών. «Εκείνη την ώρα, ήμουν έξω από το φυλάκιο, κάτω από ένα πεύκο. Βρήκα καταφύγιο πίσω από τον κορμό του δένδρου. Οι σφαίρες έπεφταν σαν το χαλάζι και δεν τολμούσα να ξεμυτίσω».

Σε συνάντηση που είχα με τον υπεύθυνο της περιοχής Νίκο Μακρίδη, από το Λευκόνικο, του είπα: «Με τα κυνηγε-

τικά και τα μαρτίνια μόνο, αν καμιά φορά γίνει εισβολή, δεν θα μπορέσουμε να αντιμετωπίσουμε τους Τούρκους. Γι' αυτό εισηγούμαι να δημιουργήσουμε κρησφύγετα σε ολόκληρη την οροσειρά του Πενταδακτύλου, τα οποία να χρησιμοποιήσουμε για ανταρτοπόλεμο. Ο κ. Μακρίδης ενθουσιάστηκε με την εισήγηση, αλλά δεν προχώρησε η υλοποίησή της γιατί στο μεταξύ δημιουργήθηκε η Εθνική Φρουρά. Παρόλο ότι δεν ήμουν στρατιωτικός, εντούτοις είχα έφεση προς τα στρατιωτικά και τότε μου μπήκε η ιδέα να παραιτηθώ από τη ΣΥΤΑ και να φοιτήσω στη Σχολή Ευελπίδων για να γίνω αξιωματικός του στρατού. Επειδή διαπιστώθηκε ότι απαιτείτο οπλισμός για να ενισχυθούν οι ομάδες με κάλεσαν στο Προεδρικό Μέγαρο και μου είπαν ότι θα με έστειλαν στην Κρήτη, να συναντηθώ με τη γνωστή οικογένεια των Μπαντουβάδων για να φέρω οπλισμό. Τελικά εστάλη άλλος.

–Λείπατε συνεχώς από τη δουλειά σας, πώς γινόταν αυτό;

–Για όλες τις απουσίες μου, αφού ο σκοπός ήταν εθνικός, έπαιρνα βεβαίωση που ήμουν κατά την απουσία μου. Στο μεταξύ δημιουργήθηκε η Εθνική Φρουρά. Είναι αλήθεια ότι διατηρούσα στο σπίτι μου ένα στεν, κυπριακής κατασκευής και σφαιρές. Όταν σκότωσαν τον Γιωρκάτζη σκέφτηκα ότι έπρεπε να το ξεφορτωθώ. Το έριξα στον λάκκο που έριχνε ο πεθερός μου τα υπολείμματα από τα σφάγια.

ΑΠΟ ΤΟ ΝΕΟ ΧΩΡΙΟ ΣΤΑ ΑΔΑΝΑ

–Και φθάνουμε στο 1974, πραξικόπημα, εισβολή...

–Εγώ δεν είχα καμιά απολύτως ανάμιξη στο πραξικόπημα, ούτε με την ΕΟΚΑ Β', ήμουν οικογενειάρχης κοιτάζα τη δουλειά μου και την οικογένειά μου. Υποψιαζόμουν κάποιους χωριανούς ότι ήταν μέλη της ΕΟΚΑ Β'. Στις 14 Αυγούστου 1974, πολύ νωρίς το πρωί, άρχισε ο βομβαρδισμός από την τουρκική αεροπορία των θέσεων της Εθνικής Φρουράς στη γραμμή της Μία Μηνιάς. Βρισκόμουν με την οικογένειά μου στο σπίτι μου. Από προηγουμένως είχαμε αποφασίσει με την αδελφή μου Έλλη, αν έλθουν οι Τούρκοι να πάμε στο χωριό Επι-

σκοπειό όπου είχε σπίτι η αδελφή μου Χρυστάλλα και ο γαμπρός μου Ίκαρος Κωνσταντίνου. Μόλις ξεκίνησαν οι βομβαρδισμοί είπα στην αδελφή μου να πάει να πάρει τους γονείς μας κι εγώ θεώρησα ορθό να ειδοποιήσω και την οικογένεια των πεθερικών μου. Την οικογένειά μου αποτελούσαν η σύζυγος μου Αγγελική και οι δύο μου γιοι, ο Κυριάκος, 4 ετών, και ο Λούκας, 18 μηνών. Στο σπίτι του πεθερού μου ήταν και ο Σάββας Τρίχας και επέμεναν να πάμε στην Άσσια, όπου είχαν συγγενείς. Τελικά πήγαμε στην Άσσια, στο σπίτι του Νικόλα και της συζύγου του Αγάθης Πίττα, η οποία καταγόταν από το Νέο Χωριό Κυθρέας.

ΣΤΗΝ ΑΣΣΙΑ

Το απόγευμα της ίδιας μέρας ακούστηκαν οι ερπύστριες των τουρκικών αρμάτων που έμπαιναν στη Άσσια. Τότε μπήκα με την οικογένειά μου και την κουριάδα μου Χρυστάλλα Μένοικου, στο αυτοκίνητό μου, μάρκας Toyota Corona με αριθμό εγγραφής EN169, για να φύγουμε. Εκείνη τη στιγμή έφθασε η πεθερά μου και με απέτρεψε, γιατί ο πεθερός μου δεν ήθελε να φύγει. Αντίθετα, ο Σάββας Τρίχας επιβιβάστηκε στο λεωφορείο του με αρκετούς Νιοχωρίτες και Ασσιώτες και εγκατέλειψαν την Άσσια.

Μετά από λίγα λεπτά πέρασαν τα τουρκικά άρματα από το χωριό Άσσια. Συνολικά έμειναν εγκλωβισμένοι στην Άσσια τα ακόλουθα 14 άτομα: Νικόλας και Αγάθη Πίττα, Κυριάκος Μένοικος με τη σύζυγό του Λουκία (Λουλού) και την κόρη του Χρυστάλλα, Κυριάκος Γεωργίου (Μάστρε Κυριάκος) με τη σύζυγό του Αγγελική (Αγγελίνα) - γονείς της Λουκίας, η τετραμελής οικογένειά μου, ο Χρίστος Ζωρζής (Κοκκινόφτας) με τη σύζυγό του Λουκία και την πεθερά του Αθηνά. Στο αυτοκίνητό μου είχαμε προσωπικά αντικείμενα, ασημικά και χρυσαφικά. Τελικά γλύτωσαν μόνο τα χρυσαφικά της γυναίκας μου που ήταν σε ρούχα του μωρού, πέταξαν τα ρούχα και τα βρήκε η γυναίκα μου.

Η ΣΥΛΛΗΨΗ...

Στις 21 Αυγούστου ο τουρκικός στρατός άρχισε εκκαθαρίσεις. Μας οδήγησαν στην πλατεία του χωριού. Εκεί έγινε δια-

“

Μας οδήγησαν στην πλάτεια του χωριού. Εκεί έγινε διαχωρισμός. Οι Τούρκοι μας έδεσαν πισθάγκωνα εμένα, τον πεθερό μου, τον Χρίστο Ζωρζή και αρκετούς άλλους και μας μετέφεραν με στρατιωτικό αυτοκίνητο στο διπλανό τουρκοκυπριακό χωριό Αγιά.

χωρισμός. Οι Τούρκοι μας έδεσαν πισθάγκωνα εμένα, τον πεθερό μου τον Χρίστο Ζωρζή και αρκετούς άλλους και μας μετέφεραν με στρατιωτικό αυτοκίνητο στο διπλανό τουρκοκυπριακό χωριό Αγιά.

Εκεί βρίσκονταν πάνω από 100 άτομα, μεταξύ αυτών και άλλοι Νιχωριίτες. Στον χώρο αυτό υπήρχαν αρκετοί Τούρκοι στρατιώτες που έβγαζαν ορύγματα. Τούρκοι στρατιώτες οδήγησαν τους κρατούμενους απέναντι από αυτά τα ορύγματα. Όλοι σκεφτήκαμε πως θα μας εκτελούσαν. Κάποια στιγμή ακούστηκε μια σφυρίχτρα και προσέγγισαν το μέρος δύο στρατιωτικά οχήματα με Τούρκους αξιωματικούς, οι οποίοι μας διέταξαν να επιβιβαστούμε σε οχήματα προκειμένου να μεταφερθούμε σε χώρους κράτησης.

Πράγματι επιβιβαστήκαμε δεμένοι πισθάγκωνα σε στρατιωτικά φορτηγά και μας μετέφεραν στο Γκαράζ Παυλίδη, αφού περάσαμε από τη Μόρα, το Τραχώνι, τη Μια Μηλιά και τις Χαμίτ Μάντρες. Αξίζει να σημειωθεί ότι στην τουρκοκυπριακή συνοικία υπήρχε μεγάλος αναβρασμός. Στο ίδιο όχημα που βρισκόμουν ήταν και οι συγχωριανοί μου που για πολλά χρόνια ήταν στον κατάλογο των αγνοουμένων: Κυριάκος Μένοικος, Σοφοκλής Ζερβός, Αντώνης Χαρή, Χρίστος Ζωρζής, Πρόδρομος Καραγιάννης (Μοναχός), Αντρέας Γιαννό (Αντρεάκος) και Γεώργιος Ταντελής. Δύο Τουρκοκύπριοι αστυνομικοί έκαναν τον διαχωρισμό, κατεβάζοντας από το αυτοκίνητο τα άτομα κάτω των 50 ετών.

ΣΤΟ ΓΚΑΡΑΖ ΠΑΥΛΙΔΗ

Στο Γκαράζ Παυλίδη μάς κατέγραψαν όπως και τα προσωπικά μας αντικείμενα. Την επομένη κατέφθασε κλιμάκιο του διεθνούς Ερυθρού Σταυρού όπου έγινε καταγραφή ονομάτων, οπότε από εκείνη τη στιγμή θεωρηθήκαμε αιχμάλωτοι. Οι αιχμάλωτοι Νιχωριίτες στο Γκαράζ Παυλίδη ήταν: Χαράλαμπος Κυρ. Ταλατίνης, Στέλιος Στυλιανάκης, Κυριάκος Πετρούτσιος, Κώστας Θεμιστοκλέους (γαμπρός του Μοναχού), Αντρέας Τηλεμάχου, Τάκης Ν. Μάρκου (17 χρονών), Φώτης Καραγιάννης (Καρανίκκης), Κυριάκος Αντωνίου (Κακαρή) και Αντρέας Αντωνίου, αδελφός του Κακαρή. Οι συνθήκες

κράτησης εκεί ήταν άθλιες. Φαγητό και νερό λιγοστό, ανυπαρξία κρεβατιών, κοιμόμασταν στο δάπεδο.

ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ

Στις 6 Σεπτεμβρίου 1974, ημέρα Παρασκευή, μας ανακοίνωσαν ότι θα μας μεταφέρουν στην Τουρκία. Από τους συγχωριανούς μας αφέθησαν ελεύθεροι οι Φώτης Καραγιάννης, Κυριάκος Αντωνίου (Κακαρή) και Αντρέας Αντωνίου, αδελφός του Κακαρή, επικαλούμενοι ότι ήταν άρρωστοι και έπασχαν με άσθμα. Έδωσα το ρολόι και τη βέρα μου στον Φώτη Καραγιάννη με την παράκληση να τα δώσει στη γυναίκα μου. Αφού μας έδεσαν πισθάγκωνα και μας έβαλαν επίδεσμο στα μάτια, μας μετέφεραν με λεωφορεία στην Κερύνεια. Μόλις φθάσαμε στην Κερύνεια μας αφαίρεσαν τον επίδεσμο από τα μάτια και μας επιβίβασαν σε πλοίο. Κατά την επιβίβασή μου στο πλοίο με έσπρωξε τόσο βίαια στο αμπάρι του πλοίου ένας στρατιώτης με αποτέλεσμα να νιώσω φρικτό πόνο στη σπονδυλική στήλη. Μετά τον απόπλου του πλοίου μας ξέδεσαν τα χέρια, για να μας τα ξαναδέσουν αργότερα, όταν το πλοίο πλησίαζε στα παράλια της Τουρκίας.

Το βράδυ φτάσαμε στη Μερσίνα και επιβιβαστήκαμε σε στρατιωτικά οχήματα. Κατά τη διαδρομή προς τις φυλακές Αδάνων, σταματούσαν σε διάφορα χωριά και Τούρκοι ανέβαιναν στα φορτηγά και μας ξυλοφόρτωναν. Αφού φθάσαμε στις φυλακές Αδάνων μας διαχώρισαν και μας έβαλαν σε θαλάμους. Οι συνθήκες κράτησης ήταν καλύτερες από το Γκαράζ Παυλίδη. Την επομένη μας έκαναν εμβόλιο κατά της χολέρας, ενώ μας ζήτησαν να εκλέξουμε επιτροπή για τον δίκαιο διαμοιρασμό της τροφής. Πάνω στους τοίχους ήταν γραμμένα με αίμα κάποια ονόματα Ελλήνων, πράγμα που σήμαινε πως πέρασαν αιχμάλωτοι από εκεί. Στις 10 μέρες ανακοινώθηκε ότι θα απελευθερώνονταν οι φοιτητές, καθηγητές και δάσκαλοι. Από τους χωριανούς μας δήλωσαν ότι είναι φοιτητές ή καθηγητές οι Στέλιος Στυλιανάκης, Κυριάκος Πετρούτσιος, Αντρέας Τηλεμάχου και Τάκης Ν. Μάρκου. Στις φυλακές παρέμεινα εγώ και ο Κώστας Θεμιστοκλέους.

“

Κατά την κράτησή μου έφτιαξα ένα κομπολόι από τα ελιόκκωνα και μια πίπα, που έχω μέχρι σήμερα.

Το πρώτο μήνυμα που έλαβα από τον Ερυθρό Σταυρό ήταν στις 12 Σεπτεμβρίου 1974 και αφορούσε στην οικογένειά μου. Στις φυλακές έφθασε επίσης μήνυμα για τον πεθερό μου Κυριάκο Μένοικο. Τότε αντιλήφθηκα ότι ο πεθερός μου δεν είχε αφεθεί ελεύθερος. Περί τα τέλη Σεπτεμβρίου μας πληροφόρησαν ότι έγινε συμφωνία ανταλλαγής αιχμαλώτων και επρόκειτο να μας μεταφέρουν στη Μερσίνα για να επιστρέψουμε στην Κύπρο. Μάλιστα, έγινε και σχετική τελετή και όντως μας μετέφεραν στη Μερσίνα κι ενώ όλα έδειχναν ότι θα γυρίζαμε στην Κύπρο, χωρίς καμιά εξήγηση μας ξαναπήραν πίσω στα Άδανα. Κατά την κράτησή μου έφτιαξα ένα κομπολόι από τα ελιόκκωνα και μια πίπα, που έχω μέχρι σήμερα.

Την επόμενη μέρα έγινε συγκέντρωση στην πλατεία των φυλακών και Τούρκος αξιωματικός μας είπε ότι μεταξύ των κρατουμένων ήταν και ο αδελφός του Νίκου Σαμψών. Κάποιος από τους κρατούμενους, από την Αμμόχωστο, του είπε ότι ήταν συμμαθητής του αδελφού του Σαμψών και τον διαβεβαίωσε ότι μέσα στους κρατούμενους δεν βρισκόταν ο αδελφός του Σαμψών.

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Τελικά, η δοκιμασία έληξε στις 17 Οκτωβρίου 1974 με τη μεταφορά μας στην Κερύνεια και στη συνέχεια στους μύλους του Σεβέρη. Την επομένη μάς μετέφεραν στο Λήδρα Πάλας όπου έγινε η ανταλλαγή των αιχμαλώτων. Στο λεωφορείο ο Τουρκοκύπριος οδηγός μας είπε ότι αυτούς που συνέλαβαν στην Άσσια, τους σκότωσαν γιατί στο μεταξύ αποκαλύφθηκαν οι ομαδικοί

τάφοι των Τουρκοκυπρίων στα χωριά Αλόα, Μάραθα, Σανταλάρης. Οι μεν Τουρκοκύπριοι ήταν καθαροί με καλά ρούχα, ενώ οι Ελληνοκύπριοι ρακένδυτοι, με βρώμικα σκισμένα ρούχα. Στο Λήδρα Πάλας μπήκε μέσα σε κάθε λεωφορείο ο προεδρεύων της Δημοκρατίας Γλαύκος Κληρίδης, μας καλωσόρισε και μας είπε: «Τέλειωσε κι αυτό παιδιά». Στη συνέχεια μας μετέφεραν στην Ξενοδοχειακή Σχολή, κάναμε μπάνιο, φορέσαμε καθαρά ρούχα και μας προσφέρθηκε γεύμα. Στον καθένα μας έδωσαν δύο λίρες για να πάει στο σπίτι του και σχετικό πιστοποιητικό από την Υπηρεσία Μερήμνης και Αποκατάστασης Παθόντων ότι υπήρξαμε αιχμάλωτοι πολέμου...

Ο ΠΑΜΠΗΣ ΤΑΛΑΤΤΙΝΗΣ

–Πότε γεννηθήκατε, και ποια ήταν η οικογένειά σας;

–Γεννήθηκα στις 31 Ιουλίου 1939, γονείς μου ήταν ο Κυριάκος Ταλατίνης και η Ειρήνη Λαμπρία. Είμαι ο πρωτότοκος της οικογένειας και ακολούθησαν οι Κώστας, Χρυστάλλα, Αντρέας και Έλλη. Νυμφεύτηκα την Αγγελική Μένοι-κου στις 29 Ιουνίου 1969 και αποκτήσαμε δύο γιους: τον Κυριάκο (10/6/1970), και τον Λούκα, (22/1/1973). Το πατρικό μου σπίτι ήταν στο κέντρο του χωριού, απέναντι από το σωματείο «Αυγερινός». Το σπίτι μας, όταν παντρευτήκαμε, ήταν στη βόρεια πλευρά του χωριού, απέναντι ήταν τα σπίτια του Χρ. Ρωτού, του Σταύρου, του Τηλέμαχου κ.ά. Στο πλάι ήταν το σπίτι της Αναστασίας Χόπλαρα. Ο πατέρας μου ήταν γεωργός και παράλληλα ασχολείτο και με την κτηνοτροφία. Η μητέρα μου στο σπίτι, οικοκυρά. Όταν αποφοίτησα από το δημοτικό σχολείο ο πατέρας μου επέμενε να με κάνει κι εμένα γεωργό για να τον βοηθώ στα χωράφια. Ευτυχώς που επέμενε η μάνα μου –της το χρωστάω– και φοίτησα στο Παγκύπριο Γυμνάσιο. Συμμαθητής μου ήταν και ο Πολύβιος, γιος του Μάρκου και της Κατερίνας, αυτός έμενε σε δωμάτιο στη Λευκωσία, εγώ πηγαινοερχόμουν με το λεωφορείο. Αποφοίτησα από το Παγκύπριο Γυμνάσιο το 1957.

–Μετά που αποφοιτήσατε τι κάνατε;

–Έψαχνα για δουλειά, αλλά δυστυχώς δεν εύρισκα. Μια μέρα, ένα-δυο μήνες μετά την αποφοίτησή μου, συνάντησα τυχαία τον Σπύρο Ευαγγελίδη, έφορο στο Παγκύπριο Γυμνάσιο, γύριζε τα σχολεία κι έδινε γραμματόσημα στους μαθητές. Ήταν φανατικός φιλοτελιστής. Επίσης διατηρούσε εμπορικό γραφείο, έκανε εισαγωγές διαφόρων εμπορευμάτων. Με ρώτησε αν βρήκα δουλειά, του απάντησα αρνητικά. «Έλα από το γραφείο μου, να εργαστείς προσωρινά, και τον Γενάρη του 1958 θα ανοίξουν θέσεις στην Τράπεζα Κύπρου και θα σε βοηθήσω να προσληφθείς. Εργάστηκα για λίγο καιρό στο εμπορικό γραφείο του κ. Ευαγγελίδη, πήγαινα στο ταχυδρομείο, στην τράπεζα, αυτή ήταν η δουλειά μου. Μου έδινε 12 λίρες τον μήνα. Στο μεταξύ είχα κάνει αίτηση για πρόσληψη στην Cable and Wireless, εταιρεία για υπερπόντιες τηλεπικοινωνίες, ενώ η CYTA ήταν για το εσωτερικό. Παρακάθισα εξετάσεις στην εταιρεία αυτή στις 14/12/1957 και προσλήφθηκα τρεις μέρες μετά, στις 17/12/1957, οπότε έφυγα από το εμπορικό γραφείο. Με βρήκε ο κ. Ευαγγελίδης και μου είπε: «Γιατί δεν ήλθες να πληρωθείς; Τελικά μου έδωσε £24, και δώρο για τα Χριστούγεννα, πήρα και από την εταιρεία τον πρώτο μου μισθό, ένωσα πλούσιος. Το πρώτο πράγμα που έκανα ήταν να αγοράσω ποδήλατο!

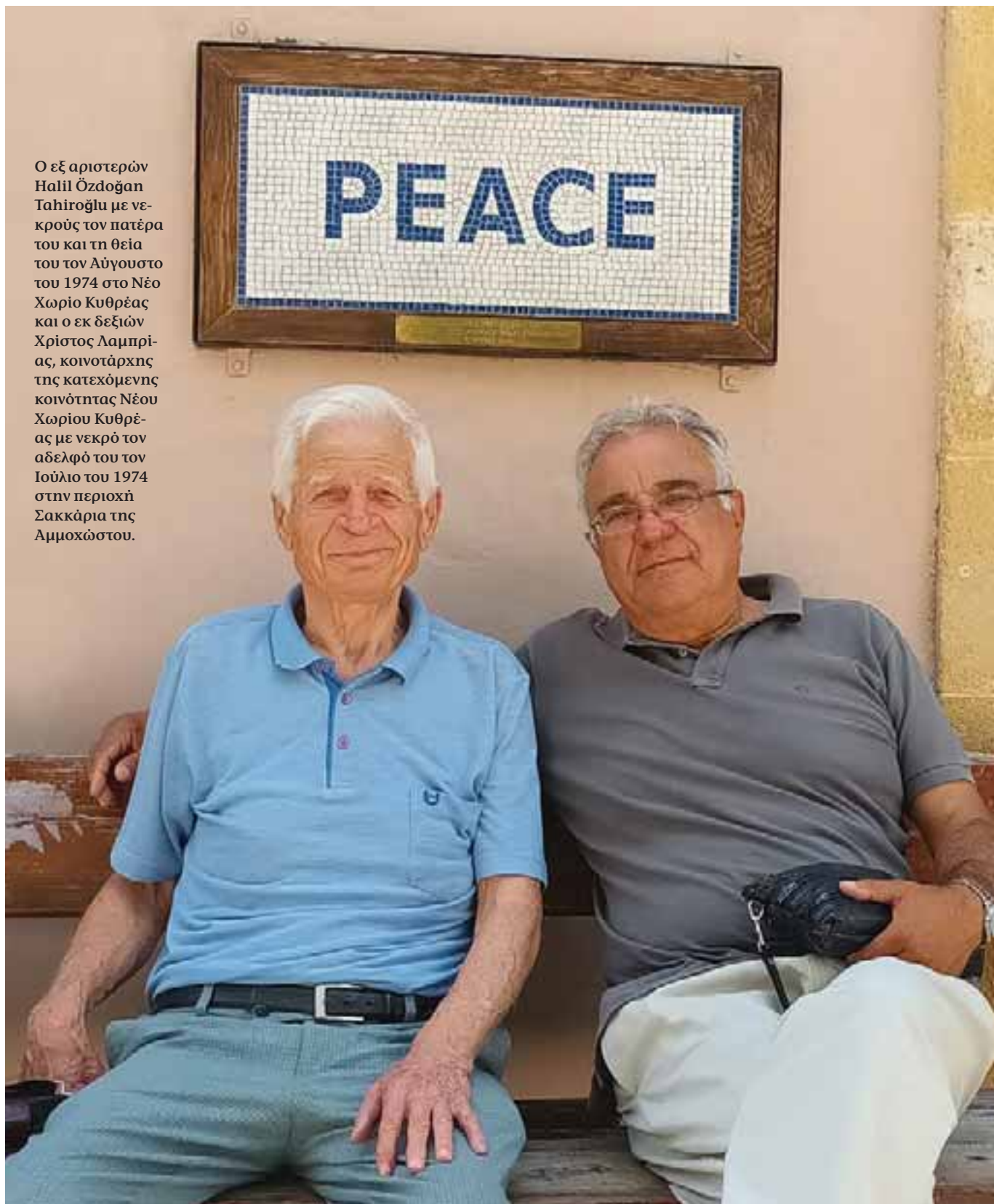
–Ποια ήταν τα χόμπι σας;

–Μου άρεσε ο αθλητισμός και ιδιαίτερα το ποδόσφαιρο. Αγwνίστηκα στην αναπληρωματική ομάδα του Ολυμπιακού Λευκωσίας. Επίσης αγωνίστηκα και στις δύο ποδοσφαιρικές ομάδες του χωριού μου, αρχικά στην ομάδα του «Απόλλωνα» και στη συνέχεια στην ομάδα του «Αυγερινού». Επίσης, σε περιφερειακούς αγώνες στίβου που διοργανώθηκαν στην Τύμπου το 1961, ως μέλος της ομάδας του «Αυγερινού», πήρα πρώτο βραβείο στα 100 μ. και στα 200 μ. και δεύτερο βραβείο στη σφαιροβολία. Ελληνοδίκης ήταν ο γνωστός αθλητής και παράγοντας του ΓΣΠ Κόνιαλης, ο οποίος με προέτρεψε να εγγραφώ στον ΓΣΠ, αλλά προτίμησα το ποδόσφαιρο.

“

Στον καθένα μας έδωσαν δύο λίρες για να πάει στο σπίτι του και σχετικό πιστοποιητικό από την Υπηρεσία Μερήμνης και Αποκατάστασης Παθόντων ότι υπήρξα αιχμάλωτος πολέμου...

Ο εξ αριστερών Halil Özdoğan Tahiroğlu με νεκρούς τον πατέρα του και τη θεία του τον Αύγουστο του 1974 στο Νέο Χωρίο Κυθρέας και ο εκ δεξιών Χρίστος Λαμπρίας, κοινοτάρχης της κατεχόμενης κοινότητας Νέου Χωρίου Κυθρέας με νεκρό τον αδελφό του τον Ιούλιο του 1974 στην περιοχή Σακκάρια της Αμμοχώστου.

Ο Πόνος είναι κοινός, όπως και ο τόπος

*Δύο συγχωριανοί, ένας Τ/κ και ένας Ε/κ,
που έχασαν συγγενείς το ιψρό καλοκαίρι
του 1974 συναντιούνται για πρώτη φορά.*

Το ραντεβού κλείστηκε στο οδόφραγμα της οδού Λήδρας, Σάββατο στις 12 το μεσημέρι, θα συναντούσα τον Χρίστο Λαμπρία, κοινοτάρχη της κατεχόμενης κοινότητας του Νέου Χωρίου Κυθρέας και τον Halil Ozdogan Tahiroglu, Νιοχωρίτης κι αυτός. Κοινός τόπος και των δύο το Νέο Χωριο Κυθρέας, αλλά εκτός από τον ίδιο γενέθλιο τόπο, οι δύο τους μοιράζονται και κοινό πόνο. Ο αδελφός του Χρίστου Λαμπρία, Κώστας, σκοτώθηκε από τουρκικές σφαίρες την πρώτη ημέρα της εισβολής (20 Ιουλίου 1974) στην περιοχή Σακκάρια της Αμμοχώστου. Ο πατέρας και η θεία του Halil, ο Mehmet Boşnak και η Nazile Haşan Hüdaverdi δολοφονήθηκαν στις 14 ή 15 Αυγούστου του 1974... Πόνος πολύς και για τους δύο, αλλά το μίσος δεν πότισε τις ψυχές τους...

Ο Κώστας Λαμπρίας σκοτώθηκε από τουρκικές σφαίρες την πρώτη ημέρα της εισβολής.

Κοινός τόπος και των δύο το Νέο Χωριο Κυθρέας, αλλά εκτός από τον ίδιο γενέθλιο τόπο, οι δύο τους μοιράζονται και κοινό πόνο.

Ο ΠΤΑΧΙΡΗΣ ΚΑΙ Η ΝΑΖΙΦΗ

Ο Halil Ozdogan Tahiroglu γεννήθηκε το 1946 στο Νέο Χωριο Κυθρέας (ανέκαθεν Minarelikoy στα τουρκικά), έφυγαν από το χωριό, όπως μου λέει, με την τουρκική προφορά: «Ήμουν τελειόφοιτος του Γυμνασίου και μια μέρα, μέσα στον Γενάρη του 1964, άνθρωποι της ΤΜΤ μας είπαν να φύγουμε από το χωριό. Μας είπαν να πάμε σε άλλα χωριά, Επκώ, Μόρα, αν και εμείς δεν θέλαμε να φύγουμε, δυστυχώς... φύγαμε τελικά και εγκατασταθήκαμε οικογενειακά στη Λευκωσία», όμως ο πατέρας του συνήθιζε να πηγαίνει τακτικά στο χωριό του, κυρίως τα Σαββατοκύριακα. Η θεία του η Ναζίφη με τον σύζυγό της Χασάν μετά το 1964 επιστρέψαν στο χωριό το 1968.

Το πυρακτωμένο καλοκαίρι του 1974 οι βουλές ανθρώπων έπαιξαν στα ζάρια τις ζωές άλλων ανθρώπων... Πώς βρέθηκε στο χωριό ο πατέρας σου εκείνες τις μέρες, ρωτώ τον κ. Halil: «Από τον Ιούλιο του 1974 έμενε στο σπίτι της αδελφής του Ναζίφη, γιατί ο άντρας της νοσηλεύεταν στη Λευκωσία. Πριν από τις 14 Αυγούστου 1974, μας τηλεφώνησε, εγώ μίλησα μαζί του στο τηλέφωνο..., μας είπε ότι ήταν καλά και να μην ανησυχούμε. Αφού πέρασαν δύο μέρες από

τις 14 Αυγούστου, και δεν ήλθε στη Λευκωσία, ανησυχήσαμε και πήγαμε στο χωριό μαζί με τη γυναίκα μου, τη μητέρα μου και μια θεία μου. Πήγα στο σπίτι της θείας μου, ήταν και οι δύο –ο πατέρας μου και η αδελφή του η Ναζίφη– σκοτωμένοι στο χολ του σπιτιού... Έσκαψα στον κήπο του σπιτιού έναν λάκκο και τους έθαψα...». Στην ερώτησή μου αν ρώτησε ποτέ ποιος τους σκότωσε, τον κοίταξα στα μάτια... «Ναι... ίσως να τους πυροβόλησαν με τυφέκιο G3...» και εγώ συνεχίζω, δεν έμαθες αν τους σκότωσαν Νιοχωρίτες ή άλλοι Ελληνοκύπριοι; «Δεν ξέρω ίσως ναι, μπορεί να τους σκότωσε ο τουρκικός στρατός ή ίσως μετά το σπάσιμο της γραμμής της Μια Μηνιάς, Ε/κ στρατιώτες που διέφευγαν να τους σκότωσαν...» και επιμένω... «Δεν ξέρω, αυτό που έλεγα σε όλους όταν ήμουν στη Λευκωσία ήταν μη σκοτώσετε Ε/κ, γιατί αν σκοτώσετε, θα σκοτώσουν και αυτοί, ίσως να κρατούν στις φυλακές Τούρκους, αν σκοτώσετε θα σκοτώσουν κι αυτοί». Μετά που ο κ. Halil βρήκε τους συγγενείς του, μου λέει πως άνθρωποι της ΤΜΤ τους συνάντησαν: «Πάντοτε ήμουν υπέρ της ειρήνης, είμαι μέλος του Ρεπουμπλικανικού Τουρκικού Κόμματος. Πολλοί

Ο πατέρας και η θεία του κ. Χαλίλ, ο Mehmet Boşnak και η Nazile Hasan Hüdaverdi, ήταν καταχωρημένοι ως αγνοούμενοι, αρνούταν να τους διαγράψουν, τελικά το πέτυχε μετά από πολλά χρόνια...

με ρωτούσαν “Γιατί είσαι με αυτούς, ενώ Ε/κ σκότωσαν τον πατέρα σου;”. Πολλά εθνικιστικά και φασιστικά στοιχεία, εκμεταλλευόμενοι τον θάνατο του πατέρα μου, μου άσκησαν αφόρητη πίεση, να αποσυρθώ από το κόμμα». Ο κ. Χαλίλ μου λέει μάλιστα ο πατέρας του και η θεία του ήταν καταχωρημένοι ως αγνοούμενοι, αρνούταν να τους διαγράψουν, τελικά το πέτυχε μετά από πολλά χρόνια... Θυμάσαι τον αδελφό του Χρίστου, τον Κώστα; τον ρωτώ: «Ναι, βέβαια, τον θυμάμαι, όταν έπαιζε ποδόσφαιρο στην ομάδα του χωριού τον Απόλλωνα πήγαινα και τον παρακολουθούσα»...

Ο ΚΩΣΤΑΣ...

Ο Κώστας Λαμπρίας είχε φύγει από το χωριό... το 1965, και ζούσε με την οικογένειά του στο Βαρώσι, εργαζόταν στο φαρμακείο της ΠΕΟ, έπαιζε ποδόσφαιρο, πολύ ποδόσφαιρο, στις δύο ομάδες του χωριού του, στον «Αυγερινό» και στον «Απόλλωνα», αργότερα το 1960 στον «Ολυμπιακό Λευκωσίας» και από το 1965, όταν εγκαθίσταται στην Αμμόχωστο πήρε μεταγραφή στη «Νέα Σαλαμίνα», όπου αγωνίστηκε μέχρι το 1972, μου λέει ο κ. Χρίστος... και τον ρωτώ πού τον βρίσκει η είδηση του θανάτου του αδελφού του: «Στην 23 ΕΜΑ, με έδρα την Κοκκινότριμιθιά, όπου υπηρετούσα

τη θητεία μου... Την Κυριακή 28 Ιουλίου 1974 αργά το απόγευμα, τηλεφώνησα στο χωριό να μάθω νέα, έμαθα τα άσχημα νέα... Έχασα τη γη κάτω από τα πόδια μου...». «Πήγε ο Γταχίρης, [σ.σ. ο πατέρας του κ. Χαλίλ] και βρήκε τον κοινοτάρχη, που ήταν πεθερός της αδελφής μου, και του είπε: “Μουχτάρη, εμείς στεναχωρηθήκαμε, λυπηθήκαμε πολύ που σκοτώθηκε ο γιος του δασκάλου, αλλά τι φταίμε;”». Ο Κώστας τάφηκε στο κοιμητήριο του Αγίου Μέμνονα, τη Δευτέρα, 22 Ιουλίου 1974. Ο Κώστας άφησε πίσω του, εκτός από τους γονείς και τα αδέρφια του, τη γυναίκα του Αντρούλα και τον εφτάχρονο γιο του Κυριάκο... και όλοι αναμένουν μια επίσκεψη στον Άγιο Μέμνονα... Συγκινημένος ο κ. Χρίστος, τονίζει στον κ. Χαλίλ πως παρόλο ότι έχασε τον αδελφό του, δεν νιώθει μίσος. «Το μίσος δεν είναι καλό πράμα, το μίσος γεννά μίσος, η εκδίκηση γεννά αντεκδίκηση. Σίγουρα λυπήθηκα πολύ, έκλαψα πολύ για το χαμό του αδελφού μου. Όμως με την έχθρα και την καχυποψία δεν έχουμε μέλλον».

Έφυγα από τη συνάντησή μας με την ελπίδα ότι αυτός ο τόπος χωράει πολλούς, και αν αυτοί οι δύο άνθρωποι μπορούν να συζητήσουν και να μοιραστούν τον πόνο τους, τότε και οι νεότερες γενιές μπορούν να οικοδομήσουν ένα διαφορετικό μέλλον για την Κύπρο.

Συγκινημένος ο κ. Χρίστος, τονίζει στον κ. Χαλίλ πως παρόλο ότι έχασε τον αδελφό του, δεν νιώθει μίσος. «Σίγουρα λυπήθηκα πολύ, έκλαψα πολύ για το χαμό του αδελφού μου. Όμως με την έχθρα και την καχυποψία δεν έχουμε μέλλον».

Θωρώ όρομα ότι πήγαμε πίσω

*Ο Χαράδαμπος Γιώργος ξεινώνει
το κουβάρι της μνήμης του.*

Η συνάντησή μας με τον Χαράλαμπο Γιώρκα πραγματικά μας ταξίδεψε σε αλλοτινούς καιρούς, σε εκείνους τους χρόνους που ο κ. Χαράλαμπος ζούσε στο χωριό του. Θυμάται τα παιδικά παιχνίδια, τα χρόνια από την Αγγλία, το σινεμά του και την τόμπολα που «εσύφερε». Ο κ. Χαράλαμπος απαντώντας στην ερώτησή μας πώς αισθάνεται μετά από τόσα χρόνια στην προσφυγιά... λέει: «Τραβάμε... μπορώ να σου πω ότι έχει νύχτες που θωρώ και όρομα ότι πήγαμε πίσω»...

–Κύριε Γιώρκα, πότε γεννήθηκες; Οι γονείς σου ποιοι ήταν, είχατε αδέρφια;

–Γεννήθηκα στις 6 Ιανουαρίου 1926, γονείς μου ήταν ο Γιωρκής Λευτέρης και η Ελεγκού Στεφανή, και οι δύο από το Νέο Χωριό Κυθρέας. Ο πατέρας μου ήταν γεωργός και η μητέρα μου ήταν οικοκυρά. Είμαστε εννιά, ο ένας έχει πεθάνει: Λευτέρης, Χρυσταλλού, Ξενού, Χρυσάνθη, Ειρηνιά, Πατού, Αντρέας, Χαμπής. Μένανε όλοι σε ένα σπίτι, μετά που παντρεύτηκαν, σκόρπησαν.

–Ποια ήταν η γυναίκα σου;

–Η κόρη του Πετίση, η Παναγιώτα.

–Σε ποια γειτονιά μένατε;

–Μέναμε εκεί που ήταν του Ηλία του Στεφανή, γείτονές μας ήταν η Ηλιού, γυναίκα του Ηλία, κόρη του Γεώργιου Τσιάρτα, ο Θεμιστοκλής, που ήταν συγγενής του Πασπάλλα, πεθερού του Γ. Λέβα. Ο Θεμιστοκλής ήταν τατάς μου, δεν έκανε παιδιά, είχε πολλή περιουσία. Ο Θεμιστοκλής ήταν αδελφός της γυναίκας του Πασπάλλα.

–Σχολείο πήγες καθόλου;

–Πήγα μόνο στην πρώτη τάξη. Πρώτα το σχολείο ήταν για τα κορίτσια, εκεί στην εκκλησία του Αγίου Χαράλαμπος, μπαίνοντας στον περίβολο της εκκλησίας, στα αριστερά, υπήρχε μια αίθουσα, μετά τη χάλασαν, δεν ξέρω γιατί. Εγώ πήγα εκεί που ήταν το σινεμά του Χρ. Κοκονή (Κοκκού). Δηλαδή, τα κορίτσια πήγαιναν σχολείο στην εκκλησία, και τα αγόρια εκεί που μετά ήταν το σινεμά, μετά εσμίξαν και πήγαι-

ναν όλοι εκεί που ήταν το σινεμά.

–Γιατί πήγες μόνο μια χρονιά σχολείο;

–Με ήθελαν να βοηθώ στα χωράφια. Πρώτα έκαναν πολλά παιδιά για να δουλεύουν στα χωράφια. Άλλοι πήγαν πιο πολλά χρόνια, άλλοι ετελειώσασιν, άλλοι δεν πήγαν καθόλου, εγώ που ήμουν ο πιο μικρός πήγα μόνο για ένα χρόνο. Η κόρη η πρώτη δεν πήγε, η δεύτερη πήγε κανά-δυο χρόνια, νομίζω.

–Τι θυμάστε από τα παιδικά σας χρόνια;

–Θυμούμαι ότι ο κόσμος ζούσε που τη γεωργία, θυμούμαι μια χρονιά που είχε μεγάλη ανομβρία, ήταν αστοσιά, εξαπολούσαν τα χτηνά τζιαι πηγαίναν κάτω που ήταν οι ποταμοί να φάσιν καζάφκια. Επίσης, θυμούμαι που ήταν τα Οκτωβριανά, ο Κουσιουμής και ο αδελφός του ο Χρίστος Αέρας, πήγαν και έκοψαν τα σύρματα του τηλεφώνου του σιδηρόδρομου, τους συνέλαβαν και τους φυλάκισαν.

–Δούλευες από μικρός στα χωράφια...

–Τότε τα πράματα ήταν διαφορετικά, αλωνεύκαν, ανέμιζαν, εβάλλαν το σιτάρι, έπρεπε να έλθει ο λεγάμενος κορτζής, υπάλληλος της κυβέρνησης, να το σφραγίσει να μην ιτζίσει πάνω κανένας ώσπου να πιάσει τα δικαιώματά της η κυβέρνηση. Θυμούμαι, όταν αλωνεύκασιν ήταν με τα βόδια, έρχονταν και όταν δεν μπορούσες να πληρώσεις τον λεγόμενο μαλιέ, τον φόρο δηλαδή, έμπαιναν σπίτι σου και έκαναν κατάσχεση μαγειρίσες, χαρτζιά, βούρνες, επικιάνναν πο' ούλλα. Σε 15 μέρες αν δεν πλήρωνες τον φόρο, πουλούσαν τα κατασχεθέντα μαγειρικά σκεύη. Δυστυχώς είχε κόσμο που δεν κρατούσε, πού θα τα έβρισκε;

Ήμουν στα χωράφια ως τα 17 μου. Μετά πήγαινα και δούλευα εργάτης, εκεί που εσάζασιν τους δρόμους, τζιαι στο χωρκό τζιαι στη Λευκωσία. Θυμούμαι που εκάμνασιν τη λεωφόρο που ήταν το Μετόχι του Κύκκου, βάζαμε τις πέτρες, τις τσιακκίλες, για το θεμέλιο του δρόμου, μετά έγινε άσφαλτος. Κουβαλούσα πέτρες του μάστρου που έβαλλεν τα τσιακκίλια.

“

*Η τόμπολα
εσύφερε, έπιανες
ίτσι που
την τόμπολα
έπιανες ίτσι το
εισιτήριο. Ποδ-
δοί έρχονταν
κυρίως για την
τόμπολα.*

–Δηλαδή, ήσουν εργάτης στα Δημόσια Έργα;

–Ναι... δούλεψα ώς 20 χρονών, μετά πήγα έξω, στην Αγγλία, γύρω στο 1946, αν και τελείωσε ο πόλεμος είχε στρατολογία ακόμη. Εγώ δήλωσα δύο χρόνια πιο μισθής για να μην με πιάσουν στον στρατό. Πήγα στην Αγγλία, επκιάνναν τους τζιαι τζιαι μέσα. Ήμουν στο Λονδίνο, αναγκάστηκα τζιαι έφουα που το Λονδίνο τζιαι πήγα σε άλλη πόλη για να μεν με πκιάσουν. Στην Αγγλία έμεινα έξι χρόνια. Δούλευα στα εστιατόρια.

–Θέλω να πάμε πίσω στα παιδικά σας χρόνια, δεν παίζατε διάφορα παιχνίδια;

–Παίζαμε κοσταντήρι, λιγκρί, σκατούλικά, λουκκούι με αθάσια. Θυμούμαι απέναντι από τον σύλλογο του «Αυγερινού» ήταν το σπίτι του Κουνή. Εκεί είχε ένα δέντρο, τζιαι παίζαμε τζιαμέ, τζιαι εβάλλαν τες φωνές που έγινε ο διπλός φόνος... ήμουν 9-10 χρονών.

–Τον έθαψαν στο νεκροταφείο έξω από την εκκλησία;

–Ο τάφος τζείνος έστεκε, όταν επήαμεν τελευταίως στο χωρκό, ήταν του Ττοφή, στέκει ακόμη ο τάφος του πατέρα του Σοφοκλή Ζερβού, πίσω από την εκκλησία.

ΑΣΦΑΛΤΟΣ ΤΟ 1958

–Ρεύμα, νερό, τηλεφωνο, πότε ήλθαν στο χωριό;

–Ασφαλτος έγινε το 1958 που έπιασα τον καφενέ, το ρεύμα μετά. Τηλέφωνο είχε μόνο εκεί στον σύλλογο του «Αυγερινού». Μετά έβαλε ο Μιχάλης Κασιής που έκανε εξαγωγές.

–Ράφτες ποιοι ήταν;

–Ήταν ο Ρουσιός, αδελφός του Ππαρτή. Θυμούμαι πήγε ο Αζά Ττουληής να ράψει κουστούμι, όταν αρραβωνιάστηκε. Ο ράφτης τον κάλεσε να διαλέξει κασμήρι και αυτός του είπε η σημαία η αγγλική να φαίνεται στο σακάκι για να υπάρχει απόδειξη ότι το ύφασμα ήταν εγγλέζικο.

–Οι μπαρμπέρηδες;

–Ήταν ο Κυριακίδης, γιος του Τσιακκάρη, έφυγε πήγε βαρδιάνος και παντρεύτηκε στο Καϊμακλί, μετά ήταν ο Φαντάκης, εκεί που είναι του Αντρέα της Μπνιαής, ο Πνιαής και δίπλα από το καφε-

νείο του Μαρωνίτη ο Αντρέας, γαμπρός του Λαόκωλου.

–Τοκογλύφο είχε το χωριό;

–Είχε...δεν έκανε άλλη δουλειά, μόνο αυτή.

–Θυμάσαι ποιες ήταν οι ράφτες;

–Όταν ήμουν μισθής ράφτενα ήταν η μάνα του Τσιαττέ, ο Τσιαττές ήταν αναγιωτός, η Παρασιευκού, ύστερα η αδελφή μου η Πατού.

–Γιατρός στο χωριό υπήρχε;

–Δεν υπήρχε, ήταν ο Εβέρτος τζιαι ο Κολλίτσος στην Κυθρέα... Μετά ήλθε στο χωριό μας ο συγχωριανός μας ο Τάκης Νικολαΐδης, αλλά μετά πήγε στην Παλουριώτισσα.

–Πρακτική γιάτρενα είχατε;

–Όταν ήμουν μισθής, έππεσα που τον τοίχο, τζιαι ράγισε το χέρι μου, ήταν μια γυναίκα χωριανή μας, η Βασίλα, δεν έπαιρνε λεφτά, ήταν η πεθερά του Γιατή.

–Θυμάσαι ποιοι ήταν οι τσαγγάρηδες;

–Το Πετρούρη, ο Γιαννής Κελεπέσινης (Τράσιπλος) και ο κουτσός του Σατσιά, και ο κουτσός, ο Αντρέας Τσιάρτας (Τρούμαν). Ποδίνες έκαμνε ο Τσαγγάρης (πατέρας του Κουττουπή και του Λέβα), ο Τράσιπλος έκαμνε σκάρπες (παντόφλες) και οι άλλοι παπούτσια.

–Ποιοι ήταν οι στρατουράες;

–Ο άντρας της Βασίλας, πεθερός του Γιατή, και ο Χόσινης.

–Πώς έφτιαχναν τα στρατούρκα;

–Ήταν ο λεγόμενος κκετσιές, και απέξω ήταν μουσαμάς, όταν πήγαινε κάποιος στη Λευκωσία με το γαϊδούρι, υπήρχε ο λεγόμενος γαουράρης, ο οποίος έβγαζε το στρατούρι και αν το γαϊδούρι είχε πληγή έπρεπε να το πάρει στο κτηνιατρείο να γιάνει, πλήρωνε και μετά έπαιρνε πίσω το γαϊδούρι, έμπαιναν στη Λευκωσία από την πόρτα της Αμμοχώστου, εκεί ετσιλλησε το αυτοκίνητο ένα συγχωριανό μας, τον Κωστή, αδελφό του Σκλάβου.

–Στο χωριό είχαν βόδια;

–Όλοι από τα βόδια ζούσαν, στον πόλεμο όποιος είχε τρία, το ένα το επέτασαν οι Εγγλέζοι για τον στρατό, είχε και ο πατέρας μου, του πήραν ένα. Το ένα το έζηχνε με το γαϊδούρι.

–Το πιο ωραίο σπίτι του χωριού ποιο ήταν;

“

Οι γυναίκες φορούσαν φουσιάνια ιζιαι κουρούκλα, οι πανιρεμένες φορούσαν μαύρη κουρούκλα και οι ελεύθερες άσπρη.

–Ήταν το σπίτι του δάσκαλου του Κορέλλη και της Ευανθίας της Κωστίνας.

–Θυμάσαι κανένα παλιό έθιμο που κάνανε τα Χριστούγεννα

–Στις Σήκωσες (Αποκριές) καμιά οικογένεια δεν έτρωγε μόνη της, μαζεύονταν όλοι οι συγγενείς σε ένα σπίτι και έβαζαν το σχοινί κατά μήκος του τραπεζιού, και κρεμούσαν ένα αβγό και οι συνδαιτυμόνες προσπαθούσαν να πάρουν το αβγό με το στόμα, ενώ κάποιος κινούσε το σχοινί, ήταν το έθιμο της «δακκανούρας». Ντύνονταν μάσκες και γύριζαν τα σπίτια και προσπαθούσαν να τους καταλάβουν ποιοι ήταν.

ΣΙΝΕΜΑ ΝΤΙΑΝΑ

– Πρώτα είχε ο Χρίστος Κοκονής (Κοκκός) σινεμά και ύστερα έκανες εσύ;

–Ναι, του Κοκκού ήταν το «Πανόραμα» και το δικό μου το «Ντιάνα», μετά συνεταιρέψαμε. Τότες εδουλεύκαν τα σινεμά πολλά. Έκαμα πρώτα το καλοκαιρινό γύρω στο 1963-64, και μετά το χειμερινό. Το χειμερινό δεν δούλεψε πολύ, γιατί βγήκαν οι τηλεοράσεις.

–Ταινίες πού έβρισκες, πώς τις διάλεγες;

–Εισαγωγέας ήταν το Λουκούδι, ο «Οθέλλος», ανάλογα με την ταινία ήταν και το αντίτιμο, αν ήταν καλή πλήρωνες περισσότερα, τις νοικιάζαμε. Συνήθως πλήρωνα μία λίρα την ταινία, νοικιάζα δύο ταινίες την βδομάδα, την καθημερινή το εισιτήριο ήταν ένα σελίνι. Το Σαββατοκύριακο παιζόταν η ίδια η ταινία, στο σινεμά είχα και καντίνα. Την Κυριακή είχε και απογευματινή παράσταση.

–Θυμάσαι καμιά ταινία που έκανε εντύπωση;

–Η πιο καλή ήταν «Το χόμα βάφτηκε κόκκινο» και τα «Κόκκινα φανάρια».

–Έκανες και τόμπουλα;

–Η τόμπουλα εσύφερε, έπιανες τζαι που την τόμπουλα έπιανες τζαι το εισιτήριο, πολλοί έρχονταν κυρίως για την τόμπουλα.

–Στο σινεμά παιζανε και θέατρο;

–Ναι, θίασοι από τη Λευκωσία, θυμούμαι μια φορά ήταν η Κακουράτου, και πήγαιναν οι μικροί πίσω από τα παρασκήνια για να δουν τις γυναίκες νθοποιούς

που άλλαζαν ρούχα. Πιάνει μια σκούπα και τους κυνήγησε.

–Για τον ελιόμυλο τι θυμάσαι;

–Θυμούμαι που έτρεχαν τα ζουμιά μέσα στο αυλάτζι τζιαι περνούσαν που το σπίτι του Μιχαήλη του πατέρα του Σκλάβου τζιαι πήγαιναν προς τα κάτω, ο πρώτος ελιόμυλος ήταν εκεί που είναι το σωματείο του «Αυγερινου».

–Ποιοι έκαμαν τον ελιόμυλο;

–Τζιαι δεξιοί τζιαι αριστεροί, είχαν και οι Τούρκοι μετοχές, Θυμούμαι όταν έφυγαν οι Τούρκοι, μετά ήλθαν να αλέσουν στον αλευρόμυλο, υπήρχαν κάποιοι από την Κυθρέα τους έβαλαν του βούρου με τα όπλα. Ήταν όλα δάκτυλα των Εγγλέζων για να γλυτώσουν τις βάσεις εγώ τότε δούλευα σε ξενοδοχείο, άκουσα ένα να λέει: « Η λύση που δώσαμε στους Κυπραίους τους κρατούμε, όποτε θέλουμε σφάζουμε τους. Φωνάζαμε να φύγουν οι βάσεις, εβάλαν τους Τούρκους, στον Κοντεμένο ποιοι εσφάζαν τους δικούς μας, οι Εγγλέζοι εβάλαν τους Τούρκους. Εγώ δούλευα στο ξενοδοχείο και άκουγα τι έλεγαν.

ΕΧΑΣΑ ΠΟΛΛΑ ΒΕΡΕΣΕΔΙΑ

–Όταν ήσουνα παιδί, ποιος θυμάσαι να είχαν καφενείο ή μπακάλικο;

–Καφενείο είχαν ο Μαρωνίτης, ο Μιχαηλιάς, ο Αντρέας της Μηλιάς, ο Τσιφούτης, ο Τεβρίσης. Μετά άνοιξαν οι σύλλογοι, ο Σιεϊτάνης, ο Γιαννής του Πετρούτσιου, ο Γιώρκος του Κτωρή επήεν στην Αγγλία τζαι ήρτεν τζαι εγόρασεν το 40 λίρες. Μετά έγινε συνεργατικό παντοπωλείο...

–Πότε άνοιξες εσύ το καφενείο σου;

–Καφενείο άνοιξα το 1958, το αγόρασα από ένα συγγενή του Γεώργιου Στέκα £1000, ο οποίος το νοικιάζε στον Τσιφούτη. Σερβίραμε μόνο καφέ και έπαιζαν και χαρτιά.

–Στο καφενείο ερχόντουσαν και αριστεροί και δεξιοί...

–Ναι, εγώ ήμουν στη μέση, έβαζε ο ένας σύλλογος διαφημιστικά, φυλλάδια, ετραβούσαν σχοινί, και από την άλλη πλευρά ο άλλος ο σύλλογος.

–Κρασί, ζιβανία πίνατε;

–Θυμούμαι τον πατέρα μου, είχε μια κούζα, ερχόταν από το Παλαιχώρι με τα

“

Το καθημερινό τραπέζι είχε κυρίως όσπρια, κρέας κάθε οκτώ μέρες. Ανάγιωναν ένα σιοίρο τζιαι εσφάζαν τον ια Χριστούγεννα».

γαϊδούρια ο Αδάμος τζιαι εγέμωνε την, ο πατέρας μου του έδινε σιτάρι και κριθάρι.

–Μετά που το έκανες μπακάλικο, τι πουλούσες;

–Πουλούσα απ’ όλα, καφέ, ζάχαρη, λάδι, πετρέλαιο, κονσέρβες, ρύζι, και φθαρτά. Άλλοι πλήρωναν μετρητά, άλλοι βερεσέ, έχασα πολλά βερεσέδια.

Η ΒΡΑΚΑ ΕΣΑΡΙΖΕ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

–Ο πατέρας σου τι φορούσε, φορούσε βράκες, παντελόνια...

–Ο πατέρας μου φορούσε βράκες, ούλοι οι γέροι φορούσαν βράκες, όταν έμπαιναν στην εκκλησία εξαπολούσαν την σέλλαν, την ελέγαμεν την πίσω, τζιαι η βράκα εσάριζε την εκκλησία, και αυτό για σέβος προς την εκκλησία.

–Οι γυναίκες τι φορούσαν, η μάνα σου τι φορούσε;

–Φορούσαν φουστάνια τζιαι κουρούκλα, οι παντρεμένες φορούσαν μαύρη κουρούκλα και οι ελεύθερες άσπρη. Ύστερα σιγά-σιγά εκαταργήσαν το.

–Η μάνα σου τι μαγείρευε;

–Κυρίως όσπρια, κρέας κάθε οκτώ μέρες. Ανάγιωναν ένα σιοίρο τζιαι εσφάζαν τον τα Χριστούγεννα, θυμούμαι τον Ττοφή, τον τζύρη του Σιεϊτάνη, που έσφαξε ένα σιοιρούι 5 οκάδες και δεν κατάφερε να το πουλήσει.

ΑΓΙΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ

–Θυμάστε πώς ήταν η εκκλησία του Αγίου Χαράλαμπου;

–Θυμούμαι όταν έγινε ο σεισμός, ράγιζε η καμπάνα και έπεσε μέρος του καμπαναριού. Ήμουν κοπελλούι, 10-12 χρονών. Νομίζω έβαλαν την καμπάνα πιο κάτω.

–Ποιος ήταν ο καντηπλανάφτης της εκκλησίας;

–Πρώτα ήταν ο Ππίσης, ο οποίος ήταν και ψάλτης, μετά η Γιωρκού και ύστερα ο Τσιάρτας.

–Ποιους θυμάστε να είναι παπάδες;

–Ήταν ο Παπαγιάννης αλλά δεν έβλεπε και τα έλεγε απ’ έξω. Μετά ο Παπαδιομήδης, ο οποίος δούλευε ισιωτής στα αυτοκίνητα.

–Και ψάλτες ποιοι ήταν;

–Ο Γιαννακός... Ήταν και ο Ππίσης, τζιαι για να πάει να ψάλλει έπρεπε να πει ζιβανία πρώτα (γέλια).

–Μέσα η εκκλησία τι είχε; Εκεί στην σκάλα που έβγαίνες πάνω στο γυναικωνίτη είχε κανένα τάφο;

–Ήταν το εικονοστάσι, πίσω είχε πάτωμα που έβγαίνουν οι γυναίκες. Όχι, δεν θυμούμαι, είχε σκάμους και σκάλα που έβγαίνουν οι γυναίκες.

–Εσείς μπήκατε καμιά φορά στην εκκλησιαστική επιτροπή;

–Στην εκκλησιαστική επιτροπή μπήκαν μισοί αριστεροί και μισοί δεξιοί.

–Θυμάσαι την κοινοτική βιβλιοθήκη στην αυλή της εκκλησίας;

–Πρωτύτερα μπαίνοντας στην αυλή της εκκλησίας στα αριστερά υπήρχε μια κάμαρη και πήγαιναν σχολείο τα κορίτσια, στα δεξιά είχε άλλη κάμαρη και έμεναν δάσκαλοι. Στα αριστερά ήταν το σπίτι της Ατζιούρας, μετά της Καλλιοπιάς και το αγόρασε η Πυροκκού, από την άλλη πλευρά έμεναν η μάνα του Καούσιη, του Κοτσινόφτα, του Ζαχαρκά, που ήταν αγροφύλακας...

–Είχαν και οι Τούρκοι αγροφύλακες δηλαδή...

–Οι Τούρκοι είχαν τον Ιρφάνη, τζιαιμε στο τσιουφλικούι, αλλά έκαμε τζιαι ο γιος του Κοτσιπινόκωλου, εν αθθυμούμαι το όνομα του.

–Για την εκκλησία του Προδρόμου, τι θυμάσαι;

–Λειτουργούσε στη γιορτή του κι έρχονταν κι από άλλα χωριά. Όμως, πρωτύτερα ο κόσμος πήγαινε να ρίξει καμιά δε-

κάρα. Ήταν ένας Τούρκος, πήγαινε τζιαι εσώρευκεν τα. Ο Κουτσοπάρπερος είπεν στους άλλους χωριανούς: «Μην πείτε τίποτε τζιαι εγώ εν να τον σάσω». Επήεν, μπήκε στο Ιερό, επιτσιρώθηκε, εκόλλησε δκιο τζερκά στην τζιεφαλή του τζιαι δκιο στα σιέρκα του, η πόρτα ήταν παλιά, έτριζε, την άκουσε που έτριξε, άφησε τον Τούρκο και πλησίασε, και βγήκε από μέσα από το Ιερό και του φώναξε Εεε! Σε 15 μέρες πέθανε ο Τούρκος. Από τότε και οι Τούρκοι αφτένναν τον Πρόδρομο τζιαι εκαθαρίζαν τον.

–Θυμάσαι τον Πρόδρομο να έχει καμπαναριό;

–Όχι, είχε σήμαντρο.

ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΚΥΠΡΙΟΙ

–Τους Τούρκους του χωριού τους θυμάσαι;

–Καλό, αφού εβάλλαμεν βαμβάκια και σπασάμια, πομισιάρικα (συνεταιρικά), στα χωράφια τους, κυρίως στο Τσιουφλικούιν, από το Τσιουφλικούιν ήταν ο Τεβρίστιης της Νίννας, ο οποίος έκαμε πομισιαρκές με χριστιανούς, εβάλλαν μολοχία. Από την άλλη μεριά του χωριού ήταν ο πιο άρκοντας τους, ο Νιαζί μπέης, είχε και ένα γιο δάσκαλο, ο οποίος έμπαινε μέσα στο καφενείο αλλά δεν έπινε καφέ, λουκούμι, μόνο, ενεκάστιαν πολλά. Πήγαινε στην φουντάνα, επλήννησκεν την φουντάνα τζιαι ύστερα να γεμίσει την κούζα του. Με τους Τούρκους δεν είχαμε διαφορές, ήμασταν όπως τ’ αδέρφια. Όταν έβαζαν πομισιάρικα βαμβάκια, μια φορά πηγαίναμε στο τουρκικό σπίτι να βγάλουμε τα καρύδια του βαμβακιού, την άλλη μέρα σε σπίτι ελληνικό. Θυμούμαι μια Τουρκού που μου είπε: «Βκάλτε τα καρύδια, τζιαι εν να πάω στην χώρα να σας φέρω που μιαν χαρτωμένην». Οι πιο πολλοί Τούρκοι μιλούσαν ελληνικά.

–Θυμάσαι την τζαμή;

–Θυμούμαι, απ’ ό,τι μου έλεγε ο μακαρίτης ο πατέρας μου η τζαμή ήταν εκκλησία του Αγίου Νικολάου, θυμούμαι έβγαζαν νερό με το τενεκέ με το αλακάτι, έφουε ο τενεκές τζιαι εκοράτζισε πάνω στην εικόνα που ήταν μέσα στο λάκκο. Εσύραν την εικόνα του Αγίου Νικολάου οι Τούρκοι μέσα στο λάκκο τζιαι εβκάλαν την εικόνα οι χριστιανοί. Ο λάκκος (το

“

Με τους Τούρκους δεν είχαμε διαφορές, ήμασταν όπως τ’ αδέρφια. Όταν έβαζαν πομισιάρικα βαμβάκια, μια φορά πηγαίναμε στο τουρκικό σπίτι να βγάλουμε τα καρύδια του βαμβακιού, την άλλη μέρα σε σπίτι ελληνικό.

“

Ανάμεσα στην πρώτη και στη δεύτερη εισβολή εμείς στο χωριό μας μαζέψαμε τροφή για να δώσουμε στους πρόσφυγες.

πηνάδι) ήταν τζιαμέ μες στην τζαμή. Θυμούμαι όταν ήλθε ο Αρχιεπίσκοπος Λεόντιος στο χωριό, ήμουν κοπελλούι, ήλθε με την άμαξα, τζιαι εκατέβηκεν τζιαμέ στα ποταμούδκια, και ήλθε περπατητός, και βγήκαν και οι Τούρκοι και τον χειροκροτούσαν.

–Τι θυμάσαι από τις φασαρίες του '63;

–Τους Τούρκους ήλθαν και τους πήραν νύχτα, πάλι Τούρκοι, τους πήραν με λεωφορεία. Ο μόνος που έμεινε ήταν ο Τακίρης και η αδελφή του. Όταν έφυγαν οι δικοί μας εκαλάσαν τα σπίτια τους. Του Τακίρη τζιαι της αδελφής του έχτισαν τους ο Μακάριος τζιαι ήρταν πίσω και έμειναν. Όταν εφεύκαν που έγινε η εισβολή, λένε ότι εσκοτώσαν τους οι δικοί μας. Γι' αυτό σκότωσαν πολλούς στο χωριό μας. Ακόμη είπαν πως βρήκαν τα αφτιά και τις μύτες του κομμένα... Δεν ξέρω αν είναι αλήθεια ή όχι.

–Πριν να φύγουν οι Τούρκοι, εσένα σου είπε κανείς να μην τους πουλάς πράματα;

–Όταν έγιναν οι φασαρίες είχα καφενείο όχι μπακάλικο, αλλά δεν άφηναν οι δικοί μας τους Τούρκους να πάρουν σιτάρι στον αλευρόμυλο να αλέσουν. Μετά τις φασαρίες άρχισαν και έρχονταν από τα γύρω χωριά, ήταν ο Αλής της μαμμούς. Άρσεν του ο σφοίρος. Ερχόταν εκεί στο καφενείο και με παρακαλούσε να του πάρω χοιρινό από τον χασάπη, τον Νικολή του Πίσιση και του έφερνα κρυφά, το έπαιρνε στο σπίτι του και έτρωγε. Μια μέρα ήλθε κλαμένος, μπήκε στο πίσω μέρος που έψηνα καφέδες και μου λέει: «Έλα, ρε Γιώρα, δα...». «Ίνταν που έσιεις σήμερα», τον ρώτησα. Σημείωσε ότι είχε 4 κόρες όμορφες. «Τόσα χρόνια», λαλεί μου, «οι χριστιανοί, εν επειράξαν κόρες μου, τωρά τούτοι τζαι μένανεν να πειράξουν». Έκλαιε, για να είμαι ειλικρινής έκλαψα κι εγώ. Περνούσαμε καλά με τους Τούρκους, αν και λένε πως οι Τούρκοι είχαν πολύ οπλισμό. Αν επηαίναμε να κτυπούσαμε τους Τούρκους θα είχαμε πολλά θύματα.

–Μετά που φύγανε οι Τούρκοι με τα λεωφορεία και πήγανε οι δικοί μας και χάλασαν τα σπίτια τους, πήγαν και στην τζαμή;

–Θυμούμαι στου Αντρέα της Μηλιάς το καφενείο ήταν ο μουχτάρης, αστυνομία και 3-4 χωρκανοί τζιαι λαλούσαν ινταν που να γενεί με τα σπίτια τους Τούρκους. Ένας είπε να χαλαστούν, εγώ τους είπα να μη χαλαστούν και να τα χρησιμοποιήσουμε ως μάντρες για τα κοπάδια. Να χαλαστεί μόνο το κομμάτι από τον καφενέ του Σαπατζή προς τα κάτω, που έκανε στροφή ο δρόμος για να ευθυγραμμιστεί. Όταν είπα τα πιο πάνω κάποιος μου είπε ότι είμαι φιλότουρκος. Αμέσως έφυγα.

–Μετά που έφυγαν οι Τούρκοι πλιάτσικο έκαναν όλοι, αριστεροί δεξιοί;

–Όλοι ανεξαιρέτως.

–Η τζαμή έγινε στάβλος...

–Ναι, αλλά δεν θυμούμαι ποιος έβαζε το κοπάδι του.

ΤΙ ΠΑΘΑΤΕ ΕΣΕΙΣ ΟΙ ΚΥΠΡΙΟΙ...;

–Θυμάστε τι έγινε με το πραξικόπημα, με την εισβολή...

–Όταν έγινε το πραξικόπημα η κόρη μου δούλευε και δεν την άφηναν να μπει στο λεωφορείο, εκείνους που ήθελαν έβαζαν για να έλθουν στο χωριό. Κοιμήθηκε στο σπίτι μιας συναδέλφου της. Έγινε το πραξικόπημα, ο κόσμος τρομοκρατήθηκε, φοβόταν να κυκλοφορήσει. Καμιά δεκαριά χωριανοί μας με τα όπλα παρέλασαν στον δρόμο.

–Την ημέρα του πραξικοπήματος, το μπακάλικο ήταν ανοικτό;

–Ναι, στο μεσοδιάστημα πραξικοπήματος – εισβολής πήγα στην Αμμόχωστο, όπου υπηρετούσε στην Εθνική Φρουρά ο γιος μου Αντρέας στα ΑΚΑΟΑ. Πήγα ο πρώτος αξιωματικός μου είπε: «Τι πάθατε εσείς οι Κύπριοι, στον πόλεμο το πιο φθηνό είναι το αίμα, φύγε». Χτύπησα μια πόρτα και είπα στον Έλληνα φαντάρο που μου άνοιξε ότι η μητέρα του Αντρέα ήταν πολύ άρρωστη, ότι θα πέθαινε, και με άφησε και τον πήρα.

–Τι πήρες μαζί σου όταν έφυγες από το χωριό;

–Πήρα την οικογένειά μου και φύγαμε, πήγαμε στο Ψημολόφου, όπου βρήκα τυχαία ένα κουμπάρο μου, που ήταν και από τους πιο πλούσιους του χωριού. Πάρκαρα το αυτοκίνητο κάτω από τις ελιές και πήγα στο χωριό να βρω κατά-

λυμα. Είδα ένα γνωστό μου που ήταν και κουμπάρος μου, μάλιστα ήταν και αρκετά πλούσιος, του φώναξα, του έτεινα το χέρι μου για χειραψία, και αυτός γύρισε την πλάτη του και έφυγε χωρίς να μου μιλήσει. Λυπήθηκα τόσο πολύ που έπιασα το κλάμα. Ανάμεσα στην πρώτη και στη δεύτερη εισβολή εμείς στο χωριό μας μαζέψαμε τρόφιμα για να δώσουμε στους πρόσφυγες. Τελικά μείναμε στο σχολείο, όπου είχε κι άλλους.

–Όταν έφυγες από το χωριό πίστευες πως θα ξαναγυρίσεις;

–Έτσι νομίζαμε όλοι αλλά δεν το ξαναείδαμε. Μετά πήγα Λάρνακα, ήλθα πίσω, βρήκα ένα διαμέρισμα, μπήκαμε μέσα, με κρεβάτια είχε με έπιπλα...

–Πόσα παιδιά ήταν μαζί σου;

–Όλοι, ο Αντρέας όμως έφυγε και ενώθηκε με τον στρατό.

–Το μπακάλικο και το σπίτι έμειναν εκεί, όπως το άφησες...

–Βάλαμε σ' ένα σεντόνι όλα τα χρυσασφικά, ήλθαν τα αεροπλάνα και φύγαμε και τα αφήσαμε, η ζωή είναι καλύτερη από τα λεφτά.

–Όταν έφευγες τι σκεφτόσουν, τι αισθανόσουν, από πού φύγατε;

–Ένιωθα τρομοκρατημένος, βγήκαμε

από το γεφύρι του Πιδκιά και βγήκαμε στην περιοχή ΣΟΠΙΑΖ της Αγλαντζιάς.

–Στο χωριό έμεινε κανείς άλλος συγγενής σου;

–Όχι, μόνο ο πεθερός μου έμεινε ο Γιαννακός ο Μελάς, που ήταν βοσκόσκος και έβγαλε το κοπάδι στον κάμπο.

–Το σινεμά τι έγινε;

–Το χάλασαν και έκτισαν σπίτι. Εκείνος που έμενε στο σπίτι μου, το χάλασε και έκτισε σπίτι του γιου του.

–Θα ξαναγυρνούσες στο χωριό σου;

–Θα πήγαινα, τραβά με, βρήκα τον τόπο κληρονομιά από τον πατέρα μου, δημιούργησα το σπίτι μου, έκανα οικογένεια, 4 παιδιά, την Έλλη, τον Αντρέα, τον Γιάννη και τη Γεωργία.

–Μετά από τόσα χρόνια που είσαι πρόσφυγας, πώς αισθάνεσαι, όλα αυτά που έγιναν αξίζανε;

–Τραβάμε... μπορώ να σου πω ότι έχει νύχτες που θεωρώ και όρομα ότι πήγαμε πίσω. Πήγαμε μετά που έπεσαν τα οδοφράγματα, πράγματι ο Τούρκος που έμενε σπίτι μας, μας δέχτηκε καλά. Τον ρωτήσαμε αν βρήκε τα απολυτήρια των σχολείων των παιδιών μου και μας είπε ότι πριν από αυτόν κάποιος άλλος Τούρκος κατοίκησε στο σπίτι.

Σύρ' του την πέτρα

Ο Χαράλαμπος Γιώρκας μάς διηγήθηκε και την ενδιαφέρουσα ιστορία του σχετικά με την κατάταξη του στον αγγλικό στρατό, κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου...

–Πήγες στα Πολεμίδια;

–Ναι πήγα, γράφτηκα στρατιώτης, μου έδωσαν τον στρατιωτικό σάκκο, με όλα τα χρεώδη ρούχα κ.λπ., εγώ έκλαια, δεν μου άρεσε. Ένας λοχίας με ρώτησε αν θέλω να φύγω. «Ναι», του λέω. «Θα σου δώσω τρεις λίρες, δος μου τα πράματά σου ούλλα, πήγαινε προς τη μεριά του ποταμού, τζαι άμα βλέπεις αυτοκίνητο να κρύβεσαι για να μη δουν το κεφάλι σου που είναι κουρεμένο». Έτσι κι έγινε, έπιασα τον ποταμόν και βγήκα στη Λεμεσό. Τη νύχτα την έβγαλα, έξω στην πόρτα ενός μαγαζιού. Το πρωί πήρα το λεωφορείο και ήλθα στη Λευκωσία. Με ξαναπιάσαν και με πήραν πίσω ξανά στα Πολεμίδια. Στο τέλος με έδιωξαν, θυμούμαι τον αξιωματικό, που είπε: «Σύρτου την πέτρα να φύει σαν τον σιύλλο...».

Ήμουν 18 χρονών, αλλά για να γλυτώσω έβαλα δύο μάρτυρες ότι ήμουν δύο χρόνια μικρότερος. Έτσι έφυγα και πήγα στην Αγγλία. Επίσης θυμούμαι ότι στο στρατόπεδο της Τύμπου οι Εγγλέζοι έβαζαν ή μιστούς ή μεγάλους. Εκείνοι που ήταν στρατεύσιμοι, δεν τους εβάλλασι. Πηγαίναμε περπατητοί που το Νιόχωρκο στην Τύμπου τζαι την νύχτα εγυρνούσαμε πίσω, πάλι περπατητοί. Είχαμε ένα γραμματικό, Κυπραίο, ετσιακκάρισε μας, έγραφε τρία ονόματα, άρα επικιάνναμε τρία μεροκάματα τζαι εμοιράζαμε με τον γραμματικό τα επιπλέον μεροκάματα. Στην πληρωμή αλλάζαμε πουκάμισο ο ένας με τον άλλο για να μη μας καταλάβουν.

–Πότε ήλθες από την Αγγλία;

–Το 1952 ήλθα από την Αγγλία, αν και δεν λογάριάζα να έλθω στην Κύπρο, ήταν ο χωριανός μας ο Σιεϊτάνης, μπήκαμε στο τρένο, αλλά μέσα στο τρένο κοιμήθηκα και κάποιος μου έκλειψε τα λεφτά μου, μου άφησε 5-6 λίρες. Μόλις ήλθαμε βάλθηκαν να μας χαρτώσουν, επήγα, ετελειώσαν τα χαρτώματα, εκάτσαν, εδιασκεδάζαν, τζαι εγιώ εν ήξερα τίποτε...

Οι Τουρκάλες μ' έντυσαν στον γάμο μου

*Η Παρασκευή Μάτσα μιλάει
στη «Νιοχωρίτικη Φωνή»
για όσα θυμάται από
το αγαπημένο της χωριό.*

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΣΤΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟ ΛΑΜΠΡΙΑ,
ΑΠΟΣΤΟΛΟ Γ. ΚΟΥΡΟΥΠΑΚΗ

Η πρωτοπόρα κυρία Παρασκευή Μάτσα θυμάται τις όμορφες στιγμές στη γειτονιά της, το κατάστημά της με ηλεκτρικά είδη, το αυτοκίνητό της, αλλά και τις φιλίες της με τις Τουρκοκύπριες γειτόνισσές της... «ήλθαν και στον γάμο μου, αλλά δεν μπορούσαν να μπουν κουμπάροι, μου έδωσαν “ξημέρωμα”. Τη ρόμπα που φόρεσα το πρωί, η Αϊσέ μου την έκανε δώρο». Φυσικά, θυμάται και τον χαμό των γονιών της, ο πατέρας της κας Παρασκευής βρέθηκε σε ένα χωράφι, ενώ η μητέρα της είναι ακόμη αγνοούμενη... «Μας είπαν ότι έξω από το σπίτι τους σε τουρκικό χωράφι, έθαψαν πρόχειρα τον πατέρα μου. Μετά από 35 χρόνια βρέθηκαν τα οστά του. Δυστυχώς η μάνα μου δεν βρέθηκε ακόμη». Ωστόσο, η κα Παρασκευή λέει πως δεν αισθάνεται καμία έχθρα... «Άλλοι τους έβαλαν πάνω, όπως και εμάς άλλοι μας έβαλαν πάνω».

–Κυρία Παρασκευή, πότε γεννήθηκαν και ποια ήταν η οικογένειά σου;

–Γεννήθηκα στις 26 Ιουνίου 1937, παντρεύτηκα τον Αντρέα Μάτσα στις 18 Ιουνίου 1955 και κάναμε δύο παιδιά, τη Μάρω το 1956 και τον Δημήτρη το 1957. Γονείς μου ήταν ο Θεοφάνης Αντωνίου, από το Τραχώνι, και η Παναγιώτα Δημήτρη. Ήμασταν 7 αδέρφια, οι Γιώργος, Παρασκευή, Αντρέας, Ειρήνη, Μαρούλα, Σωτήρης, Πρόδρομος και η Ελλην.

–Πού ήταν το πατρικό σπίτι σου;

–Το σπίτι μας ήταν εκεί που έκτισα εγώ το δικό μου σπίτι, στον δρόμο από τον Τσιακλαγιά προς τη βαλаницά. Στη δεξιά πλευρά του δρόμου ήταν ελληνικά σπίτια, απέναντι ήταν τουρκικά. Η συμφωνία, άμα εχαρτώθηκα, ήταν να μου κτίσει ο πατέρας μου σπίτι, επρόκειτο να αγοράσουμε το σπίτι του Ρήγου, ο οποίος επήγε στο Καϊμακλί. Τελικά, το σπίτι το αγόρασε ο μάστρε-Κυριάκος και χάλασε η συμφωνία. Παντρεύτηκα με προξενιό, προξενήτρα ήταν η Ελένη του Κούβαρου, κι αυτά που σας είπα ήταν γραμμένα στο προικοσύμφωνο. Τελικά, ο πατέρας μου μου έδωσε το πατρικό κι εκείνος έκτισε σε χωράφι που ήταν απέναντι από τα «Ποταμούδκια».

–Ποια άλλα σπίτια ήταν εκεί στη γειτονιά;

–Γείτονές μας ήταν η Ελένη του Γιαννή του Πίτσιλλου, επονομαζόμενη Ππισσού, η Θεονίτσα, η Ειρήνη του Κονναρίτη, σύζυγος του Αντρέα Κούννου (Κρεμμάμενου), η Κουννού.

Από αριστερά καθήμενοι οι: Θεοφάνης Αντωνή, Παναγιώτα σύζυγος του Λούκα Αντωνή, μονίμου κατοίκου Αμμοχώστου, Παναγιώτα, σύζυγος του Θεοφάνη. Όρθιοι πίσω από δεξιά: Παρασκευή Μάτσα, η κόρη της Μάρω, δίπλα της ο Λούκας, εγγονός της Παναγιώτας και του Λούκα, και πίσω η Έλλη Θεοφάνους. Στο παλιό σπίτι της Παρασκευής γύρω στο 1970.

Από δεξιά Ειρηνιά Θεοφάνους με την κόρη της Αντρη, δίπλα της ο Δημήτρης Μάτσας, δίπλα του ο Πρόδρομος Θεοφάνους, δίπλα του ο Σταύρος γιος του Κόκου Θεοφάνους κρατώντας στο σβέρκο του τον Φοίβο, γιο της Ειρηνιάς, και τελείως δεξιά η Μάρω Μάτσα. Η φωτογραφία τραβήχθηκε το 1973, μπροστά από το νεόδμητο σπίτι του Αντρέα και της Παρασκευής Μάτσα. Στο βάθος διακρίνεται η ανωγιά. Το αυτοκίνητο ανήκε στον Πρόδρομο και ήταν μάρκας Woosley.

–Στο δημοτικό σχολείο πήγες; Πού ήταν;

–Το δημοτικό σχολείο ήταν εκεί που ήταν το σινεμά του Χρ. Κοκονή (Κοκκού), φοίτησα μέχρι την Δ΄ τάξη και τρεις μήνες στην Ε΄ τάξη. Με έβγαλαν για να βοηθώ στις δουλειές του σπιτιού. Συμμαθήτριάς μου ήταν η Πέπα του Λέβα, η Ευανθία του Λοϊζου, η Κυριακού του Ευτυχή, η Παναγιώτα Κτωρή, η Μαριτσού του παρπέρη, γυναίκα του Σάββα Τρίχα, ο Σάββας Χρ. Κούννος, ο Μάκης του Πύρου. Δάσκαλός μου ήταν ο Πασιάρτης, από την Κυθρέα, ως την Β΄ και Γ΄ τάξη, η δασκάλα ήταν η Αθηνούλα Παπαγιάννη.

–Μετά το σχολείο σ' έστειλε να μάθεις ράψιμό η μητέρα σου;

–Όχι, με ήθελε στο σπίτι να κάνω τις δουλειές του σπιτιού, μιας και κάθε δυο χρόνια γεννούσε. Μόνη μου έμαθα όλες τις δουλειές, να καθαρίζω, να πλένω, να μαγειρεύω... Η αδελφή μου η Μαρούλα

πήγαινε στην Όλγα, ράφτενα από την Κυθρέα, και έμαθε ράψιμο.

–Στο σχολείο, τι μαθήματα κάνατε;

–Στην Γ΄ τάξη τα αγόρια έκαναν μαθήματα κηπουρικής, ενώ τα κορίτσια έκαναν ερχόχειρο. Στην Δ΄ τάξη η δασκάλα η Αθηνούλα μάς είπε να πάρουμε ένα κομμάτι ύφασμα για να κάνουμε κουμπότρυπες, να κάνουμε κέντημα, σταυροβελονιά, γαζί, ψαροκόκκαλο. Μας έμαθε να βγάζουμε το σχέδιο, βάζαμε το σχέδιο από κάτω, το ύφασμα από πάνω, τρίβαμε το κουτάλι στο κεφάλι μας και μετά το τρίβαμε στο ύφασμα και μουζωνε το σχέδιο. Μετά την Δ΄ τάξη του Δημοτικού στο σπίτι και έκανα όλο το νοικοκυριό, πλύσιμο, καθάρισμα, μαγείρεμα, φούρνισμα... Θυμάμαι το 1952 χιόνισε σε όλη την Κύπρο, εκείνη την ημέρα ήταν λεχούσα η μάνα μου, γεννήθηκε και η κόρη του Κρεμάμενου, η Ελλού, η μαμμού ήταν στο Τραχώνι, επήγε ο Κονναρίτης να την φέρει, στον δρόμο έπεσε σε χαντάκι και χτύπησε το πόδι του, τελικά τα κατάφερε και έφερε τη μαμμού με το γαϊδούρι. Η μάνα μου γέννησε τρεις μέρες προηγουμένως. Η μάνα μου ήθελε να δει το χιόνι, αλλά δεν κατέβαινε από το κρεβάτι, αφού ήταν λεχώνα. «Ανοιξε, κόρη μου, την πόρτα να δω τις παλλούρες που το χιόνι κρεμόταν σαν κέντημα». Εγώ, κλάμα..., επειδή έπλυνα τα ρούχα, τα άπλωσαν και κόπηκαν τα σχοινιά, οπότε έπρεπε να τα ξαναπλύνω. Έκανα πολλές δουλειές, να σπκωστώ, να κάνω πρόγευμα σε όλους, όταν χαρτώθηκα η αδελφή μου η Ελλού ήταν ενός έτους και ο Πρόδρομής τριών. Εγώ τους μεγάλωσα.

–Οι Τουρκάλες πού πήγαιναν σχολείο;

–Η τζαμή ήταν η εκκλησιά τους ας πούμε και δίπλα το σχολείο τους, ήταν μικτό σχολείο, δεν ήταν πολλοί...

–Κοντά στο σπίτι σας ήταν και η εκκλησία του Προδρόμου...

-Λειτουργούσε την επομένη των Φώτων, συνήθως κάθε Δευτέρα –δεν ξέρω γιατί– ουρές ο κόσμος ερχόταν και προσκυνούσε. Γύρω από την εκκλησία είχε Τούρκους αλλά δεν πήγαιναν στην εκκλησία. Απέναντι από την εκκλησία ήταν ο Καννής και η Καννού, αυτοί καθάριζαν και έκαναν κουμάντο στην εκκλησία, να ανάψουν τα καντήλια. Έξω είχε ένα χωνευτήρι, μέσα στο οποίο έχυναν το νερό και το λάδι από τις βαπτίσεις. Μέσα είχε μερικούς σκάμνους, δεν είχε καμπαναριό αλλά σήμαντρο, χαιρόντουσαν οι μικροί να πάνε να παίξουν το σήμαντρο.

–Έξω από τον Πρόδρομο είχε σταυρούς, τάφους;

–Όχι, δεν είχε.

–Θυμάστε το νέο κοιμητήριο;

–Βέβαια, είχε έλθει ένας θείος μου από το Κάιρο, και έφερε την οικογένειά του για διακοπές, ο ένας γιος του σπούδαζε γιατρός, αλλά είχε πρόβλημα με την καρδιά του και πήγε διακοπές στο βουνό. Ο τάφος του είναι μπροστά στην είσοδο του κοιμητηρίου και είχε μια επιγραφή «... ήλθες από του Φαραώ την χώρα και έμεινες στην πατρική σου γη...». Πηγαίναμε εγώ και η Αρτεμού και καπνίζαμε τον τάφο του, ανάβαμε το καντήλι. Όταν πέθανε ήμουν 13-14 χρονών.

–Στο χωριό είχε σινεμά;

–Είχε δύο, το ένα ήταν του Χρ. Κοκονή και το άλλο του Χ. Γιώρκα. Εγώ πήγαινα συνοδεύοντας τις ξαδέλφες μου, επειδή ήμουν πιο μεγάλη. Το εισιτήριο ήταν ένα σελίνι. Το διάλειμμα πουλούσε στραγάλια και κανναούρι ο Τσέλιγκας από την Κυθρέα, επίσης πουλούσε οφτά κουκκιά ο Τούρκος ο ρολοάς, ο οποίος επίσης ψέκαζε με DTT τα λιμνάζοντα νερά για καταπολέμηση των κουνουπιών. Ο ρολοάς πήγε στον Μένιοικο να αγοράσει φιδέ, αλλά δεν ήξερε τη λέξη και του είπε: «Θέλω μωρόν του μακαρούνια».

«ΤΙ ΣΑΣ ΕΦΤΑΙΞΑΝ ΤΑ ΔΕΝΤΡΑ»

–Τι δουλειά έκανε ο άντρας σου;

–Ο άντρας μου ήταν πελεκάνος, όταν παντρευτήκαμε ήταν υπάλληλος, μετά έφτιαξε το δικό του μαγαζί κοντά στην Ερμού, με τις φασαρίες του 1963, το έκαψαν οι Τούρκοι, θυμάμαι τον συγχωριανό μας Σάββα του Μαρωνίτη, που

ήταν αστυνομικός, που ήλθε ένα βράδυ και φώναξε τον άντρα μου να πάνε στο μαγαζί που καιγόταν. Μετά άνοιξε άλλο μαγαζί, εκεί που ήταν το οίκημα του Ολυμπιακού. Ύστερα μαζί με άλλους 5 πελεκάνους έφτιαξαν συνεταιρικό μεγάλο μαγαζί, εκεί που ήταν η Παναγία του Τράχωνα. Με τις φασαρίες με τους Τουρκοκύπριους στην Ομορφίτα, αναγκάστηκαν να το εγκαταλείψουν και άνοιξαν άλλο μαγαζί στον Αγ. Δομέτιο. Είχαν πολλή δουλειά. Μια μέρα έβαλαν ένα μαθητευόμενο τεχνικό να βράσει το βερνίκι και προκλήθηκε πυρκαγιά που το κατέστρεψε ολοσχερώς, αυτό έγινε γύρω στο 1967. Τελικά άνοιξε μαγαζί στο χωριό, μπήκαμε στο σπίτι της Τουρκοκύπριας συγχωριανής μας, της Φερικά, στην οποία πληρώναμε ενοίκιο, £20 το μήνα. Ο Τούρκος δεν ήθελε νοίκι, και είπε στον άντρα μου να φροντίζει τις ελιές του. Ο άντρας μου ήταν τίμιος άνθρωπος, επέμενε και του έδινε το νοίκι, να μην πει ο κόσμος ότι εκμεταλλεύτηκε την κατάσταση και καταχράστηκε ξένη περιουσία. Η συμφωνία έγινε μετά που έφυγαν από το χωριό μας, αλλά ερχόντουσαν ορισμένοι που είχαν περιουσία.

–Ποιους θυμάστε να έχουν περιουσία;

–Περιουσία είχαν ο Μαμμούτης, οι Κασάπνες, ο μουκτάρης τους ο Χουσεΐν, ο Ασσάφ Ομπασινης, αστυνομικός, ο Χασάν εφέντης που ήταν χότζας...

–Υπήρχε κάποιος που τον εφώναζαν Κόκκινο;

–Ναι ήταν ο Κοτσίνης, ζητιάνευε, ήταν καχεκτικός.

–Μέχρι που έφυγαν οι Τουρκοκύπριοι είχατε σχέσεις;

–Ναι, βέβαια, ο αδελφός μου ο Κόκος έκανε παρέα με τον Οζέρ, εγώ με την Αϊσέ, ήξερα και τουρκικά, πολλές φορές έκανα τον διερμνέα. Ήμουν συνέχεια μαζί με Τουρκοκύπριες, με τη Σοράγια και άλλες. Ο αδελφός μου Αντρέας που ήταν στο Λονδίνο, βρέθηκε με τον Ιμπραχίμ και έκαναν παρέα. Δεν είχαμε κανένα πρόβλημα με τους Τούρκους. Εγώ αγόρασα πλεχτομπαχάνη, ήμουν η πρώτη που έφερε στο Νιόχωρκο πλεχτομπαχάνη, όλοι οι Τούρκοι ήλθαν και τους έκανα τρικά και όταν θα έφευγαν ήλθαν και

“

Η Σοράγια μου έδειξε: «Γιατί βασανίξομαι και σκοπύνεσαι ως αργά το βράδυ να ιεθεύσεις τα τρικά, αφού θα πεθάνομαι». «Γιατί να πεθάνομαι» της είπα. Μετά κατάλαβα ότι ήθελε να με προειδοποιήσει ότι θα γίνονταν φασαρίες, φαίνεται κάτι ήξερε...

με πλήρωσαν. Έκανα πολλή παρέα με την Αϊσέ, που την έλεγαν Σοράγια, γιατί ήταν πολλά όμορφη. Εγώ καθόμουνα μέχρι αργά το βράδυ να τελειώσω τα τρικά. Η Σοράγια μου έλεγε: «Γιατί βασανίζεσαι και σκοτώνεσαι ως αργά το βράδυ να τελειώσεις τα τρικά, αφού θα πεθάνουμε». «Γιατί να πεθάνουμε» της είπα. Μετά κατάλαβα ότι ήθελε να με προειδοποιήσει ότι θα γινόντουσαν φασαρίες, φαίνεται κάτι ήξερε. Όταν έφευγαν εγώ τη ρώτησα: «Γιατί φεύγετε, γιατί εγκαταλείπετε τα σπίτια σας;» «Είπαν μας ότι κάτι θα κάμουμε και πρέπει όλοι οι Τουρκοκύπριοι να είμαστε όλοι μαζί» μου είπε. Δεν μου αποκάλυπτε όμως λεπτομέρειες, μου τα έλεγε μασημένα. Ήθελε να με προειδοποιήσει ότι θα κάνουν κάτι κακό, ότι οργανώνονταν. Εγώ όμως, όπως και η μάνα μου, άκουγα τα βράδια παράξενους θορύβους στην τζαμή, κάτι ξεφόρτωναν οπλισμό, ο πατέρας μου τους τα έλεγε στον σύλλογο ότι κάτι βάζουμε μέσα στον μινιάρ, αλλά αφτιά κουφά, δεν έδωσαν σημασία. Έβαζαν άμμους στα παράθυρα, οργανώνονταν, αλλά κανένας δεν ενδιαφέρθηκε από τους οργανωτές της πατρίδας μας...

—Οι δικοί μας τους πειράζανε, είχαν πει να μην τους πουλάνε στα μπακάλικα...

—Όχι δεν τους πειράζανε, όμως όταν άρχισαν να φεύγουν, εκείνοι που εμείναν, οι δικοί μας έλεγαν: «Αφού φεύγουμε μεν τους διάτε τίποτε». Εγώ όμως πήγαινα από το μπακάλικο του Μένοικου και τους ψώνιζα. Εγώ είχα καλές σχέσεις με τους Τουρκοκύπριους, το νυφικό μου... οι Τουρκάλες μ' έντυσαν, με στόλισαν, όλες μου έκαναν δώρο στον γάμο μου, μου έφεραν ξημέρωμα, ήμασταν και οι δυο χαρτωμένες με την Αϊσέ (Σοράγια), αγοράζαμε μαζί πεζουνούδκια και τα ψήναμε μαζί να φάμε.

—Δεν φύγατε όλοι μαζί;

—Φύγαν, μερικοί ηλικιωμένοι έμειναν πίσω, αλλά και αυτοί που έφυγαν ερχόντουσαν και περιποιούνταν τις περιουσίες τους, να ποτίσουν τα λιοχώρκα τους, δυστυχώς μερικοί δικοί μας... τα παλληκάρκα, τους φώναζαν «έφτασεν η ώρα σας εν να σας σύρουμε ούλλους να πάτε, εν δικά μας πκιον...» και κάποιοι έβγαζαν τα δέντρα τους, ο άντρας μου τους έλεγε «τι σας έφταιξαν τα δέντρα», ο Μασάρης είχε μεγάλο περβόλι, επίσης οι Τουρκο-

κύπριοι είχαν πολλές νομές νερού, απέναντι από το σπίτι μου είχε φουντάνα, περνούσε το πετράβλακο και εκεί εκωρίζετο το νερό.

–Οι Τουρκάλες ήταν ντυμένες με μαντίλες;

–Όχι, ήταν πολιτισμένες, ντυνόταν όπως εμείς. Η μόνη κομμώτρια που υπήρχε τότε ήταν μια Τουρκάλα και εξυπηρετούσε και τις Ελληνίδες γυναίκες. Μετά εγκαταστάθηκε στην Αμμόχωστο.

–Ηρθε η εντολή και φύγανε, και μείνανε τα σπίτια όβκερα...

–Τζιαι χαλάσαν τα τζιαι οι δικοί μας... τζιαι χαλάσαν τζιαι μόνα τους... αφού ήταν παλιόσπιτα, πλινθόκτιστα...

–Τζιαι μπήκαν μέσα οι δικοί μας τζιαι πήραν ό,τι βρήκανε ή...

–Τι να βρίσκασιν, η αλήθεια είναι ότι μπήκαν οι δικοί μας, έρχονταν και από άλλα χωριά, το Τραχώνι... είχαμε έναν ήταν ο Σαλαχής, ήταν δίπλα από το σπίτι μου, ήταν κηπουρός, διόρθωνε πύραυλα, έκαμνε ανθώνες, πουλούσε λουλούδια...

–Μπήκαν μέσα στα σπίτια τους χωριανοί μας και έκλεψαν...

–Τι να κλέψουσιν, τι να εύρουν, δεν είχαν τίποτε, εμείς είχαμε πλούσια τα ελέη μας, οι Έλληνες...

–Μπήκαν στο τζαμί οι δικοί μας...

–Πήγαν να πιάσουν τα χαλιά και τα πήραν, εγώ εν επερίμενα να μην στραφούν πίσω, εγώ δεν τολμούσα να πάω στα σπίτια τους και να πάρω οτιδήποτε, το μόνο που πήρα, επειδή μου άρεσαν πολύ τα λουλούδια, ήταν ένα βαρέλι από την αυλή της Ναζίφης που είχε μέσα φούλι και το πότιζα... έφτιαξα ωραίο κήπο στο σπίτι μου, αφού τον καιρό που έφυγα τόσο καημό είχα να δω το σπίτι μου... το παλιό ήθελε συνέχεια επιδιορθώσεις.

ΗΜΟΥΝ ΠΡΩΤΟΠΟΡΑ

–Ήσασταν η πρώτη που είχε πλεκτομηχανή και η πρώτη που άνοιξε κατάστημα ηλεκτρικών ειδών. Πού το ανοίξατε;

–Έπιασα μαγαζί στο χωριό. Απέναντί μου ήταν το μαγαζί της Ελλούς του Ευτυχή και δίπλα μου ήταν το σπίτι του δασκάλου του Κολλίτσι, ήταν δικό τους το κατάστημα και το ενοικίασα. Αγόρασα την πλεκτομηχανή, έκαμα μαγαζί με ηλε-

κτρικά είδη, ψυγεία, φούρνους, γκάζια, πλυντήρια, ήταν το μόνο μαγαζί στο χωριό, το έκαμα μαζί με τον σύγαμπρο μου της Λουλούς... κέρδιζα αρκετά λεφτά και τα δυο μου παιδιά τα έστειλα σε ιδιωτικά σχολεία. Αγόρασα και αυτοκίνητο, ο άντρας μου εργαζόταν ως τα μεσάνυχτα για να παραδώσει τις παραγγελίες. Τις παραγγελίες τις έκανε ο σύγαμπρός μου που ήταν ράφτης στα Ηνωμένα Έθνη. Τα παραλάμβανα εγώ, πλυντήρια, ψυγεία, ραδιόφωνα, κουζίνες, και αναλάμβανα να τα πουλήσω. Επίσης έβαλα και μπιμπελό, είδη δώρων, ήταν κατάσταση γενικού εμπορίου. Ήξερα πώς λειτουργούσαν, θυμάμαι χαρακτηριστικά μια χωριανή μας που αγόρασε πλυντήριο και διαμαρτυρήθηκε ότι ήταν χαλασμένο, γιατί δεν λειτουργούσε. Τελικά, δεν άνοιξε τη βρύση του νερού. Επίσης, μια άλλη πελάτισσα διαμαρτυρήθηκε ότι δεν έβγαζε το νερό το πλυντήριο. Πήγα στο σπίτι της και κατάλαβα ότι έκλεισε το φίλτρο από χνούδι, το καθάρισα και επαναλειτούργησε, ήμουν και τεχνικός. Χαλάσαμε το παλιό σπίτι και κτίσαμε καινούργιο σπίτι, διώροφο, και βοηθητικά πίσω, γεμάτα με τα ηλεκτρικά είδη, δυστυχώς μόνο 18 μήνες το χάρηκα... Μόλις εγίναμε πρόσφυγες εργοδοτήθηκαν στη ΣΕΚΑΑ. Μετά το 1976 πήγαμε στην Αμερική οικογενειακώς, όπου μείναμε για τρία χρόνια και γυρίσαμε γιατί ο άντρας μου δεν του άρεσε, έκλαιε, ήθελε να φύγουμε. Δούλευα στο εστιατόριο του αδελφού μου Γιώργου και μετά σε ένα μοτέλ.

–Είχατε και αυτοκίνητο στο χωριό;

–Ναι, το αγорάσαμε άρχισα και εγώ να μαθαίνω να οδηγώ. Ήμουν πρωτοπόρα, νομίζω η μόνη που οδηγούσε ήταν η Ευθυμούλα του Γλπόρη, ίσως και η Αγγελική, η γυναίκα του Καστελλάνου. Ο άντρας μου είχε το αυτοκίνητο της δουλειάς και εγώ πήρα το δικό μου και άρχισα μαθήματα οδήγησης στη Λευκωσία. Το μικρό έμεινε στο χωριό...

–Τι θυμάστε πιο πολύ από το χωριό;

–Ήμασταν καλά, περνούσαμε καλά με τους Τούρκους, ήλθαν και στον γάμο μου, αλλά δεν μπορούσαν να μπουν κουμπάροι, μου έδωσαν «ξημέρωμα». Τη ρόμπα που φόρεσα το πρωί, η Αϊσέ μου την

“

Χαλάσαμε το παλιό σπίτι και κτίσαμε καινούργιο σπίτι, διώροφο, και βοηθητικά πίσω, γεμάτα με τα ηλεκτρικά είδη, δυστυχώς μόνο 18 μήνες το χάρηκα...

“

*Τι έγινε, ρώ-
τησα τον Χρι-
στοφή, επήρε
φωτιά τζιαι
κρούσαν τα
ούδια, μου εί-
πε. Την ημέρα
της εισβολής
εγώ δεν ήμουν
στο χωριό.
Είδα για ιεδευ-
ταία φορά
τους γονείς μου
στις 13 Αυγού-
στου 1974.*

έκανε δώρο. Η Τουρκάλα με έβαψε, μου έφτιαξε τα μαλλιά μου.

–Ο πατέρας σας σε ποιο καφενείο σύχναζε;

–Ο πατέρας μου πήγαινε σε όλα τα καφενεία, πήγαινε και στον τουρκικό καφενέ του Τέβρισιου. Ο πατέρας μου ήταν καλοκάγαθος άνθρωπος, έκανε απ’ όλες τις δουλειές, λακκοτρύπης, κλαδευτής, εργάτης, έπιανε καπάλια θέρος και πήγαινα εγώ 11 χρονών να του δένω τα δεμάτια, ήταν τόσο γρήγορος που δεν τον έφτανες, πήγαινε και ο Κόκος και ο Αντρίκος, και αυτοί έτρεχαν να βρίσκουν τρασιηλούδκια, και ο πατέρας μου τους φώναζε να έλθουν να βοηθήσουν.

«ΚΟΡΗ, ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΓΟΝΙΟΙ ΜΟΥ;»

–Τι συνέβη με τους γονείς σας; Γιατί δεν έφυγαν από το χωριό;

–Οι γονιοί μου δεν έφευγαν. «Αφού εμείς με τους Τούρκους είμαστε σαν τα αδελφια τι θα μας κάμουν» έλεγε ο πατέρας μου. Τζιαι η Αϊσέ είπε μου, μετά που έπεσαν τα οδοφράγματα. «Κόρη, πού είναι οι γονιοί μου, δεν τους είδατε εσείς, ή ο γαμπρός σου που ήταν στρατιώτης...», τη ρώτησα. Λαλεί μου: « Είπε μου ο αρφός μου ότι είδεν τους στο σπίτι τζιαι είπεν του, κύριε Φανή, πκιάς την γεναίκα σου τζιαι φύτετε, γιατί θα έλθει στρατός που πάνω άλλος. «Οί γιε μου έρεξεν ο στρατός, επεράσαν τα τανκς, δεν έχει τίποτε» του είπε ο πατέρας μου. Μας είπαν ότι έξω από το σπίτι τους σε τούρκικο χωράφι, έθαψαν πρόχειρα τον πατέρα μου. Μετά από 35 χρόνια βρέθηκαν τα οστά του. Δυστυχώς η μάνα μου δεν βρέθηκε ακόμη.

–Όταν έγινε το κακό, εσείς πού βρισκόσασταν;

–Εμείς φεύγαμε από το βράδυ, είχα αδελφή στα Λατσιά, και πήγαμε γιατί ο άντρας της αδελφής μου έπαθε δηλητηρίαση στον στρατό, τζιαι έβλεπα τις ανακατωσιές που έκαναν ορισμένοι που ήταν μες στα πράματα, φορτωμένοι, με τα αυτοκίνητά τους γεμάτα, ο άντρας μου να τελειώσει μια δουλειά ενός Κυθρεώτη, να την παραδώσει. Εγώ είπα στον άντρα μου να φύγουμε να πάμε να δούμε και τον άντρα της αδελφής μου, τον Θωμά, και αν μας επιτρέψουν ερχόμαστε πάλι. Βρή-

κα τον πατέρα μου εκεί στον Τσιακλαγιά, και του είπα ότι θα πάμε να δούμε τον Θωμά που ήταν άρρωστος, και τον παρακάλεσα να φροντίσει τις κατσίκες μου και τις όρνιθές μου. Ωστόσο, άλλαξα γνώμη και του είπα να έλθει μαζί μας και να πάσουμε και τη μάνα μου. «Η μάνα σου μέσα στα γεφύρια είναι πιο ασφαλισμένη» μου είπε. Φύγαμε μόνοι μας, στο αυτοκίνητό μας, μάρκας Μόσκοβιτς, station wagon, το φόρτωσα πράματα, τα ρούχα μας, σεντόνια, τα ασημικά μου, έβαλα και την πλεκτομηχανή μου.

–Αυτά στη δεύτερη φάση της εισβολής, στην πρώτη...

–Στην πρώτη έρχονταν στρατιώτες, εκουμίζονταν τα έργα που εκάμαν τζιαι τζείνοι, να μην πω...εσκοτώσαν ποδά ...εσκοτώσαν ποτζει, εκάμαν χάζι...

–Μετά ήλθε η δεύτερη εισβολή, εσείς είχατε σκοπό να πάτε στα Λατσιά και να γυρίσετε...

–Ναι, φύγαμε την παραμονή της δεύτερης εισβολής, είχα προαίσθηση για το κακό, γι’ αυτό φόρτωσα το αυτοκίνητο με πράματα... γιατί είδα κάτι νεκατωμένα πράματα, μερικούς της ΕΟΚΑ, που είχαν το όνομα, τους είδα που μάζευαν τα πράματα, λέω αυτοί κάτι ξέρουν για να μαζεύουν τα πράματά τους. Ο γιος μου παρ’ ολίγο να μείνει, του αγοράσαμε ποδήλατο βγήκε στην ταράτσα του σπιτιού με τον Στέλιο του Παφφουρή και με τον γιο του Σαλλαγκού, δεν έφευγαν. Επέμενα να έλθει μαζί μας, αν δεν επέμενα θα έχανα τον γιο μου. Στο σπίτι της αδελφής μου στα Λατσιά, από την αυγή ακούγαμε τα αεροπλάνα και πυροβολισμούς. Ο άντρας της, ο Θωμάς, ήθελε να επιστρέψει στη μονάδα του, εγώ τον απέτρεψα και του είπα «πού θα πάεις και θα αφήσεις τα μωρά σου, κιάρεις τα μωρά σου»; Με την επιμονή μου φορτώσαμε και το δικό του αυτοκίνητο και μπήγαμε στον Λυθροδόντα. Στον Αναλιόντα ήταν η αδελφή της νύφης μου, του Κόκου η κουνιάδα. Και μείναμε εκεί. Περνούσαν τα αυτοκίνητα φορτωμένα και όλοι ρωτούσαν να μάθουν. Είδατε τον τάδε... Σε μια στιγμή είδα την Μιξού πάνω στο τράκτορ με τον Χριστοφή τον Βακανά. Τι έγινε, ρώτησα τον Χριστοφή, επήρε φωτιά τζιαι κρούσαν

τα ούλλα, μου είπε. Την ημέρα της εισβολής εγώ δεν ήμουν στο χωριό. Είδα για τελευταία φορά τους γονείς μου στις 13 Αυγούστου 1974.

–Πώς βίωσες τον χαμό των γονιών σου;

–Ήθελα να μάθω τι απέγιναν οι γονείς μου, πού τους έθαψαν, επικοινωνούσα τηλεφωνικά με την Αϊσέ, και τη ρωτούσα τι ήξερε. Δυστυχώς καμιά πληροφορία. Μια φορά που συναντηθήκαμε στο «Λήδρα Πάλας» Έλληνες και Τούρκοι, ήμουν και εγώ και ζητούσα πληροφορίες για τους γονείς μου. Μετά που έπεσαν τα οδοφράγματα, με κάλεσε η Αϊσέ και πήγα στο σπίτι της και μας έβγαλε έξω. Δυστυχώς, δεν ήξερε τίποτε για τη μάνα μου. Ο πατέρας μου βρέθηκε. Κάποιοι Τούρκοι είπαν ότι ο πατέρας μου πήρε σιεπέττο να τους παίξει, αλλά εγώ δεν το πιστεύω, αφού ο πατέρας μου δεν είχε όπλο. Κάποιοι που έκαναν εγκλωβισμένοι μας είπαν ότι είδαν μια σορό έξω από τα μνήματα των Τούρκων, σκεπασμένη.

Σκέφτηκα μήπως ήταν η μάνα μου. Μια νύχτα είδα όνειρο ότι την έθαψαν κάτω από μια σικαμιά, πήγε ο αδελφός μου Σωτήρης με υπαλλήλους της ΔΕΑ, έσκαψαν αλλά δεν βρήκαν τίποτε. Η μάνα μου περιποιήθηκε πληγωμένους στρατιώτες που υποχωρούσαν.

–Με την Αϊσέ πότε βρεθήκατε για τελευταία φορά;

–Πριν από ένα μήνα (σ. σσ. τον Απρίλιο) μιλήσαμε στο τηλέφωνο, μιλούμε τακτικά, πάω και στο σπίτι της, ήλθε και αυτή στο σπίτι μου. Η δίδυμη αδελφή της ζει στο εξωτερικό, όταν ήλθε στην Κύπρο ήλθε με την Αϊσέ στο σπίτι μου, ήταν Πάσχα και ήλθαν για να μου ευχηθούν. Τους κέρασα φλαούντα και της άρεσε πολύ και της έδωσα την συνταγή. Αν και έχασα τους γονείς μου δεν μπορώ να πω ότι νιώθω έχθρα.

–Νιώθετε ότι είναι υπεύθυνοι για τον χαμό των γονιών σας;

–Άλλοι τους έβαλαν πάνω, όπως και εμάς άλλοι μας έβαλαν πάνω.

“

Μια νύχτα είδα όνειρο ότι την έθαψαν κάτω από μια σικαμιά, πήγε ο αδελφός μου Σωτήρης με υπαλλήλους της ΔΕΑ, έσκαψαν αλλά δεν βρήκαν τίποτε. Η μάνα μου περιποιήθηκε πληγωμένους στρατιώτες που υποχωρούσαν.

Επίγειος παράδεισος η γη ετούτη

ΤΗΣ ΜΥΡΙΑΣ ΘΡΑΣΟΥ

Οι ιστορίες της γιαγιάς Ελένης ήταν αυτές που έδιναν χρώμα και ζωντάνια στα Σαββατοβραδά μου, παιδί. Τη λάτρευα τη γιαγιά και ανυπομονούσα για εκείνα τα Σάββατα τα καλοκαιρινά, που καθόμασταν στη βεράντα οι δυο μας, κοιτούσαμε τ' αστέρια κι άρχιζε τις ιστορίες της με μάτια πιο λαμπερά κι από τον έναστρο ουρανό μας.

Τα μάτια της γιαγιάς ήταν τα πιο εκφραστικά, τα πιο γλυκά, τα πιο αγαπημένα μάτια! Τη μια στιγμή λαμπύριζαν από χαρά, την άλλη βούρκωναν από λύπη, σπάνια συννέφιαζαν από θυμό, μα λέξη κακή δεν έβγαине ποτέ από το στόμα της. Κάθε της βλέμμα με έγνοια για τους γύρω της. Να φροντίσει, να μαγειρέψει, να συγυρίσει πράγματα, σκέψεις και ζωές. Ήθελε όλοι μας να έχουμε τη βοήθεια και την αγάπη της.

Μα για μένα φύλαγε και τις ιστορίες της. Ίσως γιατί ήξερε πόσο τις απολάμβανα, πόσο λάτρευα την κάθε της λέξη. Οι ιστορίες της ήταν ένα πλέγμα πραγματικών γεγονότων μαζί με μπόλικη γιαγιάδιστικη... φαντασία! Και κάθε ιστορία άρχιζε ακριβώς έτσι: «Πριν πολλά χρόνια στο πιο όμορφο χωριό της Κύπρου μας, στο Νέο Χωριό Κυθρέας»...

«... Ξημέρωνε Κυριακή. Η νύχτα δεν είχε μαζέψει ακόμα τα σκοτάδια της. Τα αστέρια λαμπύριζαν στον ουρανό. Προμήνυμα ότι η μέρα θα ήταν χαρούμενη ηλιόλουστη!

Τα κοκόρια άρχισαν τα λαλήματα χωρίς σταματημό. Η καμπάνα του χωριού άρχισε να χτυπά δυνατά και χαρούμενα. Οι χωριανοί ξύπνησαν και βρέθηκαν μεμιάς στους δρόμους. Γέμισαν οι στρατές και τα στενορόμια του χωριού. Φωνές, καλημερίσματα και χαιρετίσματα, πανζουρλισμός στις γειτονιές. Άνδρες, γυναίκες, παιδιά, σε κάθε σοκάκι του χωριού. Κι όλοι τραβούσαν για τις ελιές.

Ήρθε η εποχή που περίμεναν όλο τον χρόνο. Το μάζεμα των ελιών! Οι ελιές τότε αποτελούσαν βασική τροφή στο τραπέζι της οικογένειας. Κι όταν συνοδεύονταν με κάνα δυο ποτηράκια κρασί γίνονταν ακόμα πιο νόστιμες και κρατούσαν χορτάτες τις κοιλίες σχεδόν όλη τη μέρα!

Η γιαγιά, καθώς ετοιμαζόταν για το μάζεμα των

ελιών, σιγοτραγουδούσε: «Οι ελιές θέλουν κρασί και το καρύδι μέλι. Και το κορίτσι φίλημα και σένα μη σε μέλλει».

Οι χωριανοί άρχιζαν από τους κοντινούς ελαιώνες και σιγά-σιγά έφταναν στους πιο απομακρυσμένους. Οι ελιές μπόλικες, σαν μαύρα πετράδια στα υπέροχα φυλλώματα των δέντρων. Τις μάζευαν σε σεντόνια που άπλωναν κάτω από τις ελιές ή σε ποδιές και σε κοφίνια. Σακιά ολόκληρα και τα φόρτωναν στα γαϊδουράκια ή και στα μουλάρια που ήταν πολύτιμοι βοηθοί σε κάθε χωράφι και σπιτί.

Δύο αγόρια, φίλοι κολλητοί, άργησαν παρ' όλη τη φασαρία να σηκωθούν απ' τα κρεβάτια τους. Προτίμησαν λοιπόν να πάνε στον πιο κοντινό τους ελαιώνα, στο έμπα του χωριού.

Όταν έφτασαν εκεί, δεν υπήρχε πλέον κανείς. Οι ελιές είχαν μαζευτεί και οι χωριανοί είχαν προχωρήσει πιο πέρα. Κάθισαν να ξαποστάσουν στη ρίζα μιας γέρικης ελιάς. Κι όπως ακούμπησαν στην ελιά, είδαν ένα παλιό πουγκίμισοθαμμένο στο χώμα. Κοιτάχτηκαν με απορία. Λες να έπεσε κάποιου χωριανού νωρίτερα, καθώς μάζευε τις ελιές ή να 'ταν χαμένο για χρόνια; Έσκυψαν και το μάζεψαν. Σκισμένο και σκονισμένο το κράτησαν με χέρια τρεμάμενα από τη συγκίνηση λες και ένιωσαν τις αναμνήσεις που φύλαγε τόσα χρόνια. Το άνοιξαν προσεκτικά και ξεδίπλωσαν ένα παλιό σημείωμα που περιέγραφε με τον πιο ωραίο τρόπο το χωριό μας:

“Επίγειος παράδεισος η γη ετούτη, που ηρεμεί την ψυχή των ανθρώπων της. Όλα μοιάζουν στάσιμα κι όλα ρέουν την ίδια στιγμή, αβίαστα κι ασταμάτητα με απλότητα και γαλήνη”.

Στην τελευταία λέξη η γιαγιά κατάπιε ένα λυγμό. Χώθηκα στην αγκαλιά της. Φίλησα τα χέρια της, τούτα τα χέρια των χιλίων δουλειών. Τούτα τα χέρια τα πολύτιμα, που μάζεψαν τόσες ελιές και τόσες αναμνήσεις, που ξεσκόνισαν έπιπλα και ψυχές, που σκούπισαν αυλές, μάτια και στεναχώριες, που έθρεψαν όνειρα, παιδιά κι εγγόνια. Τα φίλησα ξανά. Της στέγνωσα τα μάτια. Την πήρα αγκαλιά...

... Ξημέρωνε Κυριακή. Η νύχτα δεν είχε μαζέψει ακόμα τα σκοτάδια της. Τα αστέρια λαμπύριζαν στον ουρανό. Προμήνυμα ότι η μέρα θα ήταν χαρούμενη και ηλιόλουστη!

Η γιαγιά, καθώς ετοιμαζόταν για το μάζεμα των

Και κάθε ιστορία άρχιζε ακριβώς έτσι: «Πριν ποδά χρόνια στο πιο όμορφο χωριό της Κύπρου μας, στο Νέο Χωριό Κυθρέας»...

Τζι εμείς με μιαν βαλίτσα εφύαμεν...

ΤΗΣ ΡΕΒΕΚΚΑΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ ΠΙΕΡΗ

Εσπερινός του Αγίου Χαραλάμπους, στις 9 Φεβρουαρίου στην εκκλησία μας στην Αγλαντζιά. Με το τέλος του, στην αυλή της εκκλησίας μας, συναντήθηκα με τον κοινοτάρχη μας. «Σκέφτηκες το θέμα για το επόμενο τεύχος;» με ρωτά, «Κάτι έχω υπόψη μου», απαντώ.

Αυτό, όμως που διαβάζετε τώρα, δεν έχει καμία σχέση με αυτό που είχα υπόψη μου. Αυτό προέκυψε, όπως προκύπτουν τα περισσότερα, στις οικογενειακές συναντήσεις. Μικρότερες πια, με περιορισμό ατόμων λόγω της πανδημίας, αλλά κάθε φορά τόσο εποικοδομητικές, με τόσες νέες πληροφορίες.

*Τι να έχει
σι' αλήθεια μέσα
μια μικρή βαλίτσα
με τροχάκια;
Τι να χωράει από
μια ζωή; Πρόσφυγες,
σε μια προσπάθεια
επιβίωσης. Να
 σώσουν τουλάχιστον
τα παιδιά.*

σθήματα. Ένας μακρινός πόλεμος, μια εισβολή στο γειτονικό κράτος και όλα ζωντανεύουν. Παρακολουθούμε τις ειδήσεις. Μάνες με μωρά στην αγκαλιά, με μια μικρή βαλίτσα στο χέρι. Τι να έχει σ' αλήθεια μέσα μια μικρή βαλίτσα με τροχάκια; Τι να χωράει από μια ζωή; Πρόσφυγες, σε μια προσπάθεια επιβίωσης. Να σώσουν τουλάχιστον τα παιδιά. Μόνη παρηγοριά οι προσευχές και μόνη ελπίδα ο Θεός.

Τα βλέπουμε, λοιπόν, και η μνήμη της μάνας γίνεται αφήγηση:

«Μια βαλίτσα μόνο, πιάσαμε τζι εμείς. Έπρεπε να βάλω μέσα λίγα ρούχα δικά σας. Είδα μιαν κοπέλα στις ειδήσεις. Εκρατούσε δύο μωρά, το ένα στο χέρι τζι το άλλο στην αγκαλιά. Έτσι ήμουν τζι 'γω. Μιαν

εκρατούσα σας εγώ, μιαν η γιαγιά σας. Αχ κόρη μου, είπα της, άντεξε...».

Και συμπληρώνει η θεία: «Η μάμα σου έπιασεν τζι μια βαλίτσα. Εγώ που το άγχος μου εν έπιασα τίποτε. Έτσι τζι αλλιώς ενομιζαμεν ότι ως τη νύχταν ήταν να πάμε πίσω. Επήαμε στο Δασάκι της Άχνας. Εβρεθήκαμε με τη θεία σου την Άννα που έφερεν λλια ρούχα τζι επεράσαμεν τες πρώτες μέρες. Ύστερα, ήρτεν μια κυρία που επουλούσεν ρούχα τζι 'γοράσαμεν. Εκαταλάβαμεν ότι το εν να πάμε πίσω ήταν να αρκήσει...».

Ποια δύναμη, αλήθεια, υπάρχει μέσα στον άνθρωπο; Σε μια στιγμή, να χάνεις σπίτι, περιουσία, δουλειά, συγγενείς, γνωστούς. Το κύρος και η αξιοπρέπεια να μπαίνουν στην άκρη. Να υπερνικά το ένστικτο της αυτοσυντήρησης και της προστασίας των δικών σου που σε έχουν ανάγκη.

Σε ένα δάσος, ένα καυτό καλοκαίρι, χιλιάδες κόσμου, κυρίως γυναίκοπαιδα, να ξυπνούν και να κοιμούνται με την αγωνία του άγνωστου, με την ελπίδα της επιστροφής στην κανονικότητα, με την προσευχή για όσους ήταν στο μέτωπο. Τα δέντρα και τα ξερόκλαδα να είναι για άλλους παρηγοριά στον καυτό ήλιο και για άλλους βάσανο. Σε ένα διαφορετικό τοπίο, ακριβώς τα ίδια συναισθήματα, οι ίδιες σκέψεις. Σε θερμοκρασίες μείον και με το χιόνι να καλύπτει τα πάντα γύρω, να προσπαθούν να σωθούν, να επιβιώσουν χωρίς να ξέρουν τι τους ξημερώνει αύριο.

Στο ραδιόφωνο του 1974, στην Κύπρο να αναζητούν τους χαμένους συγγενείς και φίλους. Στις ιστοσελίδες του 2022, στην Ουκρανία να αναρτώνται φωτογραφίες και να αναζητούνται πληροφορίες. Σε αντίσκηνα, σε βαγόνια, με τα πόδια, με μια εικόνα της Παναγίας.

Πόσες φορές να επαναλαμβάνονται οι ίδιες ιστορίες; Τι κι αν είναι στην Ουκρανία, στη Συρία, στην Κύπρο, στη Μικρά Ασία; Τι σημασία έχει ποιος φταίει, τι προηγήθηκε, πώς οδηγήθηκαν τα πράγματα εκεί; Ο απλός κόσμος βιώνει τις συνέπειες. Ο ίδιος πόνος γεμίζει τις ψυχές, η ίδια αδικία βαραίνει το στήθος, η ίδια δύναμη χρειάζεται για να συνεχίσεις.

Σεβασμός σε όσους έχουν περάσει έναν πόλεμο, θαυμασμός για όσους μάζεψαν δυνάμεις και ανασυγκροτήθηκαν στην προσφυγιά, συμπόνια και εκτίμηση για όσους δεν τα κατάφεραν.

Από τον στάβλο του Τσαγκάρη στιους τζιαμπάσηδες της Περιστερωνοπηγής

ΤΟΥ ΛΟΥΚΑ ΤΣΑΓΚΑΡΗ

Ο κόσμος ήταν λιγοστός στον καφενέ του Ππαφουρή εκείνο το απόγευμα του Οκτώβρη του 1952. Ο ξένος έσπρωξε την πόρτα, έβαλε για λίγο το κεφάλι μέσα, έριξε μια ματιά δεξιά-αριστερά και αμέσως μετά προχώρησε στον στενόμακρο διάδρομο με τις καρέκλες αραδιασμένες κατά μήκος των τοίχων. Έφτασε στον χώρο, που ήταν σχεδόν τετράγωνος, με τραπέζια καλυμμένα με μουσαμά όπου έπαιζαν κανένα χαρτάκι οι θαμώνες, αν συμπληρωνόταν η παρέα. Μύριζε ο αέρας καφέ, τριαντάφυλλο και λεμονάδα. Κάθισε μπροστά από ένα τραπέζι. Ο καφετζής πλησίασε και ο ξένος έδωσε την παραγγελία του.

–Ένα μέτριο...

Ο πιο κοντινός του, με κάποιο δισταγμό στη φωνή, του έπιασε κουβέντα.

–Πόθεν είσαι, κουμπάρε;

–Από την Περιστερωνοπηγή! Πρώτη φορά έρχομαι σε τούτο το χωριό. Ήρθα να συγκόψω αν έχει αρκετή δουλειά σε γανώματα για να φέρω και τη φαμίλια μου εδώ. Είμαι μάντης, τούτη εν η δουλειά μου. Εσύ, τι νομίζεις;

–Ε! είναι μεγάλο το χωριό μας, είμαστε πολυφαμελίτες, δουλεύουμε τη γη και έχουμε και κουπάδκια. Θα σου πάρει δυο-τρεις βδομάδες να γανώσεις όλο το χωριό.

Στο μεταξύ ήλθε ο καφές. Δίπλα του ήταν και ένα πιατάκι με λουκούμια λευκαρίτικα. Ο Ππαφουρής εξήγησε: «Τούτα, κουμπάρε, εν κεράσματα που τον κύριο και έδειξε τον κεραστή, και που τον κύριο, και τον κύριο... Έδειξε σχεδόν όλους τους θαμώνες του καφενείου. Έτσι ήταν οι Νιοχωρίτες, φιλόξενοι, και με τα κεράσματα έδειχναν τα φιλόξενα αισθήματά τους.

–Ευχαριστώ σας!, είπε ο ξένος.

Στο μεταξύ οι θαμώνες γρήγορα γί-

νονταν όλο και πιο πολλοί και ο αέρας άρχισε να θαμπώνει από τον καπνό των τσιγάρων. Πήρε να σουρουπώνει και ο μουσαφίρης άρχισε να ψιλοβασανίζεται από κάτι άγνωστο. Ώρα-ώρα έριχνε γρήγορες ματιές τριγύρω και μετά έσκυβε κάτω και ρουφούσε νευρικά το τσιγάρο που άναβε στο χέρι του. Όσο προχωρούσε η νύχτα, η ανησυχία γινόταν όλο και πιο φανερή. Άνοιξε σε κάποια στιγμή το στόμα του και είπε.

–Ε, χωριανοί, έχει κανένας σας μέρος να με φιλοξενήσει για απόψε;

Η ερώτηση έπεσε βαριά, όλοι έριξαν τα βλέμματα στο πάτωμα, ήταν όλοι τους νοικοκυραίοι, με πολλά παιδιά, περίσσια δωμάτια και στρώματα δεν υπήρχαν. Και οι καιροί δύσκολοι... Η ξαγριεμένη σκλάββα, η Κύπρος, αναμετρούσε τις δυνάμεις της και ετοιμαζόταν για ξεσηκωμό.

Μια γωνιά να περάσω τη νύχτα...σιγομουρμούρισε, σαν να μιλούσε στον εαυτό του..

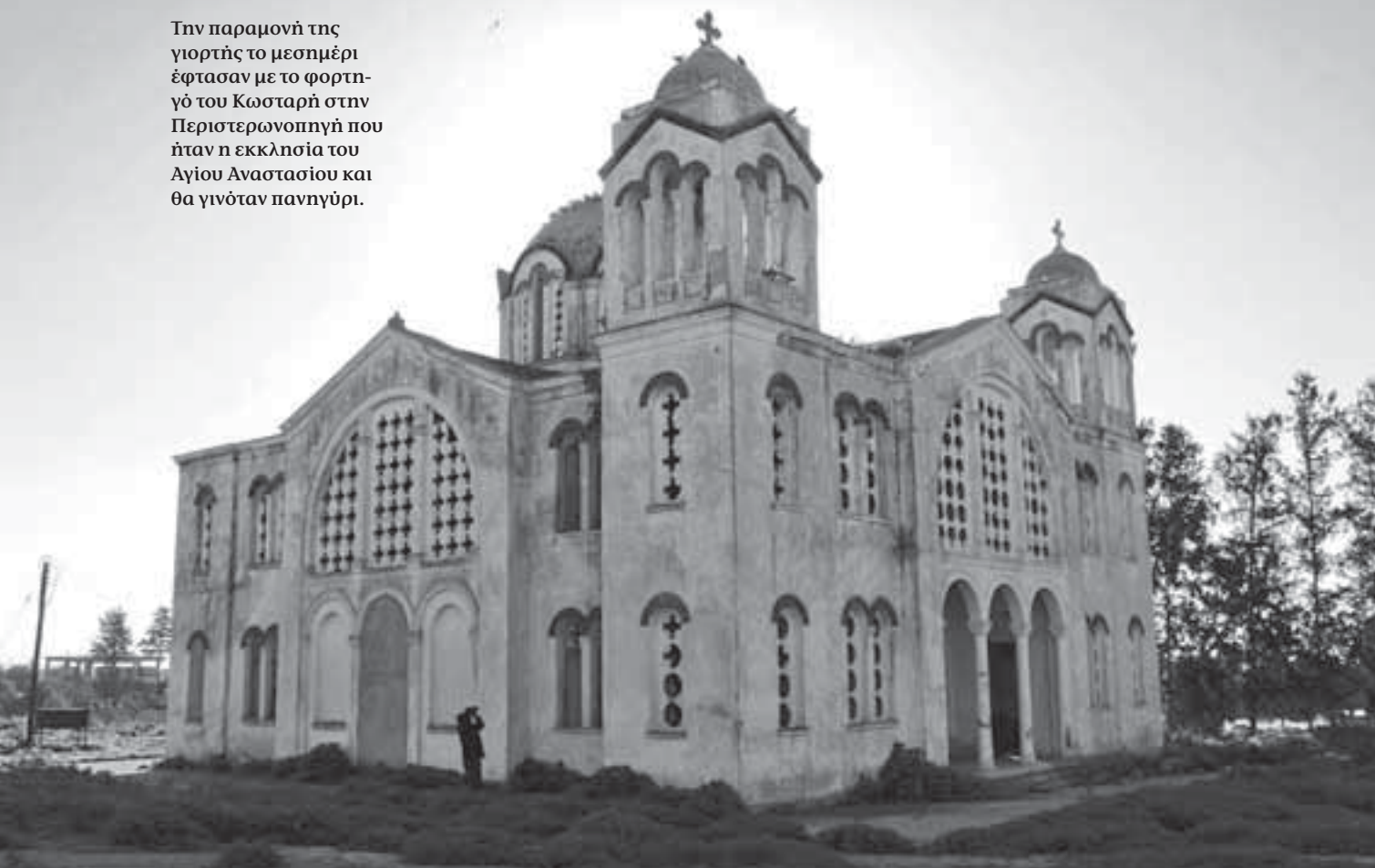
–Έχω εγώ ένα κρεβάτι, όμως... είναι στον στάβλο μου. Το χρησιμοποιώ τις νύχτες, όταν θα γεννήσει κάποια αγελάδα για να είμαι εκεί κοντά, είπε ο Χαμπής ο Τσαγκάρης, αν δεν σε πειράζει...

–Να 'σαι καλά που τον Θεό, κουμπάρε.

Περίμεναν να τελειώσουν οι ειδήσεις από το τεράστιο ραδιόφωνο του Ππαφουρή και κίνησαν για το σπίτι του Χαμπή. Άναψε ο Χαμπής το φανάρι του πετρελαίου που πάντοτε ήταν κρεμασμένο στην είσοδο του στάβλου. Πιο πέρα στο σκοτάδι οι αγελάδες αναμασούσαν το φαΐ τους και ώρες-ώρες ξεφυσούσαν. Στο φως του φαναριού αχνοφαινόταν το κρεβάτι και η πόρτα του στάβλου. Ηλεκτρικό ρεύμα δεν υπήρχε τότε στο χωριό.

–Πάω να φέρω σεντόνια, μαξιλαρόντυμα και φαΐ... και γύρισε κατά το μέρος του σπιτιού. Μπήκε μέσα, πνυχία,

Την παραμονή της γιορτής το μεσημέρι έφτασαν με το φορτηγό του Κωσταρή στην Περιστερώνοπηγή που ήταν η εκκλησία του Αγίου Αναστασίου και θα γινόταν πανηγύρι.

τα παιδιά του είχαν κιόλας κοιμηθεί, αποκαμωμένα από το ολόημερο παιχνίδι. Η Αντρονίκη, η γυναίκα του, ετοιμαζόταν να ξαπλώσει. Της είπε για τον ξένο και την παρακάλεσε να ετοιμάσει κάτι εύκολο και γρήγορο για τον ξένο. Σε λίγο ένα πιάτο με δύο αβγά τηγανητά, καλλούμι και πατάτες και δύο φέτες ψωμί, που το ζύμωσε και το φούρνισε προχθές η ίδια, ήταν έτοιμο. Ο Χαμπής άφησε το πιάτο με το φαγητό και τα σεντόνια και τον άφησε να κοιμηθεί.

ΟΙ ΚΕΦΤΕΔΕΣ ΣΤΗΝ ΑΛΟΙΦΤΗ ΚΟΥΠΑ

Εν τω μεταξύ η Αντρονίκη από νωρίς το απόγευμα της ίδιας μέρας είχε κάνει τις ετοιμασίες της για την επόμενη μέρα. Ζύμωσε κεφτέδες, όταν ο ήλιος πήρε να γέρνει κατά τη δύση και όταν άρχισε το σούρουπο φώναξε τα παιδάκια

της –πέντε είχε εκείνες τις μέρες, τέσσερα αγόρια και κι ένα μικρό κοριτσάκι 4 χρονών– και τα έβαλε να καθίσουν έξω από τη μικρή κουζίνα, τρεις στη μεγάλη πέτρα δίπλα από τον φούρνο, ένα στην καρέκλα και η μικρή κορούλα στην καρεκλίτσα. Άναψε στα γρήγορα την μηχανή του πετρελαίου, έριξε στη σάτζη ελιόλαδον –λάδι του τόπου– και το έβαλε στη φωτιά να ζεματίσει. Σε λίγο το γνωστό τσίρισμα του τηγανίσματος ακουγόταν στη μικρή κουζίνα και στη γύρω αυλή κι η μυρωδιά των κεφτέδων με φρέσκο δυόσμο –έτσι τους έκανε– έσπαγε μύτες. Όταν ψήθηκε η πρώτη τηγανιά τους έβγαλε στην αλοιφτή κούπα, βγήκε έξω στα παιδιά της και άρχισε να διαμοιράζει έναν-έναν τους κεφτέδες μέχρι που τέλειωσαν.

–Προσέχετε, ρε μωρά, να μην καείτε!

Το ζεύγος Χαράλαμπου και Αντρονίκης Τσαγκάρη με τα παιδιά τους, από αριστερά: Κυριάκος, Πέτρος, Σάββας. Φωτογραφία 1946.

Ξαναμπήκε μέσα και γύρισε τους μισοψημένους κεφτέδες, επαναλαμβάνοντας τη διαδικασία μέχρι που τα παιδιά χόρτασαν. Έψησε και τους υπόλοιπους κεφτέδες και γέμισε την αλοιφτή κούπα. Είχε έτσι αρκετούς κεφτέδες για να φάει η ίδια και ο άντρας της και για να μεσημεριάσουν τα παιδιά της την επόμενη μέρα, όταν θα σχολνούσαν από το σχολείο. Ξαν καλή νοικοκυρά που ήταν, κανόνισε τις δουλειές έτσι που την επόμενη μέρα θα την περνούσε με τις τέσσερις γυναίκες που θα έρχονταν να τη βοηθήσουν για το λιομάζεμα.

ΟΙ ΚΕΦΤΕΔΕΣ ΣΤΟΝ ΜΠΟΧΤΣΑ

Την άλλη μέρα ο μουσαφίρης ξύπνησε νωρίς-νωρίς, έφτιαξε το κρεβάτι του και άναψε τσιγάρο. Δεν πέρασε και πολλή ώρα και φάνηκε ο Χαμπής. Τον ρώτησε τι θέλει για πρόγευμα και σε λίγο ένα μεγάλο πιάτο με καπύρες, χαλλούμι, και ελιές ήταν μπροστά του.

–Ο Θεός να σου τα πέψει εκατονταπλάσια! Είπε ο ξένος.

–Τι σκέφτεσαι να κάνεις σήμερα;

–Εν να πάω στο Τραχώνι, αν τα καταφέρω, θα πάρω το τραίνο για το χωριό μου. Αν δεν τα καταφέρω, θα πάω περπατητός.

–Περπατητός; Μα αυτό πάει να πει ότι

αργά απόψε θα φτάσεις στο σπίτι σου.

Χωρίς καλά-καλά να το σκεφτεί βάλθηκε να ετοιμάζει κάτι για τον δρόμο του ξένου. Πήρε ένα ψωμί και το έδεσε σταυρωτά στην πετσέτα, απ' αυτές που ύφαινε η θεία η Αγγελού στη βούφα. Τώρα ήρθαν τα δύσκολα... Σκέφτηκε ότι οι κεφτέδες που μαγειρεύει χθες βράδυ η γυναίκα του για τα παιδιά και τον ίδιο θα ήταν πολύ καλή προσθήκη στον μποχτσά του ξένου.

–Αντρονίκη, ο άνθρωπος αργά απόψε θα φτάσει στο σπίτι του. Του έβαλα ένα ψωμί και... σκέφτηκα τους κεφτέδες.

Η πάντα ήρεμη γυναίκα του σήκωσε φωνή.

–Τους κεφτέδες τους έψησα χθες βράδυ για να φαν τα μωρά το μεσημέρι που θα σχολάσουν κι εσύ. Το ξέρεις ότι σήμερα έχουμε γυναίκες να μας βοηθήσουν για το μάζεμα των ελιών. Θα λείπω όλη μέρα. Τι θα φάνε τα μωρά, όταν θα σχολάσουν το μεσημέρι;

–Πες της μάνας σου, Αντρονίκη, να τους τηγανίσει κανένα αβγό να περάσουν, είπε παρακλητικά ο Χαμπής. Εν κρίμα το πλάσμα! Τελικά μπήκαν και οι κεφτέδες στον μικρό μποχτσά.

–Ευχαριστώ σε πολλά, κουμπάρε, ο Θεός να σου τα πέψει διπλά και τρίδιπλα. Εν θα ξεχάσω το καλό που μου έκαμες, είπε ο ξένος, καθώς δρασκέλιζε την εξώπορτα του Χαμπή.

Πέρασε ο καιρός και πολλά και σημαντικά γεγονότα σφράγισαν εκείνη την ταραγμένη εποχή. Άρχισε ο αγώνας της ΕΟΚΑ και το «πικρό τρικύμισμα της ξαγριεμένης σκλάβας το ζούσε κανείς κάθε μέρα, με τις ολοένα και πιο συχνές επισκέψεις Εγγλέζων στρατιωτών στο χωριό σε τυχαία χρονικά διαστήματα. Μας έγινε οικείος ο βόμβος των αγγλικών μηχανών των στρατιωτικών οχημάτων, καθώς προσέγγιζαν το χωριό. Ξέραμε ότι σε λίγα λεπτά θα έκαναν την εμφάνισή τους. Μετά ήταν οι διαδηλώσεις, οι πρώτοι νεκροί του αγώνα, το κλείσιμο του σχολείου από τους Εγγλέζους. Δύσκολες εποχές, αξέχαστες, όπου το ψυχοπλάκωμα και η οργή ακονιζόταν στη μνήμη του τι είμαστε, ποιοι είμαστε, από ποιους προερχόμαστε και ότι μας αξίζει η ελευθερία.

Ο Χαμπής ήθελε ένα τράκτορ για τη δουλειά του. Βρήκε και δύο φίλους και συγγενείς, τον Νίκο και τον Νικολή, και αποφάσισαν να πάρουν το τράκτορ συνεταιρικό. Με αυτό θα όργωναν και θα θέριζαν τα δικά τους χωράφια, αλλά θα έπαιρναν με μισθό και ξένες δουλειές. Ο κάμπος του Νιοχώρκου ήταν μεγάλος και υπήρχε σίγουρη δουλειά. Την ίδια στιγμή τα λεφτά για την αγορά του τράκτορ ήταν πολλά. Δύσκολοι οι καιροί και το χρήμα λίγο. Σκέφτηκε να πουλήσει τα τρία βόδια του που τα χρησιμοποιούσε για το όργωμα και για να σέρνουν την καρρέττα, και το καμάρι του, τον ταύρο του που έβγαλε φήμη στην περιοχή και του έφερναν από τα γύρω χωριά αγελάδες να τις βατέψει. Ήταν ένα όμορφο και δυνατό ζώο, πραγματικό παλικάρι.

ΠΑΝΑΨΡΚΩΤΕΣ ΚΑΙ ΤΖΙΑΜΠΑΖΗΔΕΣ

Πλησίαζε το πανηγύρι του Αγίου Αναστασίου και ο Χαμπής κανόνισε με τον Κωσταρή να έρτει με το φορτηγό του να φορτώσουν τα ζώα για να τα πάει στο πανηγύρι για να πουληθούν. Δεν ήταν εύκολο να πουλήσεις τα ζώα που σε βοηθούσαν μια ζωή στη δουλειά σου. Και αυτά μόχθησαν μαζί σου, δίπλα σου, τα αγαπούσες και σε αγαπούσαν. Την Αντρονίκη, όταν πήγαινε να τα ταΐσει, την έπαιρνε το κλάμα. Όμως, έπρεπε να κάνει κουμάντο η λογική για ένα καλύτερο αύριο.

Την παραμονή της γιορτής το μεσημέρι έφτασαν με το φορτηγό του Κωσταρή στην Περιστερωνοπηγή που ήταν η εκκλησία του Αγίου Αναστασίου και θα γινόταν πανηγύρι. Βρήκαν το κατάλληλο μέρος για να ξεφορτώσουν τα ζώα με ασφάλεια από το φορτηγό. Τα κατέβασαν και ο Χαμπής βρήκε ένα μέρος, όχι μακριά από τον ναό, και τα έδεσε σε κάτι δέντρα.

Χτύπησε η καμπάνα για τον εσπερινό και άρχισε να μαζεύεται κόσμος. Ήταν για να διερωτάται κανείς πού ήταν αυτό το ασυνταίριαστο ανθρωπομάνι τόση ώρα. Πλημμύρισε από κόσμο και από παιδιά κυρίως, οι χώροι γύρω από τους παναυρκώτες που διαφήμιζαν ασταμάτητα τηνπραμάτεια τους.

Αργοπορημένοι φτάσανε και οι τζι-

αμπάζηδες (ζωέμποροι). Με τις καφέ δερμάτινες μπότες τους και τα στρατιωτικά μάλλινα παντελόνια τους. Έριξαν ένα βαριεστημένο βλέμμα τριγύρω και πήραν να επισκέπτονται τα ζώα που ήταν δεμένα και περίμεναν τα νέα τους αφεντικά. Φτάσανε και κοντά στον Χαμπή. Φέρανε αδιάφορα δήθεν βόλτα ένα-ένα τα ζώα και στο τέλος ο γεροντότερος από αυτούς ρώτησε βαριεστημένα.

–Πόσα θέλεις, μάστρε, για τούντες κατσέλλες;

–Πενήντα λίρες.

–Και για τον μέλισσο; εννοώντας τον ταύρο.

–Ογδόντα!

–Πόσα; Κι έκαμε μια γκριμάτσα.

Δεν μπορούσε παρά να θαυμάσει τον θεατρινισμό τους. Όλα οργανωμένα, όλα φτιαχτά, όλα προμελετημένα για να δημιουργήσουν στον ιδιοκτήτη αρνητικές σκέψεις για τα ζώα του. Χωρίς σκέψη κίνησαν για παρακάτω. Παντού το ίδιο θέατρο, το ίδιο αδιάφορο και σχεδόν βαριεστημένο ύφος. Έλα όμως που ξανάρθανε μόλις χτύπησε η καμπάνα για το τέλος του εσπερινού.

–Πόσα θέλεις για τις τρεις κατσέλλες;

–Ε, είπαμε πενήντα λίρες η μία, όλες 150 λίρες.

–Ε, μάστρε, ξικάμνεις τζιαι τις τρεις διαμιές, ίντα σκόντο κάμνεις;

–Πες μου, εσύ τι πληρώνεις, κάνε μου προσφορά.

–Εκατον τριάντα εν καλά σου.

–Όχι, κάμε τα 145!

–Εκατό σαράντα, ούτε λίρα παραπάνω.

–Πάρ' τες δικές σου, χαϊρλίτικες.

Έβγαλε τελετουργικά τη μάτσα με τις λίρες, με ύφος θεατρίνου, μέτρησε 140 λίρες.

Ευχαριστήθηκε ο Χαμπής που πούλησε τις τρεις κατσέλλες του διαμιές, τον δάγκωνε όμως μια ανησυχία για τον ταύρο. Γιατί ο τζιαμπάζης έκανε εκείνη την γκριμάτσα. Τι ήθελε να πει. Μήπως ζητούσε πολλά;

Καθώς έπεφτε η νύχτα πήγε για φαΐ στο διπλανό σουβλιτζίδικο και έπιασε κουβέντα με άλλους παναυρκώτες. Μίλησαν για διάφορα θέματα, ενδιαφέ-

● ● ●

*Εν θα ξεχάσω
το καλό που
μου έκαμες,
είπε ο ξένος,
καθώς δρα-
σκεδάηξε την
εξώπορτα του
Χαμπή.*

Αργοπορημένοι φτιάσανε και οι τζιαμπάζηδες (ζωέμποροι). Με τις καφέ δερμάτινες μπόιες τους και τα στρατιωτικά μιάδδινα πατιεδόνια τους.

ροντα και μη, και κουρασμένος καθώς ήταν αποσύρθηκε στο δέντρο του, το δέντρο που ήταν δεμένος ο ταύρος. Έβαλε στον ώμο την κουβέρτα που είχε φέρει μαζί του για το βράδυ, ακούμπησε το κεφάλι στον κορμό του δέντρου και τον πήρε ο ύπνος.

Ξύπνησε πολύ νωρίς το επόμενο πρωί, νίφτηκε και ετοιμάστηκε. Ευτυχώς ξυρίστηκε στο γειτονικό κουρείο χθες μετά τον εσπερινό. Η ανησυχία για τον ταύρο τον βασάνιζε όλο το βράδυ. Μπήκε στην εκκλησία και προσκύνησε, μια γλυκιά ζεστασιά σκέπασε την ψυχή του, όταν προσκύνησε την Παναγία. Βγήκε από την εκκλησία, ήρεμος, ένιωθε πιο δυνατός.

Άρχισε να χτυπά η καμπάνα και σε λίγο άρχισε η θεία λειτουργία του Αγίου Αναστασίου. Ελάχιστοι μείνανε στην εκκλησία. Ανάμεσά τους και ένας εξηντάρης βρακοφόρος που περιφερόταν ανάμεσα στα ζώα που πουλιούνταν, ίσως από απλή περιέργεια, ίσως γιατί ήθελε να αγοράσει, αν η τιμή ήταν καλή.

–Πόσα το ταυρίν, κουμπάρε; Πλησίασε τον Χαμπή. Ο Χαμπής δεν απάντησε αμέσως. Τον άφησε να πάρει το ζώο μια-δυο βόλτες, να το δει καλά. Ξαναρώτησε.

–Πόσα;

–Ογδόντα λίρες.

–Μπορεί να τις αξίζει, είναι δυνατό ζώο. Του έδωσε ένα γύρο και έφυγε.

Κόντευε να τελειώσει η θεία λειτουργία και ο κόσμος σιγά-σιγά έβγαине από την εκκλησία. Στα εκθέματα κατά μήκος του υπερυψωμένου τσιμεντένιου διαδρόμου προς την εκκλησία γινόταν ήδη το αδιαχώρητο. Ο κόσμος περιεργαζόταν, φλυαρώντας μεγαλόφωνα τα εκθέματα που τον ενδιέφεραν και άρχισαν και οι πρώτες πωλήσεις.

Πλησίασαν και δύο ζωέμποροι τον Χαμπή, είδαν τον ταύρο, του χάιδεψαν την πλάτη και ρώτησαν τιμή. Ο ένας όταν άκουσε την τιμή είπε: «Αγοράζω τον τώρα για 65 λίρες, αν θέλεις. Αρνήθηκε ο Χαμπής την προσφορά των 65 λιρών. Ύστερα ήρθαν άλλοι τρεις, ρώτησαν τιμή και έκαναν αντιπρόταση για 65 λίρες.

Στο μεταξύ άρχισε να αραιώνει ο κό-

σμος. Ο Χαμπής ήταν τώρα μέσα στην αγωνία. Δεν μπορούσε να φύγει χωρίς να πουλήσει τον ταύρο. Πετάχτηκε πάνω και φώναξε δυνατά: «65 λίρες ο ταύρος». Την ίδια στιγμή κάποιιοι κινήθηκαν μέσα στο παράταιρο πλήθος με κατεύθυνση τον ταύρο. Σαν τους καρχαρίες που μυρίστηκαν κρέας στη θάλασσα πλησίασαν τον ταύρο. Πρώτος και καλύτερος ο χθεσινοβραδινός τζιαμπάζης.

–Εν σπκώννει 60 λίρες;

–Όχι, μάστρε, 65 λίρες εν πολλά καλή τιμή.

–Ας είναι, και έβγαλε τελετουργικά από τη δεξιά του τσέπη ένα μάτσο λίρες. Άρχισε με επίσημο ύφος να μετρά. Μία, δύο, τρεις... Εκείνη τη στιγμή ένα χέρι λιοκαμένο, ατσάλινο ξεπρόβαλε από τον δεξιό ώμο του Χαμπή, άρπαξε το σχοινί του ζώου και είπε αποφασιστικά: «Φερ' το δα το ταυρίν και εν 85 λίρες που πάει!». Ο τζιαμπάζης ενοχλημένος φώναξε: «Τι πράματα εν τούτα, αφού εσυμφωνήσαμε».

–Ηύρες τον άνθρωπο που δεν ξέρει και θα του φάεις το ζώο του μούχτι; Εν 85 λίρες η τιμή του και το ξέρεις. Αλλά εσύ ειδικά θα πληρώσεις 80 λίρες. Το θέλεις, ναι ή όχι»;

–Νέισα (ας είναι), 80 λίρες είπε ο επίδοξος αγοραστής. Άρχισε πάλι να μετρά ο τζιαμπάζης μέχρι που ακούμπησε 80 λίρες στοργγυλές.

Ο Χαμπής τα είχε όλως διόλου χαμένα. Όταν τελείωσε η μέτρα γύρισε προς τα δεξιά να δει ποιος ήταν αυτός ο απροσδόκητος σωτήρας. Τον είδε, ήταν λιοκαμένος, γερό σκαρί, με βλέμμα ξύπνιο. Δεν του θύμιζε τίποτε και κανένα.

–Μα ποιος είσαι, ρε κουμπάρε;

–Δεν με κατάλαβες; Είμαι αυτός που κοιμήσεσ έξω από τον στάβλο σου, με τάσιες και μου έδωσες και φαΐ και για τον δρόμο.

Ο Χαμπής έβγαλε από τη μάτσα πέντε λίρες να του δώσει.

–Όχι, ήρθαμεν ίσια-ίσια, εφάνηκες στη δυσκολία μου, τώρα ξοφλώ.

Πήγε πιο πέρα ο Χαμπής, αγόρασε ρόδια, και σουσιούκκο για το σπίτι και πήρε τον δρόμο της επιστροφής. Την επόμενη μέρα θα πήγαινε να δώσει τη δόση για το τράκτορ...

ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΔΙΑ ΤΖΙΑΜΠΟΥ

Οι παραντζιελλίες

Που ννα ξυπνήσεις το πρωί
να βάλλεις το σταυρό σου
τζιαι που τα βάθη της καρκιάς
δόξασε το Θεό σου.

Που σου εκάρισε το φως
τζιαι σιαίρεσαι την φύση
τζιαι έξερε πως μόνο σου
ποττέ εν θα σ' αφήσει.

Να'σαι σεμνός τζιαι ταπεινός
χωρίς υπεροψία
να εκτιμάς τα πράματα
που 'χουν μικρή αξία.

Εις τα παιδικιά σου διδάξε
να 'ναι καλοσυνάτα
τζιαι πάντα να πορεύκονται
εις του Θεού την στράτα.

Να ελεάς απλόσσιερα
τους γύρω σου αγάπα
τζιαι άμαν διάς τα σσιέρκα σου
πάντα ενναν γεμάτα.

Κύπρος

Κύπρος πολλοί κατακτητές
ήρταν τζιαι σε σκλαβώσαν
τζιαι το κακό σου εθέλασιν
όμως δεν εξορτώσαν.
Όσο τζι' αν επασκίσασιν
Σσιπλιάδες χρόνια τόσα
την γλώσσαν την παράδοση
εν σου την αλλοιώσαν

Πέρκι ο αφέντης ο Θεός
ούλλους να μας φωτίσει
μια συμφωνία να γινεί
τζιαι να βρεθεί μια λύση
τζιαι η σημαία μας ξανά
στα κατεχόμενα χωρκά
ψηλά να κυματίσει.

Γεύσεις του Νιοχώρακου

ΤΗΣ ΜΑΡΙΑΣ ΤΣΑΓΓΑΡΗ

Η ημέρα ξεκινούσε στο Νέο Χωριό πολύ νωρίς, στις πέντε το πρωί, για τους εργάτες και για τους βοσκούς ακόμα νωρίτερα. Όμως, οι περισσότεροι περνούσαν από τον καφενέ, τον αγαπημένο του ο καθένας, για να απολαύσουν ένα ζεστό τσάι ή τον καφέ του, όπως εμείς σήμερα περνούμε από τις διάφορες καφετέριες και φούρνους στον δρόμο μας για τη δουλειά. Δεν μπορεί κανείς να αμφισβητήσει ότι η μυρωδιά του πρωινού ξυπνήματος στο Νέο Χωριό ήταν αυτή της κανέλας και του γαρύφαλλου στο μυρωδάτο μαύρο τσάι που σέρβιραν τα καφενεία.

Οι γεωργοί, τις ημέρες που θα πήγαιναν στο παζάρι, ξεκινούσαν ακόμη πιο νωρίς στις τέσσερις. Ηπραμάτεια τους ανάλογη της εποχής, κουνουπίδια, κρμπιά, κουκιά, ελιές. Επαληθεύοντας το ρητό «άνταν γιωρκήσει η Μεσαρκά τρώσι μανάδες τζιαι παιθκιά», το χωριό μας ήταν ευλογημένος τόπος, χάρη στην εύφορη κοιλάδα της Μεσαορίας και τον Κεφαλόβρυσο. Το φαγητό ήταν πολύ σημαντικό στην καθημερινότητα όλων και καταλαμβάνει δεσποζούσα θέση σε όλες τις συζητήσεις και αναμνήσεις από το κατεχόμενο χωριό μας. Και αυτό το γεγονός δεν είναι καθόλου παράδοξο. Το φαγητό και η ανάμνηση, μαζί με τα συναισθήματα που μπορεί να κρύβει κάποιος στην ψυχή του, πάντοτε ήταν αλληλένδετα στη λογοτεχνία. Από το έναυσμα για το *Αναζητώντας τον χαμένο χρόνο* του Μαρσέλ Προυστ που το έδωσε ένα φαινομενικά αθώο γλυκό μαντλέν, μέχρι τις «καυκαρούδες» που έχασε η ηρωίδα της Κωνσταντίας Σωτηρίου στη νουβέλα της Φωνές από Χώμα (εκδ. Πατάκης), οι συγγραφείς δίνουν σημασία σε όμορφες λεπτομέρειες, που μπορεί να μας φαίνονται ασήμαντες, όταν είναι δεδομένες, αλλά τελικά αποκαλύπτουν πολλά περισσότερα για εμάς και το ποιοι είμαστε.

Ας μείνουμε όμως λίγο στις «καυκαρούδες» ή «αρκοτζινάρες» της Σωτηρίου. Η νουβέλα Φωνές από Χώμα παρουσιάζει την ιστορία της Τουρκοκύπριας Τζεμαλιγιέ και τις φασαρίες του '63. Στην αφήγηση της Τζεμαλιγιέ παρεμβάλλονται σε διάλεκτο οι ιστορίες και άλλων γυναικών. Περιγράφουν γλαφυρά, με ένα ρέοντα προφορικό λόγο πώς βίωσαν αυτή την ταραχώδη περίοδο της κυπριακής ιστορίας. Η Αθηνούλα, στο όγδοο κεφάλαιο, ξεκινά αναπολώντας: «Εμένα του άντρα μου αρέσκαν του πολλά οι καυκαρούδες, οι αρκοτζινάρες. Εν δύσκολο το μαείρεμαν τους πολλά, όμως άμαν εβρίσκαμεν εκάθουμουν τζιαι έκαμνα τες». Μετά το '63 όμως δεν μπορούσαν να πηγαίνουν στην Άσσια να τες μαζεύουν και τους έφερνε κρυφά ο συνάδελφος του άντρα της Αθηνούλας, ο Χασάνης. Τις έκρυβε και τις περνούσε για να τις δώσει στον συνάδελφό του και η Αθηνούλα τις μαγειρεύε και του έδινε κι εκείνου να φάει. Οι καυκαρούδες γίνονται σύμβολο συμφιλίωσης και σύνδεσης ενός με τον τόπο του.

Μια λέξη με τόσο βάρος «καυκαρούδα» για μένα τουλάχιστον ήταν άγνωστη. Το ίδιο και η γεύση, που συνδέει αυτούς τους ανθρώπους με τον τόπο τους. Όμως, όπως με πληροφόρησε η γιαγιά μου, Μαρία Τσαγγάρη, και στο χωριό μας μπορούσες να βρεις καυκαρούδες και συγκεκριμένα στην περιοχή κοντά στο παρεκκλήσι του Αγίου Θεόδωρου, στον κάμπο που βρίσκεται περί τα τέσσερα χιλιόμετρα έξω από το χωριό. Η γιαγιά μου θυμάται ότι από τους χωριανούς, ο Καραγιάννης μάζευε αγριοαγκινάρες και τις πωλούσε. Ένα πιάτο αρκετά αγαπητό στους χωριανούς ήταν οι καυκαρούδες τηγανιτές με τα αβγά, γίνονταν πολύ γλυκές... «μέλι».

ΠΟΥΡΓΟΥΡΙ ΚΑΙ ΛΑΧΑΝΟΥΘΚΙΑ

Εκτός από τις καυκαρούδες, οι αγροί έδιναν στους Νιοχωρίτες σκουράθες, το

•••

*Ειτιάτοι, αγρι-
οπάδαθοι,
σκουράθες,
καυκαρούδες,
τα διαμάνια
της νιοχωριτί-
κης γης. Ένα
πιάτο αρκετά
αγαπητό στους
χωριανούς
ήταν οι καυκα-
ρούδες τηγανι-
τές με τα αβγά,
γίνονταν ποδύ
γλυκές... «μέλι».*

πράσο στην κοινή νεοελληνική. Το μάζεuan από τα χωράφια τον χειμώνα, με προσεκτικό τρόπο ώστε να ξαναφυτρώσουν και εμπλουτίζουν το φαγητό τους με λαχανικά. Τις πρόσθεταν στα λουβιά, μαζί με άγρια λαχανούθκια, αν ήταν η εποχή τους.

Την άνοιξη εκτός από άγρια λαχανούθκια μάζευαν και ξινιάτους, αγριοπάλαθους. Προτιμούσαν τους ξινιάτους με μεγάλα φύλλα, διότι τους χρησιμοποιούσαν για να κάνουν κουπέπια, όσοι χωριανοί δεν είχαν αμπέλι για να μαζέψουν κληματόφυλλα. Ονομάζονται «ξινιάτοι» λόγω της γλυκόξινης γεύσης τους. Ξινιάτους θυμάται η γιαγιά μου ότι εύρισκαν στα αυλάκια. Η ίδια πήγαινε συνήθως στην περιοχή όπου ήταν οι βάτοι του Λοΐζου. Κι επί τη ευκαιρία, δοκίμαζε και κόκκινους βάτους.

Με τα άγρια λαχανούθκια, εκτός από λουβιά, έφτιαχναν και λαχανοπούρεκκα. Ένα φαγητό που θυμούνται ο παππούς μου, Σάββας Τσαγγάρης, και τα αδέρφια του με αγάπη, διότι το ετοίμαζε η γιαγιά τους η Παπαλουκού. Επέλεξαν τα πιο αδρά άγρια λαχανούθκια και τα γέμιζαν με πουργούρι, κρεμμύδι και πιπέρι και τα έψηναν στη σάτζη χωρίς λάδι.

Το πουργούρι πάλι, όπως και ο τραχανάς, ο φιδές, τα ζυμαρικά και τα όσπρια ήταν η βάση του φαγητού τον χειμώνα. Όμως, έπρεπε να γίνει μεγάλη προετοιμασία. Το καλοκαίρι ανέμιζαν το κονάρι για να γίνει ο τραχανάς και το πουργούρι. Και παρακαλούσαν τον προφήτη Ηλία για να σηκώσει αέρα να τελειώσουν τις δουλειές τους. Επίσης, το καλοκαίρι κάθονταν όλοι στις πόρτες τους και έκοβαν φιδέ με τα χέρια. Τον ζύμωναν, τον έκοβαν και στη συνέχεια τον έβαζαν στον φούρνο να κοκκινίσει, αφού τέλειωναν τα ψωμιά.

Η γιαγιά μου θυμάται ότι στο σπίτι της προγιαγιάς μου της Δεσποινούς πήγαιναν η Πυρκωτού και η Μαρίτσα, σημειώνοντας χαρακτηριστικά ότι η Πυρκωτού έκοβε πολύ ωραία τον φιδέ. Γέμιζαν ένα υφασμάτινο σακούλι, στο μέγεθος μιας μαξιλαροθήκης, για τον χειμώνα για την καθεμία. Αυτά τα σακούλια τα κρέμαγαν ψηλά στα κελάρια τους, για να αντέξουν όλο τον χειμώνα.

Επίσης, στα κελάρια τους αποξηραίναν μπάμιες. Η γιαγιά μου θυμάται ότι η προγιαγιά μου η Δεσποινού περνούσε τις μπάμιες σειρά με το βελόνι και τις κρέμαγε στο κελάρι για να στεγνώσουν. Τις μαγείρευε και τον χειμώνα με κοτόπουλο.

Οι γυναίκες όλες μαζί υποστήριζαν η μία την άλλη στη δύσκολη προετοιμασία για τον χειμώνα. Οι αφηγήσεις αυτές μου αφήνουν την εντύπωση μιας όμορφης κοινότητας γεμάτης αλληλεγγύη, παρά τις δυσκολίες. Κάτι που παρατηρούμε ότι λείπει σε μεγάλο βαθμό στον σύγχρονο τρόπο ζωής μας. Οι δουλειές μας μπορεί να μειώθηκαν σημαντικά, χάρη στην τεχνολογία, αλλά δεν έχουμε την υποστήριξη των γειτόνων μας, ούτε μοιραζόμαστε τον κόπο, τις δυσκολίες αλλά και τα ωραία μαζί τους, γύρω από τη νιστιά, την εστία του σπιτιού, τον πυρήνα του νοικοκυριού όπου γίνονταν όλες οι δουλειές, από το μαγείρεμα μέχρι και το πλύμμα με τον σταχτό.

Στο χωριό μας μπορούσες να βρεις καυκαρούδες και συγκεκριμένα στην περιοχή κοντά στο παρεκκλήσι του Αγίου Θεόδωρου, στον κάμπο που βρίσκεται περί τα τέσσερα χιλιόμετρα έξω από το χωριό.

ΙΣΤΟΡΙΑ

Το ζήτημα των μερρών του Νιοχώρακου

*Ξερίψιμα δεινδρυνδών, μόνιμα
δάκκων και προσφυγή κατά
της κυβέρνησης.*

Η εγγραφή των μερράων (η λέξη μερράς είναι τουρκική και σημαίνει βοσκότοπο) ως γη που ανήκει αποκλειστικά στο Νέο Χωριό, έτσι ώστε οι Νιοχωρίτες βοσκοί να μπορούν να βοσκήσουν τα κοπάδια τους, αλλά και οι άλλοι κάτοικοι να μπορούν να εφοδιάζονται με καύσιμη ύλη για το άναμμα των φούρνων τους, έχει τη δική της πλούσια ιστορία. Οι παλαιότεροι Νιοχωρίτες θυμούνται ότι στα ανατολικά του χωριού μας, προς τη Μια Μηνιά βρισκόντουσαν οι μερράες του Νέου Χωριού. Από τη μελέτη των σχετικών φακέλων του Κρατικού Αρχείου προκύπτει ότι οι Νιοχωρίτες πρόγονοί μας ήταν πολύ αποφασιστικοί και διεκδικούσαν δυναμικά τα δικαιώματά τους φτάνοντας μέχρι το σημείο να εγείρουν αγωγή κατά της κυβέρνησης.

Πιο συγκεκριμένα, το 1929 η κοινοτική αρχή, με επικεφαλής τον μουχτάρη Τζωρτζή Τζωρτζή, 94 Νιοχωρίτες, με ταξυ των οποίων και 13 Τουρκοκύπριοι

συγχωριανοί μας, υπογράφουν αγωγή, που ασκήθηκε κατά της κυβέρνησης. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι όταν η αποικιακή κυβέρνηση αποπειράθηκε δύο φορές να ανοίξει λάκκους για φύτεμα δενδρυλλίων, οι κάτοικοι του Νέου Χωριού αντέδρασαν δυναμικά «μολώνοντας» τους λάκκους. Την τρίτη φορά που φυτεύτηκαν δενδρύλλια τα ξεριζώσαν. Αρκετοί από αυτούς διώχθηκαν για την ενέργειά τους αυτή και μη έχοντας άλλη διέξοδο κινήθηκαν νομικά κατά της κυβέρνησης.

Η υπόθεση με τους μερράες του Νέου Χωριού ξεκίνησε το 1924 και συγκεκριμένα, ο διευθυντής του Τμήματος Κτηματολογίου και Χωρομετρίας απέστειλε επιστολή¹ προς τον πρώτο δασικό λειτουργό, με την οποία τον πληροφορεί ότι, μετά από επιτόπια έρευνα, τα τεμάχια 177 και 179, αρ. σχεδίου 22/9, διαπιστώθηκε ότι είναι εγγεγραμμένα ως Μερράες του Νέου Χωριού και εισηγείται την έκδοση νέων κοτσιανιών για τον σκοπό αυτό. Τα άλλα τεμάχια εντός της περιοχής, όπως γράφει ο διευθυντής, εισηγείται να ενοι-

●●●

Οι χωρικοί δίνουν ποδύ δίγη σημασία στα οροθέσια με αποιέδσεμα το γειονικό δάσος να καιακδύζεται από τα ζύα που φεύγουν από τα βοσκοιόπια.

Το 1929 η κοινοτική αρχή, με επικεφαλής τον μουχιάρη Τζωριζή Τζωριζή, 94 Νιοχωριές, μεταξὺ των οποίων και 13 Τουρκοκύπριοι συγχωριανοί μας, υπογράφουν αγωγή, που ασκήθηκε κατά της κυβέρνησης.

κίαστούν ως τόπος βόσκησης και εξασφάλισης καυσίμων για το άναμμα των φούρνων και ζητεί από τον λειτουργό την άποψή του σχετικά, δεδομένου ότι κάποιες εκτάσεις γης γειτνιάζουν με το παρακείμενο δάσος.²

ΤΟ ΤΜΗΜΑ ΔΑΣΩΝ ΑΝΤΙΤΙΘΕΤΑΙ

Ο πρώτος δασικός λειτουργός, απαντώντας στην πιο πάνω επιστολή του διευθυντή του Κτηματολογίου, αναφέρει, μεταξύ άλλων, ότι αντιτίθεται στην παραχώρηση των πιο πάνω εκτάσεων ως τόπο βόσκησης και εξασφάλισης καυσίμων, εκτός κι αν περιφραχθούν.³ Υποστηρίζει δε ότι οι χωρικοί δίνουν πολύ λίγη σημασία στα οροθέσια με αποτέλεσμα το γειτονικό δάσος να κατακλύζεται από τα ζώα που φεύγουν από τα βοσκοτόπια.

Ο πρώτος δασικός λειτουργός χρησιμοποιεί αυστηρή γλώσσα για τους βοσκούς, υποστηρίζοντας ότι αφήνουν τα κοπάδια τους ανεξέλεγκτα να περιπλανώνται και οι ίδιοι κάθονται αδρανείς στα καφενεία και διερωτάται: «Τι θα εμποδίσει τα ζώα να μπουν στο παρακείμενο δάσος;». Στη συνέχεια εκφράζει την αντίθεσή του για την εφαρμογή του σχεδίου αυτού, υποστηρίζοντας ότι η ανταλλαγή της γης (δηλαδή να δοθούν τα χαλίτικα για βοσκοτόπια) θα καταστρέψει τα υφιστάμενα σύνορα του δάσους. Άλλωστε, σημειώνει, δεν είναι σίγουρο ότι οι χωρικοί θα συμφωνήσουν με την ανταλλαγή αυτή.⁴

ΟΔΗΓΙΕΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΡΧΙΓΡΑΜΜΑΤΕΑ

Ο διευθυντής του Τμήματος Κτηματολογίου και Χωρομετρίας, με επιστολή του προς τον αρχιγραμματέα⁵ ζητάει οδηγίες σχετικά με αίτημα που λήφθηκε από τους βοσκούς του Νέου Χωρίου για επιτόπια εξέταση στον Μερρά τους, τον οποίο σφετερίζονται γεωργοί.

Οι παλιές εγγραφές, σημειώνει, δείχνουν ότι το χωριό αυτό έχει έναν Μερρά, ο οποίος έχει δοθεί στο χωριό, και καθορίζεται από τα τεμάχια 177 και 179 και θα εγγραφεί στο όνομα του χωριού. Η διευθέτηση αυτή δεν είναι ικανοποιητική για τις ανάγκες του χωριού και εισηγείται να προσφερθούν οι γαίες που φαίνονται

με κόκκινο χρώμα ως τόπος βόσκησης και εξασφάλισης καυσίμων. Ταυτόχρονα, του κοινοποιεί και τις απόψεις του πρώτου δασικού λειτουργού.⁶

ΤΑΥΤΟΠΟΙΗΣΗ ΜΕΡΡΑΩΝ

Ο διευθυντής του Κτηματολογίου, σε επιστολή του προς την Κοινοτική Αρχή του Νέου Χωρίου Κυθρέας, αναφορικά με τη χαλίτικη γη στις τοποθεσίες «Παλιόμαντρα», «Χωράφια του Κονόμου», «Καρά Τεππέ» και «Κουρού Κιού», την πληροφορεί, μετά από προσεκτική έρευνα, τα πιο κάτω:

Τα τεμάχια 177 και 179 σχέδιο 22/9 έχουν ταυτοποιηθεί ότι ανήκουν στο Νέο Χωριό Κυθρέας και ότι τα τεμάχια 182, 183, 163,1 65 σχέδιο 22/17 έχουν καταχωρηθεί ως Μερράες του Νέου Χωρίου Κυθρέας. Επίσης, αναφέρεται ότι δεν υπάρχει άλλη καταχώρηση για ύπαρξη άλλου Μερρά.

Υπό τις περιστάσεις οι περιοχές αυτές έχουν εγγραφεί ως οι Μερράες του Νέου Χωρίου Κυθρέας με αριθμούς εγγραφής 5257-5261 και τοπογραφικό σχέδιο καθώς και κοτσιάνια σας αποστέλλονται, προστίθεται στην επιστολή.⁷

Τα εναπομείναντα χαλίτικα τεμάχια: Τεμάχιο 67 σχέδιο 22/9, Τεμάχια 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, σχέδιο 22/2, Τεμάχιο 1 και 29 σχέδιο 22/10, έχουν εγγραφεί στο όνομα της κυβέρνησης, αλλά η κυβέρνηση είναι έτοιμη να εξετάσει αίτηση για να εκμισθώσει έναντι συμβολικού ενοικίου όλα ή μέρος των πιο πάνω χαλίτικων ως τόπο για βόσκηση και τροφοδοσία του χωριού, καταλήγει η επιστολή.⁸

ΚΛΗΤΗΡΙΟ ΕΝΤΑΛΜΑ

ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ

Στις 23 Σεπτεμβρίου 1929 οι δικηγόροι Πασχάλης και Κληρίδης απέστειλαν επιστολή στον αρχιγραμματέα, στην οποία επισύναπταν κλητήριο ένταλμα κατά της κυβέρνησης. Με την επιστολή τον πληροφορούσαν ότι οι πελάτες τους, κάτοικοι του Νέου Χωρίου Κυθρέας, προετίθεντο να ασκήσουν αγωγή εναντίον της κυβέρνησης αναφορικά με τους Μερράες του χωριού τους και ζητούσαν την έγγραφη συγκατάθεση της Αυτού Εξοχότη-

τας, του κυβερνήτη, με την οποία θα τους επέτρεπε να εναγάγουν την κυβέρνηση. Στη συνέχεια παρατίθεται το αντικείμενο της προσφυγής.

Συγκεκριμένα αναφέρεται πως το Τμήμα Δασών άρχισε την δενδροφύτευση σε γη που περιγράφεται στο κλητήριο ένταλμα και πως μερικοί από τους ενάγοντες παρενέβησαν στις εργασίες του Τμήματος Δασών και διώχθηκαν. Η υπεράσπισή τους ήταν ότι η γη, στην οποία άρχισε δενδροφύτευση το Τμήμα Δασών, είναι Μερράς του χωριού τους.

Στο κλητήριο ένταλμα που καταχώρησαν οι δικηγόροι Πασχάλης και Κληρίδης στο Πρωτοκολλητήριο του Επαρχιακού Δικαστηρίου Λευκωσίας, ενάγοντες είναι ο κοινοτάρχης Νέου Χωριού Κυθρέας Ντορζής Ντορζή, οι αζάδες Χριστοφής Χατζηνικόλας και Μιχαήλ Σ. Μαρμαρίδης (πιθανόν Μαϊμαρίδης) καθώς και 90 Νιοχωρίτες –καταγράφονται τα ονόματά τους– μεταξύ των οποίων και 14 Τουρκοκύπριοι, όλοι κτηνοτρόφοι και

εναγόμενος ο γενικός εισαγγελέας.

Στο κλητήριο ένταλμα, μεταξύ άλλων, αναφέρεται ότι οι ενάγοντες ισχυρίζονται ότι:

- Το έδαφος, που βρίσκεται στο Νέο χωριό Κυθρέας και οριοθετείται από τον δρόμο του βουνού και του ποταμού Τεγκέλη, την οριοθετική γραμμή του δάσους των Λακκοβούναρων, τον Αλμυροπόταμο και εδάφη του Νέου Χωριού, να κηρυχθεί ότι είναι Μερράς της κοινότητας Νέου Χωριού, γιατί το πιο πάνω έδαφος έχει εκχωρηθεί από παλιά (ab antiquo) στους κατοίκους του Νέου Χωριού και χρησιμοποιείται από τους εν λόγω κατοίκους από παλιά (ab antiquo) ως Μερράς.

- Απαιτούν όπως οποιαδήποτε εγγραφή για την πιο πάνω γη ή μέρος της από τούδε και στο εξής στο όνομα της κυβέρνησης ακυρωθεί και η εγγραφή για την πιο πάνω γη να γίνει ως Μερράς του Νέου Χωριού.

- Απαιτούν τα έξοδα της αγωγής.⁹

● ● ●

Η χαδίτικη γη στις τοποθεσίες «Παχιάμα-νιρα», «Χωράφια του Κονόμου», «Καρά Τιεππέ» και «Κουρού Κιού», έχουν καταχωρηθεί ως Μερράες του Νέου Χωριού Κυθρέας.

ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ ΤΟΥ ΚΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

Ο διευθυντής του Κτηματολογίου σε έκθεσή του¹⁰ προς τον αρχιγραμματέα αναφορικά με τους Μερράες του Νέου Χωρίου Κυθρέας, μεταξύ άλλων, αναφέρει: ότι στα παλιά βιβλία Essas Books υπάρχουν καταχωρημένοι τρεις Μερράες που παραχωρήθηκαν στην κοινότητα του Νέου Χωρίου.

Στη συνέχεια παρατίθεται ο πιο κάτω πίνακας με τους τρεις Μερράες:

ΥΜΥΜ	ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ	ΕΙΔΟΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ	ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ
3174	Dagh Yolou	Μερράς	Κάτοικοι του χωριού
3222	Yeni Sheher Yolou Ortasi	Μερράς, 20 σκάλες	Κάτοικοι του χωριού
3580	Yapan Alti	Μερράς, 100 σκάλες	Κάτοικοι του χωριού

Οι περιγραφές είναι ασαφείς και οι περιοχές είναι δύσκολο να προσδιορισθούν μιας και δεν δίνονται σύνορα. Έγινε μια προσεκτική διερεύνηση, σύμφωνα με την οποία μπορούν να προσδιορισθούν κατά προσέγγιση οι υπ' αριθ. 2 και 3 Μερράες. Ο υπ' αριθ. 2 Μερράς δεν εμπίπτει στην αμφισβητούμενη περιοχή και έχει καταχωρηθεί στο όνομα του χωριού. Ο υπ' αριθ. 3 Μερράς έχει προσδιορισθεί τοπικώς στην περιοχή που είναι χρωματισμένη με μπλε στο συνημμένο τοπογραφικό σχέδιο και έχει εγγραφεί ως Μερράς του χωριού.

Ο τοπικός προσδιορισμός του Μερρά, με αρ. 1, δεν μπορεί να γίνει επακριβώς μιας και η τοποθεσία «δρόμος προς τα βουνά» μπορεί να είναι οπουδήποτε. Σε πολλές περιπτώσεις έχει διαπιστωθεί ότι Μερράες έχουν εξαφανισθεί με την καλλιέργεια και δεδομένου ότι δεν μπορεί να αποδειχθεί σε αυτήν την περίπτωση, η περιοχή που φαίνεται με κόκκινο παραχωρήθηκε και καταχωρήθηκε ως Μερράς του χωριού, αφού και οι μυχτάρηνδες επιβεβαιώνουν ότι ήταν στην περιοχή αυτή.

Στη συνέχεια ο διευθυντής κάνει αναφορά στην επιστολή του με της 23ης Ιουνίου 1926, με την οποία εισηγγέτο την

εκμίσθωση των περιοχών που ήταν με κίτρινο χρώμα ως χαλίτικα στους κατοίκους του Νέου Χωρίου, πρόταση η οποία απορρίφθηκε.

Τέλος, ο διευθυντής αναφέρει ότι και οι κάτοικοι της Κυθρέας και του Τραχωνιού διεκδικούν επίσης δικαιώματα βόσκησης στην περιοχή αυτή. Δεν υπάρχουν προσδιορισμένοι Μερράες για τα χωριά αυτά και δεδομένου ότι η περιοχή εμπίπτει στα εδάφη του Νέου Χωρίου, η περιοχή με κίτρινο χρώμα δόθηκε μόνο σε αυτούς, υπογραμμίζει καταλήγοντας στην επιστολή του ο διευθυντής του Κτηματολογίου.

ΤΟ ΤΜΗΜΑ ΔΑΣΩΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΕΙ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΕΡΡΑΕΣ

Ο αρχιγραμματέας παρέπεμψε την έκθεση αυτή στο Τμήμα Δασών για τις δικές του απόψεις. Ο πρώτος δασικός λειτουργός υπέβαλε στις 19 Μαρτίου 1930 έκθεση στην οποία γίνεται ιστορική αναδρομή της όλης υπόθεσης. Στην έκθεση αυτή, μεταξύ άλλων, αναφέρεται πως το ζήτημα ξεκίνησε το 1924 όταν ο διευθυντής του Κτηματολογίου εισηγγήθηκε όπως η χαλίτικη γη, που εφάπτεται του δασυλλίου των Λακκοβούναρων, ενοικιασθεί έναντι συμβολικού ενοικίου στους κατοίκους του Νέου Χωρίου ως τόπος βοσκής και εξασφάλισης υλικών για άναμμα των φούρνων. Ο λειτουργός αναφέρει στην επιστολή του ότι αντιτάχθηκε γιατί μιας και η περιοχή ήταν παρακείμενη του δασυλλίου των Λακκοβούναρων θα προκαλείτο μεγάλη ζημιά σε αυτό, εκτός κι αν ανεγείρετο φράκτης που θα παρεμπόδιζε τη διακίνηση βοοειδών. Η εκμίσθωση της γης, εκτός από γεωργικούς σκοπούς, θα δημιουργούσε κακό προηγούμενο και θα αποτελούσε ένα οπισθοδρομικό βήμα στο ζήτημα των βοσκότοπων. Ωστόσο, προσθέτει οι ενστάσεις του απορρίφθηκαν και δόθηκαν οδηγίες στον διευθυντή του Κτηματολογίου στις 4 Νοεμβρίου 1924 ότι η εκμίσθωση έπρεπε να εξετασθεί.

Ο λειτουργός σημειώνει επίσης πως στις 5 Ιουνίου 1926 ο διευθυντής του Κτηματολογίου τον πληροφόρησε ότι οι περιοχές έχουν εγγραφεί στο όνομα της κυβέρνησης και ότι ήταν έτοιμη να

τις εκμισθώσει στο Νέο Χωρίο. Ωστόσο, συνεχίζει στην έκθεσή του, οι κάτοικοι του χωριού αρνήθηκαν με απόλυτο τρόπο να αναγνωρίσουν ότι οι περιοχές αυτές ήταν χαλίτικα, αλλά τις διεκδικούσαν ως Μερράες. Εφόσον αυτή ήταν η στάση τους, δεν επρόκειτο να δεχθούν να ενοικιάσουν τις περιοχές αυτές ως βοσκότοπους.

Στις 7 Μαΐου 1927 ο διευθυντής του Κτηματολογίου ζήτησε όπως αναβληθούν οι εργασίες για αναδάσωση της περιοχής, γιατί πίστευε ότι οι κάτοικοι του χωριού θα συγκατανεύονταν να ενοικιάσουν τις περιοχές. Ο πρώτος δασικός λειτουργός ζήτησε στις 14 Σεπτεμβρίου 1927 οριστική πληροφόρηση για το όλο ζήτημα εντούτοις δεν πήρε τελική απάντηση.

ΟΙ ΝΙΟΧΩΡΙΤΕΣ ΞΕΡΙΖΩΝΟΥΝ ΤΑ ΔΕΝΔΡΥΛΛΙΑ

Στο μεταξύ, ενεργώντας στη βάση του ότι οι διαπραγματεύσεις με τους κατοίκους του χωριού κατέρρευσαν, μετά την παρέλευση ενός χρόνου, δόθηκαν προφορικές οδηγίες για δενδροφύτευση των περιοχών. Ως εκ τούτου, το φθινόπωρο του 1928 ανοίχθηκαν λάκκοι για δενδροφύτευση. «Αν γνώριζα πώς είχε η όλη υπόθεση δεν θα έδινα οδηγίες για δενδροφύτευση της περιοχής το 1928» σημειώνει ο πρώτος δασικός λειτουργός. Οι κάτοικοι, με την έναρξη των εργασιών, διαμαρτυρήθηκαν και στις 27 Οκτωβρίου 1928 καταστράφηκαν 320 λάκκοι, καθώς και 475 την 1η Νοεμβρίου 1928. Οι λάκκοι ξαναοίχθηκαν και φυτεύτηκαν δενδρύλλια, αλλά στις 6 Δεκεμβρίου 1928, 684 δενδρύλλια που μόλις φυτεύτηκαν καταστράφηκαν. Για τις υποθέσεις αυτές ουδέποτε υπήρξε απόφαση δικαστηρίου, αφού αρχικά διακόπηκαν και τελικά οι δικηγόροι των εναγομένων (δηλαδή των Νιοχωριτών) αποφάσισαν να αιτηθούν για άσκηση πολιτικής αγωγής εναντίον της κυβέρνησης.

Ο λειτουργός σημειώνει στην έκθεσή του ότι οι κάτοικοι του χωριού εξακολουθούν να είναι σταθεροί στη θέση τους ότι οι περιοχές είναι Μερράες παρά την αντίθετη γνώμη του Κτηματολογίου και λέει ότι οι βοσκοί θα καταστρέψουν

οποιοσδήποτε μελλοντικές εργασίες για να διατηρήσουν τις περιοχές αυτές ως βοσκοτόπια τους και συνεχίζει αναφέροντας πως δεν προτείνει οποιαδήποτε προσπάθεια για διενέργεια περαιτέρω εργασιών στις περιοχές αυτές προς το παρόν, αλλά να μείνουν οι περιοχές αυτές ως ουδέτερη ζώνη μεταξύ του δασυλλίου και του βοσκότοπου.¹¹

ΔΥΟ ΣΕΛΙΝΙΑ ΤΟΝ ΧΡΟΝΟ

Στη διαφορά που δημιουργήθηκε ανάμεσα στους Νιοχωριτες και την κυβέρνηση δόθηκε λύση με απόφαση του Επαρχιακού Δικαστηρίου Λευκωσίας-Κερύνειας στις 2 Ιουνίου 1932, η οποία, ουσιαστικά, ήταν προϊόν συμβιβασμού μεταξύ των διαδίκων. Στην απόφαση αναφέρεται, μεταξύ άλλων, ότι συγκεκριμένο χαλίτικο τεμάχιο (με αρ. εγγραφής 5262, Neochorio sheet plan 22/9, plot 67) θα ενοικιαστεί για 33 χρόνια και μετά κάθε χρόνο, έναντι δύο σελινιών ετησίως, για αποκλειστική χρήση από τους κατοίκους του Νέου Χωριού ως τόπος βόσκησης και προμήθειας καύσιμου υλικού για το άναμμα των φούρνων.

Άλλα χαλίτικα στα όρια της Κυθρέας και συγκεκριμένα της ενορίας Αγίας Μαρίας θα ενοικιαστούν από κοινού στους κατοίκους της Κυθρέας και του Νέου Χωριού με τους ίδιους όρους όπως και στο πιο πάνω τεμάχιο, έναντι τεσσάρων σελινιών τον χρόνο.¹²

- 1 Κρατικό Αρχείο: Αρ. φακ. 211/24, ημερ. 15/9/1924.
- 2 Κρατικό Αρχείο: SA1/1040/1924, red 2.
- 3 Κρατικό Αρχείο: Αρ. φακ. 100/24, ημερ. 13/10/1924.
- 4 Κρατικό Αρχείο: SA1/1040/1924, red 1.
- 5 Κρατικό Αρχείο: Αρ. φακ. 211/24, ημερ. 30/10/1924.
- 6 Κρατικό Αρχείο: SA1/1040/1924, red 3.
- 7 Κρατικό Αρχείο: Αρ. φακ. 211/24, ημερ. 23 Ιουνίου 1926.
- 8 Κρατικό Αρχείο: ΤΔ1/125, blue 8.
- 9 Κρατικό Αρχείο: ΤΔ1/125, blue 1-4.
- 10 Κρατικό Αρχείο: Αρ. φακ. 1250/29, ημερ. 28/10/1929.
- 11 Κρατικό Αρχείο: ΤΔ1/125, blue 9-12.
- 12 Κρατικό Αρχείο: SA1/1250/1929, red 9-10.

*Στο κλητήριο
ένιασμα που
καταχώρησαν
οι δικηγόροι
Πασχάδης
και Κηφρίδης
στο Πρωτο-
κοδωνείο του
Επαρχιακού
Δικαστηρίου
Λευκωσίας,
ενάγοντες είναι
ο κοινοτάρχης
Νέου Χωριού
Κυθρέας
Ντορζής Ντορ-
ζή, οι αξιάδες
Χριστοφής
Χαιτηνικόδας
και Μιχαήλ
Σ. Μαρμαρί-
δης (πιθανόν
Μαϊμαρίδης)
καθώς και 90
Νιοχωριτες.*

ΣΩΤΟΣ ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΚΑΒΑΛΙΕΡΟΣ

Η Μαρουλλού

Την Μαρουλλού του Κωνσταντά
της πόλης το καμάρι
δκυο φίλοι αγαπήσασιν
τζιαι ποιος εν να την πάρει.

Άσπρη, σιονάτη τζιαι ξανθή
με γαλανά τα μάδκια
οι νιοι για την αγάπην της
ετάσσαν της παλάδκια.

Νεράιδα παραμυθιού
μεταξωτά ζωσμένη
ψηλόλιγνη, αρχόντισσα
μες στα γρουσά λουσμένη.

Μα τι τζι αν ήτουν όμορφη
τα κάλλη της περίσσια;
Νουν εν είσιεν εις την τζιεφαλήν
εν έπαιζε στα ίσια.

Καμωματού σα τζιαι λουσοú
με πονηρκάν τζιαι νάζιν
περίπαιζεν τους τζιαι τους δκυο
τζι ούλλον να κάμνει χάζι.

Τζιαι ο έρωτας επολλύνισκεν
έτρωεν τα σωθικά τους
τζιαι οι πονηρκές της Μαρουλλούς
επήραν τα μυαλά τους.

Τζιαι πάσιν μια Κυριακήν
για να λουτουρκηθούσιν
τζιαι ήτουν της μοίρας τους γραφτόν
οι τρεις τους να βρεθούσιν
εις την αυλήν της εκκλησιάς
να καρτζιπλατιστούσιν.

Τζιαι άμα την είδαν άψασιν
περίτου τα λαμπρά τους
τα γιαίματα στην τζιεφαλήν
εκρούσαν τα μυαλά τους.

Τζι ήταν τζι οι δκυο λεβεντιοι
απού γενιάν τζιαι σόιν
μα ο έρωτας της Μαρουλλούς
τα σωθικά τους τρώει.

Τζι ήτουν τζι οι δκυο μοναχογιοί
απού γεννιάν τζιαι ράτσαν
μα ετάραξεν τους το μυαλό
η Μαρουλού η καπάτσα.

Τζιαι πολοάται ο πιο μιτσής
στον μιάλον τζιαι λαλεί του:
είσαι ρε μάγκας τζιαι νταής
'ξά κάμνεις τον, θαρκούμαι;
Αν έσιεις κότσια φίλε μου
έλα να μετρηθούμε.

Ἐβκαλε το μασιαῖριν σου
κόντεψε να τα πούμε
τα δυνατά σου βάλε τα
στα σιέρκα να πκιαστούμε.

Τζιαι πολοάται τζιαι λαλει
ο μιάλος εις τον άλλον:
πολλά επολλολόησες
τζι εν σε αντέχω άλλον
τράβηξε το μασιαῖριν σου
που μέσα στο θηκάρι
τζι έλα τζιαι στάθου δίπλα μου
αν είσαι παλικάρι.

Τζιαι όπκοιον η τύχη θέλει τον
τζιαι πρέπει του να ζήσει
την Μαρουλλούν του Κωνσταντά
να πάει να ζητήσει.

Τζιαι πάλαι εις την εκκλησιάν
εν να ξαναβρεθούμεν
ο ένας με την Μαρουλλού
να στέκεται αντάμα
τζι ο άλλος μες στο φέρετρο
να λούζονται στο κλάμα.

Τες ππάλες ετραβήσασιν
που μέσα στα θηκάρκα
θερκά 'γίναν ανήμερα
ορμούν σαν τα λιοντάρκα.

Στα σιέρκα επιαστήκασιν
χαμαί ετζυλίστηκαν
στα γιαίματα ελουστήκασιν
εν ξανασηκωστήκαν.

Ἦτουν γραφτόν της μοίρας τους
τζι οι δκυο να σκοτωθούσιν
την Μαρουλλού του Κωσταντά
να μεν ιξαναδούσιν.

Τζιαι η Μαρουλλού ετάραξε
τζι έπκιασε τα όρη
εμιάλυνε, ασιήμειψε
η όμορφη η κόρη.

Κανένας εν τη ήθελεν πκιον
να την ιζητήσει
οι αγάπες της εσβήσασιν
τούτη γιατί να ζήσει;

Αναμαλιάρα μάγισσα
τα βήματα της σέρνει
στα μνήματα των κοπελιών
το μυαλό της δέρνει.

Το Νέο Χωρίο Κυθρέας στον Τύπο

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:
ΧΡΙΣΤΟΣ ΛΑΜΠΡΙΑΣ

ΦΟΝΟΣ ΔΓ' 60 ΠΑΡΑΔΕΣ

Ο εισπράκτωρ του διαμερίσματος Μόρφου Χ' Κωστής Κυριακίδης μεταβās τη παρελθούση Κυριακή εις Νέον Χωρίον χάριν ιδιωτικής εργασίας, ετραυματίσθη υπό τινός διά μαχαίρας. Ο τραυματισθείς ήχθη τη επιούση εις το ενταύθα νοσοκομείον, ένθα και απεβίωσεν. Ολίγον προ του θανάτου του, ο Χ' Κωστής κατέθηκεν ενώπιον των δικαστών, οίτινες μετέβησαν επί τω σκοπώ τούτω εις το νοσοκομείον, ότι ο μαχαιρώσας αυτόν καλείται Αντώνιος Χ' Γιώργη και ότι προέβη εις το κακούργημα τούτο συνεπεία προηγούμενης φιλονικίας περί 60 παράδων! Ο δράστης δεν συνελήφθη.

Σημ.: Ο Χ' Κωστής Κυριακίδης ήταν σύζυγος της Ειρήνης Χατζηθανάση, επονομαζόμενης Χατζούας. Το ζεύγος απέκτησε δύο γιους: τον Κυριάκο Λαμπρία, μετέπειτα εισαγγελέα εφετών στην Αθήνα και τον Κωστή Χατζηκωστή Λαμπρία, σύζυγος της Ελενίτσας Λαμπρία. Όταν έγινε ο φόνος η Χατζούα κυοφορούσε τον Κωστή, εξ ου και πήρε το όνομα του δολοφονηθέντος πατέρα του.

Φωνή της Κύπρου, 9 Νοεμβρίου 1892, σελ. 2

ΦΟΝΟΣ ΕΙΣ ΠΑΛΑΙΚΥΘΡΟΝ

Τη π. Δευτέρα διεπράχθη εν τη περιφέρεια του χωρίου Παλαικυτόρου παρά την Κυθρέαν αγριος φόνος υπό βοσκού αλή Αχμέτη, κατά χριστιανού τοιούτου Μιχ. Κυριάκου Κατσούρη. Η νεκροψία εβεβαίωσεν εννέα όλα διά μαχαιρας βαθέα τραύματα, ών το θανατηφόρον διήκε δι' όλου του δεξιού πνεύμονος, ον απέκοψεν εις δύο τεμάχια, εκ των ιχνών δε φαίνεται ότι είχε συναφθεί σφοδρά και άπελπις πάλη του θύματος προς τους φονείς του, διότι καθ' ά λέγεται τρεις ήσαν οι επιτεθέντες κατά του ευσώμου και ρωμαλέου βοσκού, ον ήτο αδύνατον να καταβάλη εις μόνος και ούτος μικρόσωμος και αδύνατος. Εναπόκειται εις την αστυνομίαν να ανακαλύψη άπαντας τους ενόχους. Η αιτία του εγκλήματος αποδοτέα κατά την κρατούσαν γνώμην εις την περιφέρειαν εκείνην, αι ενοχλήσεις του φονευθέντος, όστις και ζημίας επροξένει εις κτήματα και αντεκδικήσεις οσάκις κατηγογγέλλετο, εσχάτως δε φαίνεται και κατεκρήμνισε το ποτιστικόν φρέαρ του φονέως, διότι δεν τω επέτρεψεν ούτος να ποτίση εξ αυτού το ποίμνιόν του. Ο φονεύς παρεδόθη εις την αστυνομίαν.

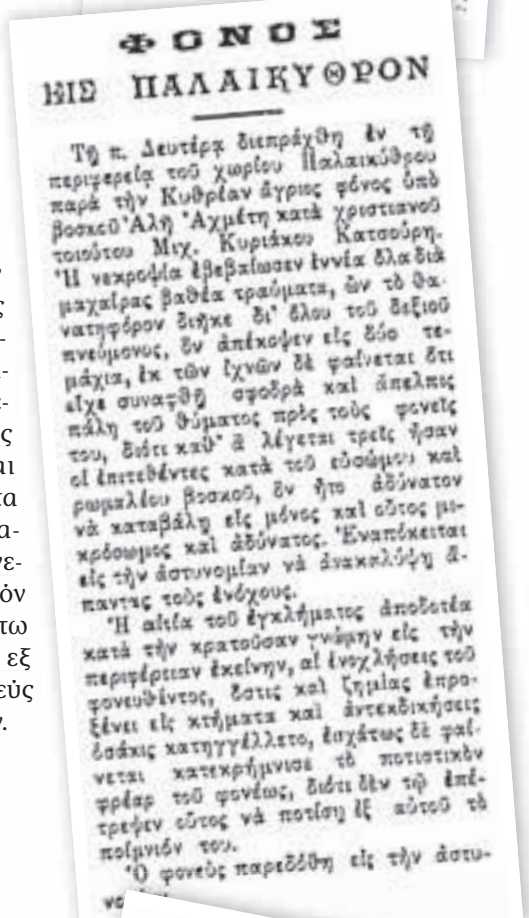
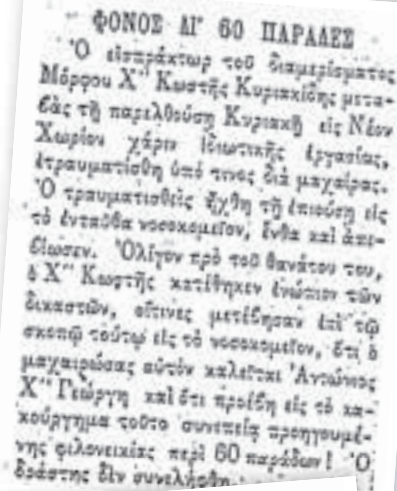
Κυπριακός Φύλαξ, 6 Ιουνίου 1914, σελ. 3

●●●

ΜΙΚΡΑ ΝΕΑ

Από της προσεχούς Δευτέρας θα αρχίσει η επιδιόρθωσις των δρόμων εις 16 χωρία της Επαρχίας Λευκωσίας. Μεταξύ των χωρίων τούτων περιλαμβάνονται τα προάστεια της Λευκωσίας, το Νέον Χωρίον, Τύμπου, Λουρουτζίνα, το Δάλι, και τα χωρία εις την περιοχήν Μόρφου και Τυλληριάς.

Ανεξάρτητος, Πέμπτη, 11 Ιανουαρίου 1945, σελ. 1

Φωτογραφήματα

Το τρακτέρ του Αντρέα Χαρ. Ζερβού, αρχές δεκαετίας 1960. Διακρίνονται οι δίδυμοι Μόδεστος και Θεόδωρος Ζερβός και ο Αντρέας Σ. Κούννος.

Ο Γιαννακός Αντωνιάδης συνοδεύει τον γιο του Αντώνη στην εκκλησία του Αγίου Χαραλάμπους για την τέλεση του γάμου του με τη Χρυστάλλα Σεργίου, από την Κοίλη της Πάφου στις 8 Ιουλίου 1973.

Αναμνηστική φωτογραφία του ζεύγους Αντώνη Αντωνιάδη και της Χρυστάλλας Σεργίου, από την Κοίλη της Πάφου, έξω από την εκκλησία του Αγίου Χαραλάμπους στις 8 Ιουλίου 1973. Δεξιά ο πατέρας του Αντώνη, Γιαννακός Αντωνιάδης. Αριστερά ο Παπαδιομήδης και πίσω του η Μαρίτσα Τσιάρτα.

Φωτογραφήματα

Όρθιοι από αριστερά: Αναστασία Χόπλαρου, Στέλιος Τοινώντας, από το Παλαίκυθρο, Ορθοδοξία Τοινώντα, σύζυγος του Στέλιου, καθήμενες από αριστερά, Μαρίτσα Χίνα, Ελένη Πίτσιλλου, παντρεμένη στο Παλαίκυθρο, τα παιδιά, αριστερά Παναγιώτης Χίνας και Χριστόφορος, γιος του ζεύγους Τοινώντα. Έτος 1953.

Ο Σταύρος Αναστασιάδης παίρνει βόλτα τα εγγονάκια του με το γαϊδούρι του: Από αριστερά, Σταύρος Κελεπέσις, Στέλιος Σιακαλλής, Σταύρος Αναστασιάδης και Ευανθία Σιακαλλή, έξω από το σπίτι της Λουκίας, καλοκαίρι του 1974, πριν από την εισβολή.

Γάμος Αντρέα Προδρόμου και Φοίβης Κάττου, στις 4 Μαΐου 1969, προπορεύεται ο γαμπρός με τον πατέρα του, ακολουθεί η νύφη με τον πατέρα της. Διακρίνονται η Χρυστάλλα της Αναστούς, η Έλλη Χαϊρεπέτη, η Παναγιώτα Μαυράκη, η Μαρπισού Ζαντή και η μικρή Μαρία Ζωρζή.

Γάμος Αντρέα Προδρόμου και Φοίβης Κάττου, στις 4 Μαΐου 1969, από αριστερά: Ευάγγελος Νεοφύτου, Κώστας Συμεωνίδης, από την Ομορφίτα, Γιώργος Κούννος, ζεύγος Αντρέα Προδρόμου και Φοίβης Κάττου.

Γνωρίζετε ότι...

1943 Έγιναν προκλητικές δηλώσεις στη Βουλή των Λόρδων εναντίον της Κύπρου, που προκάλεσαν τις έντονες διαμαρτυρίες του κυπριακού λαού. Μεταξύ αυτών που διαμαρτυρήθηκαν ήταν ο Μορφωτικός και Αγροτικός Σύλλογος και η Ένωσις Εργαζομένων Γυναικών Νέου Χωρίου Κυθραίας. Παρατίθεται κατωτέρω σχετικό δημοσίευμα της εφημερίδας *Ανεξάρτητος*, ημερ. 25/4/1943: «Μορφωτικός και Αγροτικός Σύλλογος και Ένωσις εργαζομένων γυναικών Νέου Χωρίου (Κυθραίας) διαμαρτύρονται διά τας δηλώσεις εν τη Βουλή των Λόρδων και διαδηλούν την επιθυμίαν του Κυπριακού Ελληνικού Λαού διά παροχήν πολιτικών ελευθεριών κατά την διάρκεια του πολέμου και Ένωσιν μετά το νικηφόρον πέρας του πολέμου». Σημειώνεται ότι είναι η πρώτη πληροφορία που εντοπίζεται για την ύπαρξη γυναικείου σωματείου στο χωριό μας.

1948 Αποφασίστηκε η δημιουργία ελαιολαδοποιείου. Στις 14 Φεβρουαρίου 1948 έγινε γενική συνέλευση και αποφασίστηκε η ίδρυση της εταιρείας: Ελαιουργία Νέου Χωρίου (Κυθραίας) και Περιχώρων «Η ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ Λτδ» - Oilworks of NeoKhorio (Kythreas) and Neighbourhood "SYNERGASIALtd". Η εταιρεία ήταν μετοχική και εκδόθηκαν 500 μετοχές προς £5.00 η καθεμιά. Έτσι δημιουργήθηκε κεφάλαιο £2.5000 για την αγορά της γης και των μηχανημάτων. Στις 17 Μαρτίου 1948 ο δικηγόρος της εταιρείας Κυριάκος Παύλου Ρωσίδης κατέθεσε στο δικαστήριο την εταιρική σύμβαση, ενώ το πιστοποιητικό εγγραφής στον Έφορο Εταιρειών και Επίσημου Παραλήπτη κατατέθηκε στις 16 Απριλίου 1948. Σύμφωνα με το καταστατικό σκοποί της εταιρείας είναι η έκθλιψη λαδιού και η κονσερβοποίηση ελιών.

1971 Ο κοινοτάρχης Σοφοκλής Ζερβός κατέβαλε φιλότιμες προσπάθειες για την ανέγερση σύγχρονου σφαγείου στην κοινότητά μας. Η κυβέρνηση, προκειμένου να καταπολεμήσει τον εχινόκοκκο, ευνοούσε την ανέγερση κοινοτικών σφαγείων,

το κόστος του οποίου κάλυπτε μερικώς. Ο κοινοτάρχης ζήτησε από τον κτηνιατρικό επιθεωρητή την ανέγερση σύγχρονου σφαγείου, και όχι μικρού, αξίας 2.000-3.000 λιρών, με την κοινότητα να καλύπτει τα 2/3 της δαπάνης και το άλλο η κυβέρνηση. Για τον σκοπό αυτό υπήρχε χώρος της κοινότητας ανάμεσα στο Νέο Χωριό και τη Μια Μπλιά. Μάλιστα, ο κοινοτάρχης εισηγήθηκε όπως το σφαγείο είναι κοινό με το Τραχώνι, αν συμφωνεί και η χωρική αρχή Τραχωνίου. Όπως αναφέρεται σε σχετική έκθεση, ο κοινοτάρχης επέμενε στη ανέγερση μεγάλου σύγχρονου σφαγείου, γιατί πίστευε ότι μελλοντικά θα επέστρεφαν οι Τούρκοι του χωριού. Στο σχετικό έγγραφο αναφέρεται ότι προσεβλήθησαν υπό εχινόκοκκου ο Ανδρέας Γ. Σατσιάς, ο Νίκος Τριγιγίδης, ο Σαλαχί Χουσεΐν και ο Χαράλαμπος Πύρος (Κρατικό Αρχείο: Φακ. ΕΧΗ/2380, 16/6/1971).

1972 Το Τμήμα Αναπτύξεως Υδάτων έκανε εκτιμήσεις αναφορικά με τις ανάγκες των κοινοτήτων της περιοχής Κυθρέας σε πόσιμο και αρδεύσιμο νερό από τον Κεφαλόβρυσο. Στο πλαίσιο των πιο πάνω εκτιμήσεων το Τμήμα Γεωργίας απέστειλε επιστολή στο Τμήμα Αναπτύξεως Υδάτων, με το οποίο το πληροφορούσε σχετικά με τις εκτάσεις γης που καλλιεργούνταν στο Νέο Χωριό Κυθρέας και το υπολογιζόμενο εισόδημα (Κρατικό Αρχείο: 122/64/Ε, 13/3/1972, ΤΑΥ/1046, blue 148-149). Πιο συγκεκριμένα, από το πιο πάνω έγγραφο πληροφορούμαστε ότι καλλιεργούνταν: 1.800 σκάλες σιτηρών. 450 σκάλες οσπρίων, κυρίως κουκιά. 3.800 σκάλες ελαιόδένδρων. 685 σκάλες εσπεριδοειδών, κυρίως λεμονιές. 355 σκάλες λαχανικών, κυρίως κρεμμυδιών, πατάτες, κρεμμύδια. 20 σκάλες μηδική (συφουνάρι, βρώμη). Σύνολο 7.110 σκάλες.

1973 Κατά το 1973 διεξήχθησαν πέντε αεροψεκασμοί για καταπολέμηση του δάκου της ελιάς στις γεωργικές περιφέρειες Κυθρέας και Νέου Χωρίου. Κατά τη διάρκεια των αεροψεκασμών καλύφθηκαν 21.144 ελαιόδεντρα της γεωργικής περιφέρειας Κυθρέας και στοίχισαν £852,078 μιλς και 13.336 ελαιόδεντρα της γεωργικής περιφέρειας Νέου Χωρίου και στοίχισαν £601,810 μιλς.